

Брюксел, 26.2.2015 г.
SWD(2015) 22 final

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА

**Национален доклад за България за 2015 г.
включващ задълбочен преглед на предотвратяването и коригирането на
макроикономическите дисбаланси**

{COM(2015) 85 final}

**Този документ е работен документ на службите на Европейската комисия. Той не
представява, нито засяга официалната позиция на Комисията.**

Обобщение	1
1. Определяне на контекста: икономическа ситуация и перспективи	5
2. Дисбаланси и рискове	17
2.1. Финансов сектор	18
2.2. Задлъжнялост и мерки за нейното намаляване	34
2.3. Пазар на труда и социална ситуация	43
3. Други структурни въпроси	49
3.1. Данъчно облагане и фискална рамка	50
3.2. Последици за трудовия пазар, за образованието и за обществото	57
3.3. Бизнес среда, публична администрация и съдебна система	65
ПРИЛОЖЕНИЕ А Обзорна таблица	72
ПРИЛОЖЕНИЕ Б Стандартни таблици	79

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

1.1. Компоненти на ХИПЦ с най-голяма разлика между България и ЕС, 2014 г.	10
1.2. Ключови икономически, финансови и социални показатели	14
1.3. Таблица с показатели за ПМД	15
2.1.1. Показатели на банковата система, септември 2014 г.	18
2.1.2. Инвестиционни ограничения за универсални пенсионни фондове	32
2.2.1. Съотношения на корпоративния дълг	35
Б. 1. Макроикономически показатели	79
Б.2. Показатели за финансовите пазари	80
Б.3. Показатели за данъчното облагане	81
Б.4. Показатели за пазара на труда и социални показатели	82
Б.5. Показатели за резултатите и за политиката на продуктовите пазари	84
Б.6: „Екосъобразен“ растеж	85

СПИСЪК НА ГРАФИКИТЕ

1.1.	Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето	5
1.2.	Компоненти на потенциален растеж	6
1.3.	Ключови данни за пазара на труда	6
1.4.	Експортен пазарен дял	6
1.5.	Брутни компоненти на текущата сметка	7
1.6.	Разбивка на нетната международна инвестиционна позиция (НМИП)	7
1.7.	Инфлация според ХИПЦ и инфлационен диференциал спрямо еврозоната	8
1.8.	Разбивка на дълга по сектори (неконсолидиран)	12
1.9.	Развитие на индекса на цените на жилищата и ипотечните кредити от ПФИ	12
2.1.1.	Активи на финансовия сектор, млн. EUR	18
2.1.2.	Промяна на заемите и авансите	19
2.1.3.	Среден разход за депозитите на домакинствата и обхват на стойностите, %	20
2.1.4.	Разпределение на растежа на корпоративните заеми по банкови сегменти	23
2.1.5.	Среден кредитен ръст и възвръщаемост на заемите в корпоративния сектор	24
2.1.6.	Съотношение на заемите под наблюдение, необслужваните заеми и кредитните загуби към брутните заеми	24
2.1.7.	Промяна в качествените категории на активите и в обезценките, 2010—2013 г.*	25
2.1.8.	Съотношение на общите обезценки към заемите под наблюдение, необслужваните заеми и кредитните загуби	25
2.1.9.	Печалба преди облагане с данъци, % от общите активи, 2007—2014 г.	26
2.1.10.	Нетни приходи от лихви, % от общите активи	26
2.1.11.	Разходи за финансиране и растеж на българските банки	27
2.1.12.	Отчет за приходите и разходите, национални банки, сценарий, при който съотношението на обезценките спрямо активите е същото като средното за сектора, при равни други условия, на база плъзгаща се сума за четири тримесечия	28
2.1.13.	Нетни активи на пенсионните фондове, млн. EUR, септември 2014	31
2.1.14.	Инструменти, търгувани на регулираните чуждестранни пазари	33
2.2.1.	Счетоводен баланс, нефинансови предприятия	34
2.2.2.	Маржове на печалбата, нефинансови предприятия	34
2.2.3.	Рискове за устойчивостта по сектори	35
2.2.4.	Секторен растеж на заемите и брутна добавена стойност	36
2.2.6.	Спестявания и инвестиции, нефинансови предприятия	37
2.2.7.	Баланс между спасявания и инвестиции	37
2.2.8.	Салда по текущата сметка, водещи до стабилизиране на НМИП, въз основа на дългосрочни прогнози	37
2.2.9.	Нетна международна инвестиционна позиция (НМИП) по сектори	38
2.2.10.	Структура на брутният външен дълг	39
2.2.11.	Размер на входящите ПЧИ по икономически дейности	39
2.2.12.	Приток на ПЧИ, 2010—2014 г.	39
2.2.13.	Дялове на услугите на световния пазар	40
2.2.14.	Географско и секторно разпределение на номиналния процент на промяна (в USD) в стоковия износ	40
2.2.15.	Динамика и конкурентоспособност на стоковия износ (2012—2013 г.)	41
2.2.16.	Разходи за труд за единица продукция по сектори	41

2.2.17. Компоненти, допринесли за промяната в салдото по текущата сметка през периода 2007—2015 г.	42
2.3.2. Безработицата според продължителността	44
2.3.3. Минимална и средна заплата (BGN)	44
2.3.4. Брой на секторите с минимална работна заплата като СОП	45
2.3.5. ИРБИ	46
2.3.6. ИРБИ според трудовоправния статут	47
2.3.7. Работещи ИРБИ	47
2.3.8. Политики по отношение на пазара на труда (% от общите разходи за ППТ)	48
3.1.1. Неудовлетворените медицински потребности	52
3.1.2. Промени във финансирането на сектора на здравеопазването в България (млн. лева)	52
3.1.3. Структурни показатели в болничния сектор	52
3.1.4. Административна тежест на данъчните системи за средно големите предприятия (2012 г.) *	54
3.1.5. Неоспорени данъчни задължения като процент от нетните приходи (2011 г.)	55
3.2.1. Политики за пазара на труда	58
3.2.2. Индекс на цифровата икономика и обществото	60
3.2.3. Разходи за образование и преждевременно напускащи училище	61
3.2.4. Големи материални лишения	62
3.2.5. Намаляване на риска от бедност след социални трансфери	63
3.3.1. Правене на бизнес за ЕС-10	65
3.3.2. Световен индекс на управлението (WGI) и усвояване на средствата по линия на политиката на сближаване на ЕС	69

СПИСЪК НА КАРЕТАТА

1.1. България зависи от вноса на руски енергоизточници, износът на услуги за Русия е значителен, а търговията с неенергийни стоки е пренебрежимо малка	9
2.1.1. Преглед на цялостния одит на КТБ	22
2.1.2. Макропруденциални действия	30

ОБОБЩЕНИЕ

Икономическите резултати на България бяха слаби в периода след кризата. След спад в икономическата дейност през 2009 г., бе отчитан слаб ръст, с годишно колебание около 1 % годишно и това се очаква да остане така в краткосрочен план. Беше отбелязана стагнация на цените, която бе последвана от дефлация в средата на 2013 г. и която се очаква да продължи през по-голямата част на 2015 г. Политическата нестабилност и сътресенията в банковия сектор имаха негативно въздействие върху доверието през втората половина на 2014 г. Правителствените финанси също се влошиха значително през 2014 г.

В настоящия доклад за държавата икономиката на България е оценена на фона на Годишния обзор на растежа, изготвен от Комисията, в който се препоръчват три основни стълба за развитието на икономическата и социалната политика на ЕС за 2015 г.: инвестиции, структурни реформи и фискална отговорност. В съответствие с Плана за инвестиции за Европа в доклада са проучени също и начините за максимизиране на въздействие на публичните ресурси и за отключване на частните инвестиции. Най-накрая, в него България е оценена в светлината на констатациите от Доклада за механизма за предупреждение за 2015 г., в който Комисията намери за полезно да провери допълнително продължаващото наличие на дисбаланси или тяхното развитие.

Основните констатации от задълбочения преглед, съдържащ се в настоящия доклад за държавата, са:

- **Сътресенията в банковия сектор през лятото на 2014 г. разкриха институционални и надзорни слабости.** Неуспехът на Надзорния орган да открие значителни проблеми в четвъртата по големина банка в страната, Корпоративна търговска банка (КТБ), указва на недостатъците в надзорните практики във финансовия сектор и в наблюдението на риска от концентрация. Това доведе до намаляване на доверието в банковия надзор, което повдига съмнения по отношение на състоянието на други части на финансовия сектор.
- **Появи се загриженост относно надеждността на изнесените доклади с данни за финансовия сектор.** Ликвидната криза през лятото на 2014 г. разкри капиталов недостиг и доведе до отмяна на лиценза за банкова дейност на Корпоративна търговска банка. Гарантираните депозити, които вложителите държаха в тази банка, възлизаха на около 5 % от БВП и бяха изплатени със значително закъснение. Преди това развитие на събитията докладваното качество на активите на банката беше забележително високо, което при последващото разследване беше доказано като грубо манипулирано. В допълнение към това бяха открити недостатъци при обезпечителните практики и при капиталовата адекватност на банката. Случаят с КТБ беше краен, но от докладваните данни се предполага, че може да има недостатъци също и в други банки. Слабостите може също така да се простират до извънбанковия финансов сектор, особено във връзка с риска от концентрация и експозициите към свързани лица в пенсионните схеми.
- **Натискът за намаляване на задлъжнялостта върху нефинансовите корпорации, усилен от дефлацията, може да подкопае инвестициите и растежа в краткосрочен и средносрочен план.** Голям дял от корпоративните задължения, разглеждани също като част от отрицателната нетна международна инвестиционна позиция (НМИП), е под формата на трансгранични вътрешнофирмени заеми. При все това, дефлационният натиск може да ограничи капацитета на дружествата за обслужване на техните задължения. Освен това, някои отрасли на икономиката може да се изправят пред кредитни ограничения по време на преструктурирането на банковия сектор след колапса на КТБ. Корпоративните задължения в нефинансовия сектор — включително просрочените задължения и задълженията към правителството — могат също да бъдат засегнати, като създаде отрицателна обратна връзка за цялата икономика.

- **Икономическият растеж е все още недостатъчен, за да подпомогне устойчивото възстановяване на заетостта, а пазарът на труда продължава да бъде предмет на сериозно безпокойство.** Отрицателният ефект на кризата върху заетостта не се ограничава до традиционните уязвими групи хора на пазара на труда. Безработицата в преобладаващата си част е дългосрочна, което подчертава нейния предимно структурен характер, при липсата на правилно насочени и достатъчни политики на активиране на заетостта за най-уязвимите групи от населението. Преходът от училище към заетост е все още проблематичен. Ниското качество на системите за образование и обучение и тяхната ограничена уместност спрямо пазара на труда възпрепятства предлагането на подходящо обучени кадри за икономиката. Бедността и социалното изключване продължават да са особено тревожни за България, като ефектът им се засилва от високи нива на неравенството в доходите.

В доклада за държавата се анализират също и други макроикономически проблеми и основните констатации са:

- **В контекста на слаб икономически растеж и продължаваща дефлация, социалното напрежение и условните задължения, породени от нереструктурираните сектори, представляват заплаха за фискалната устойчивост.** Без структурни реформи в пенсионната система и здравеопазването фискалната стабилност в средносрочен и дългосрочен план не може да бъде гарантирана. Финансовата ситуация в някои големи държавни предприятия в енергийния и транспортния сектор остава нестабилна и може да доведе до натрупването на значителни условни задължения за правителството. Събирането на данъците остава неефективно.
- **България изостава по отношение на качеството на няколко ключови предпоставки за растеж.** Потенциалът за икономически растеж на страната се

оценява като нисък. Растежът на производителността се възпрепятства от редица взаимосвързани слабости, които варират от сложната нормативна уредба и слабия административен капацитет през високите разходи за привеждане в съответствие за дружествата до високия енергиен интензитет, допълнен от ниската енергийна ефективност и ниското качество на железопътната и шосейната инфраструктура.

- **Структурните препятствия пред растежа са съпътствани от неефективността на съдебната система.** Основен градивен елемент за бизнес климат, благоприятна за инвеститорите, е независимата, качествена и ефикасна съдебна система. Както е видно от последния доклад по механизма за сътрудничество и проверка на напредъка, през последните години България отбеляза само ограничен напредък в реформата на съдебната система и борбата с корупцията, за която е установено, че е твърде висока в национален план.

Като цяло България постигна ограничен напредък в изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки за 2014 г. През последната година България отбеляза известен напредък при намаляването на административната тежест и реформиране на висшето образование. Недостатъчни обаче бяха предприетите действия за увеличаване на събираемостта на данъците и подобряване на качеството на администрацията на публичния сектор, за засилване на конкуренцията и ефективността в енергийния сектор и подобряване на качеството и независимостта на съдебната система. Имаше ограничен напредък по отношение на разширяването на обхвата и ефективността на активните политики по заетостта и достигане до безработните млади хора. Не са предприети никакви действия за борба с корупцията, реформиране на пенсионната система и системата на общото образование, нито за намаляване на бедността и за борба със социалното изключване, включително за маргинализирани групи като ромите.

В доклада за държавата с разкрити политическите предизвикателства,

произтичащи от анализа на макроикономическите дисбаланси, а именно:

- **Без задълбочено разследване от трето лице стабилността на финансовия сектор не може да бъде гарантирана.** Сътресенията в банковия сектор през 2014 г. подкопаха доверието във финансовия сектор. Съществуват съмнения относно качеството на отчетените активи в системата, по-специално тези в банковия сектор. Нужен е един силен, надежден и прозрачен надзорен орган, за да се намали рискът от дисбаланси и се коригират тези, които вече са се натрупали.
- **Слабите политики на пазара на труда и административно установените долни прагове на възнагражденията могат все още да направят пазара на труда непривлекателен за търсещите работа, въпреки че условията за възстановяване на заетостта се подобряват.** По-специално, липсата на целенасочени практики за образование и обучение и активни политики на пазара на труда могат да възпрепятстват участието на пазара на труда и пригодността за заетост на работната сила. Липсата на солиден механизъм за установяване на минимални прагове на възнагражденията в съответствие с фундаменталните икономически показатели може да окаже въздействие върху заетостта, особено тази при нискоквалифицираните и неквалифицираните работещи.
- **Стабилният и предсказуем бизнес климат е важен за привличането на така необходимите инвестиции.** Бюрокрацията в публичната администрация, ниското качество на инфраструктурата и липсата на конкуренция и ефективност в енергийния сектор ограничават потенциала за растеж на българската икономика. Ефективната съдебна система също така ще осигури критично ниво на предвидимост в икономическите взаимоотношения, за да се гарантира, че гражданите, предприятията и държавните служители са еднакво отговорни пред закона.

Други предизвикателства са загрижеността за фискалната устойчивост, породени също и от непълната фискална рамка, лошото спазване на данъчното законодателство и липсата на реформи в ключови сектори, включително пенсионното осигуряване, здравеопазването, енергетиката и транспорта.

1. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КОНТЕКСТА: ИКОНОМИЧЕСКА СИТУАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

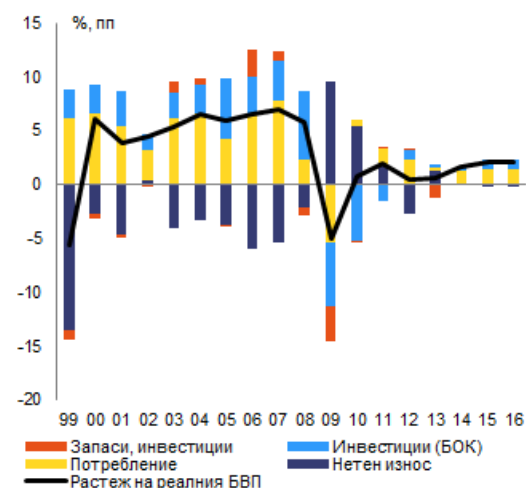
Двигатели на растежа и перспективи

Растежът се очаква да остане слаб поради заниженото вътрешно търсене. Реалният ръст на БВП беше средно около 5 % годишно в периода 2003—2008 г., но остана в застои на равнище от около 1 % годишно след свиването на производството през 2009 г. (вж. графика 1.1). Слабото вътрешно търсене вероятно ще продължи да задържа растежа през 2015—2016 г. Потреблението на частния сектор се стабилизира през 2014 г. и се очаква да бъде подкрепено от ниските лихвени проценти и спадащите цени на петрола през 2015 г. Въпреки това неблагоприятното демографско развитие и планираните мерки за фискална консолидация е вероятно да ограничат увеличението на располагаемия доход. Инвестициите в икономиката остават ниски и брутното образуване на основен капитал остана като цяло непроменено в реални условия от 2009 г. насам. При инвестициите в частния сектор е налице спад от 2008 г. и се очаква те да се стабилизират през 2016 г., когато се очаква да намалее несигурността както в страната, така и в чужбина. Държавните инвестиции бяха основната движеща сила на брутното капиталопроизводство в периода след кризата, като те са свързани най-вече с усвояването на структурните фондове на ЕС. Очаква се обаче това малко да намали растежа през 2015 г., тъй като правителството постепенно премахва инвестиционната програма, която беше приложена през 2014 г. Очаква се по-нататъшен спад през 2016 г., тъй като предходният програмен период за структурните фондове на ЕС достига своя край, докато новият период все още няма да е набрал скорост. Неадекватната капиталова наличност остава ключова пречка пред растежа.

Оценката на потенциалния растеж показва ограничено приближаване към средното за ЕС равнище на производителността и към равнището на доходите в краткосрочен план. Потенциалният растеж в момента се оценява на под 2 % годишно (вж. графика 1.2).

Застаряването на населението, емиграцията и неактивността се превръщат в дългосрочна пречка за заетостта и растежа. Продължаващата несигурност, причинена от вътрешни и външни фактори, е вероятно да подтикне дружествата да се съсредоточат по-скоро върху повишаването на производителността, отколкото върху създаването на работни места през 2015—2016 г., както това се случва от 2008 г. насам. Във вътрешнополитически аспект политическата нестабилност — която доведе до смяната на пет правителства в периода януари 2013—ноември 2014 г. — оказва негативно влияние върху доверието. Очаква се сътресенията във финансовия сектор през 2014 г. да се отразят отрицателно върху условията за кредитиране и инвестиционните планове на дружествата за няколко тримесечия напред.

Графика 1.1: Растеж на реалния БВП по компоненти на търсенето

Източник: Европейска комисия

Заетостта продължава да бъде основен проблем, като засегнатите от кризата продължават да срещат трудности при намирането на работа (вж. графика 1.3). Свитият пазар на труда, както и социалните последици от безработицата са разгледани по-подробно в раздел 3.3. Другите пречки пред

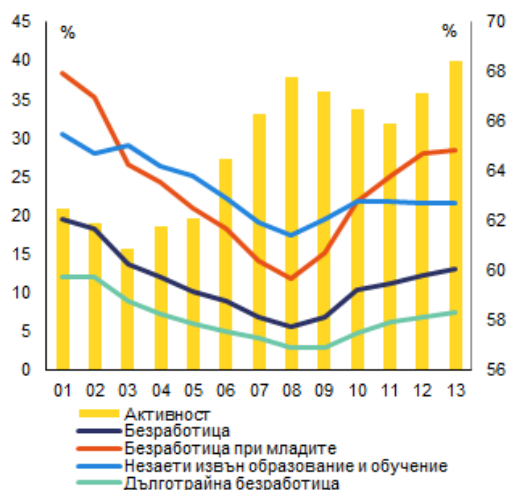
растежа — включително структурните въпроси, свързани с nereформирани сектори, бизнес средата, образованието и обучението — са разгледани в точка 3.

Графика 1.2: Компоненти на потенциален растеж

Източник: Европейска комисия

Графика 1.3: Ключови данни за пазара на труда

Източник: Европейска комисия

Външна среда

Ориентираните към износ сектори на икономиката се възстановяват по-бързо от кризата. Придобитите пазарни дялове на България на световния пазар се запазиха през 2013 г. (вж. графика 1.4) и се очаква тенденцията да продължи през 2016 г. Изглежда, че предприятията реструктурират

своята дейност, като оптимизират разходите и увеличават производителността. В някаква степен това бе постигнато чрез съкращаване на работни места, тъй като заетостта в производството е намалявала през всяка година от 2008 г. насам.

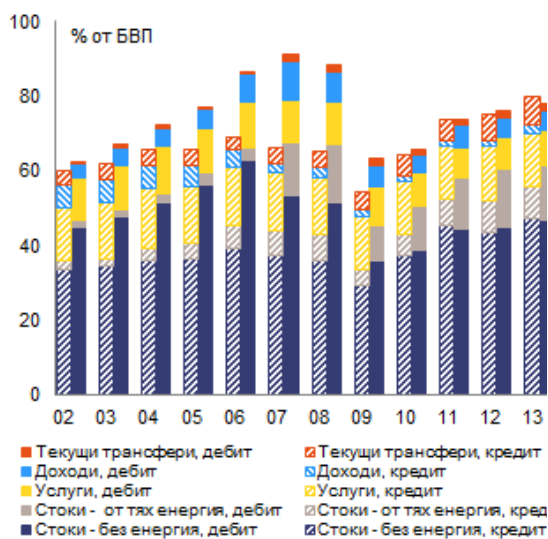
Излишъкът по текущата и капиталовата сметка допринася за подобряване на външната позиция на България. Балансът по текущата сметка, при който имаше много бърза корекция на големите дефицити отпреди кризата, се очаква да остане положителен и да възлиза на около 1,5 % до 2 % от БВП през 2015—2016 г. Очаква се нетният износ да допринесе за растежа. Търговският баланс при неенергийните стоки беше положителен през 2013 г., благодарение на добрите резултати в сектора на износа (вж. графика 1.5). Търговският баланс в енергетиката продължава да е отрицателен, което е обяснимо предвид на значителната зависимост на страната от вноса на нефт и газ (за повече подробности вж. каре 1.1). Дефицитът в търговията с енергия спадна с повече от 50 % от 2008 г. насам поради застой на вътрешното търсене.

Графика 1.4: Експортен пазарен дял

Източник: Европейска комисия

Графика 1.5: Брутни компоненти на текущата сметка

Източник: Европейска комисия

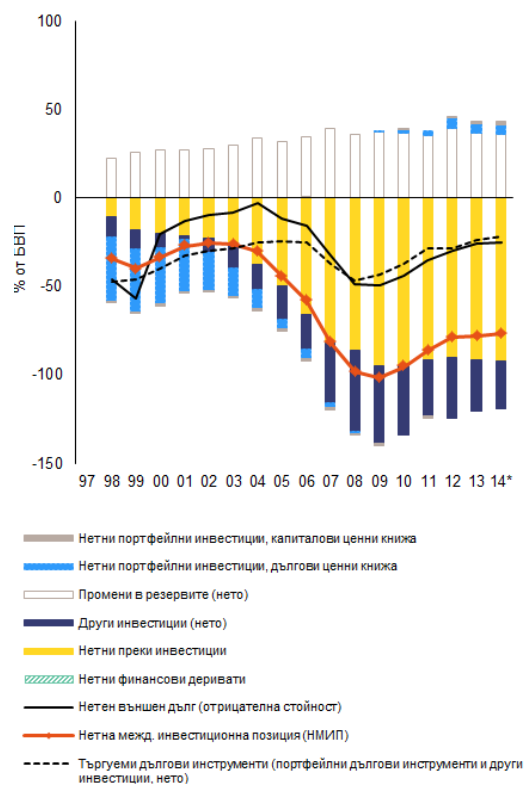
Докато външната позиция на България се е подобрила значително през последните години, задлъжнялостта продължава да е висока. Нетната международна инвестиционна позиция се е подобрила с около 25 процентни пункта между 2009 г. и 2014 г. и остана на ниво около 76 % от БВП в края на периода (вж. графика 1.6). До голяма степен това произтича от трансграничното вътрешнофирмено финансиране. Въпреки това натрупаните задължения биха могли да представляват риск за финансирането на бъдещи инвестиции и растежа. В условията на дефлация и на нарастващи държавни финансови нужди (и двете описани по-нататък в настоящата точка) също оказват отрицателно въздействие върху перспективите за външната позиция. Задлъжнялостта и намаляването на задлъжнялостта са разгледани по-подробно в точка 2.2.

Рекордно ниска инфлация

Дефлационната тенденция преобладава от средата на 2013 г. и представлява допълнителен риск за растежа и натрупването на дълг. Въпреки че потреблението може да се стимулира чрез увеличаването на реалните доходи, неговият принос за растежа вероятно ще бъде неутрализиран от отрицателното въздействие

върху предприятията. Обслужването на дълга е вероятно да стане по-трудно, докато рентабилността може да пострада от спадащите цени, особено ако растежът на заплатите не е приведен в съответствие с развитието на производителността. От 2009 г. насам дружествата са се адаптирали към стагниращата икономика чрез намаляване на разходите (включително чрез съкращаване на работни места) и чрез ограничаване на новите инвестиции. Следователно възможността за допълнително намаляване на разходите може да се окаже ограничена, което води до повишен риск от забавяне на изплащанията на заеми и, в крайна сметка, до изпадане в несъстоятелност.

Графика 1.6: Разбивка на нетната международна инвестиционна позиция (НМИП)

Източник: Европейска комисия

През 2014 г. България отчете най-високата средна годишна дефлация в ЕС. България е с най-ниското ниво на цените в ЕС, в абсолютни стойности, като обикновено през изминалото десетилетие е отчитала инфлация над средното ниво за ЕС. Въпреки това хармонизиращият индекс на потребителските цени (ХИПЦ) е

намалял рязко през 2013 г. и е спаднал до -1,6 % през 2014 г. (вж. графика 1.7).

Графика 1.7: **Инфлация според ХИПЦ и инфлационен диференциал спрямо еврозоната**

Източник: Европейска комисия

Силната дефлацията се обяснява с някои специфични за страната ценови фактори в определени категории стоки или услуги, по-специално във връзка със здравеопазването, телекомуникациите, транспорта и някои специфични категории цени на хранителните стоки.⁽¹⁾ Промените в цените при тези категории не са директно свързани с ценовите тенденции в рамките на ЕС или с условията на търсенето на българския пазар. Като цяло се смята, че те обясняват почти 1-процентния пункт разлика спрямо средната стойност на ХИПЦ в ЕС за 2014 г. (вж. таблица 1.1).

Въпреки това, дори при отчитане на специфичните за страната фактори в ХИПЦ е очевидно, че дефлацията бе значително по-висока през 2014 г. в България, отколкото бе средното ниво в ЕС. Някои от тези специфични за всяка държава фактори са временни и техният ефект върху цялостното равнище на цените ще изчезне през 2015 г.

(1) Например: през 2014 г. цените на електроенергията и здравното обслужване в България бяха резултат от административни промени в цените, цените на леките автомобили бяха засегнати от статистически ефекти, а цените на някои категории храни бяха засегнати от еднократни ефекти.

Освен това през 2015 г. някои специфични за всяка държава фактори ще доведат до увеличаване на цените, включително 10-процентното увеличение на цените за електроенергията, влязло в сила от октомври 2014 г. Въпреки това инфлацията по ХИПЦ не се очаква да покаже положителна стойност преди края на 2015 г. поради по-ниските цени на горивата и техните вторични ефекти върху другите цени. През 2016 г.

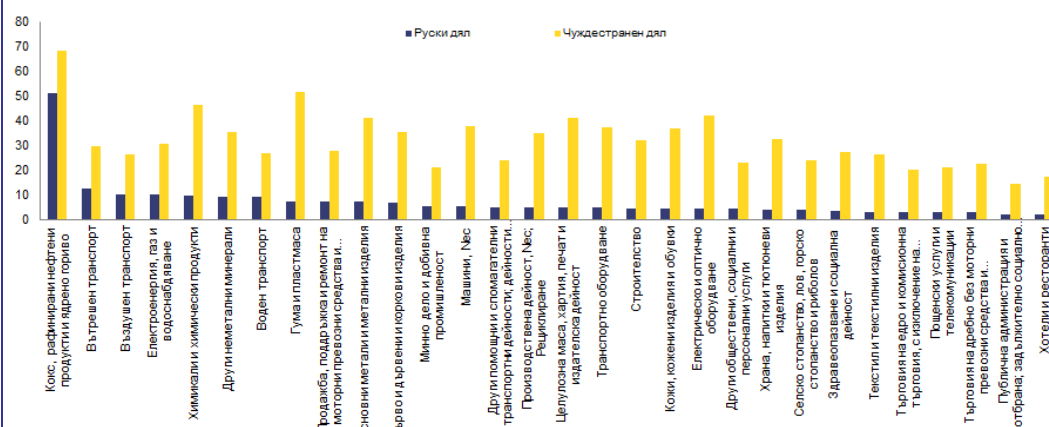
Карта: 1.1: България зависи от вноса на руски енергоизточници, износът на услуги за Русия е значителен, а търговията с неенергийни стоки е пренебрежимо малка

Това карта съдържа три аспекта на експозицията на българската икономика спрямо руската икономика, а именно търговията с Русия, енергийната зависимост и преките чуждестранни инвестиции.

- **Русия има значителен дял в българския внос на стоки и услуги, но той е почти изцяло съставен от енергийни продукти.** През 2013 г. около 20 % от вноса на стоки е от Русия, като около 95 % от тях са енергийни продукти.
- **Русия е относително малка експортна дестинация за България.** Само около 4 % от българския износ на стоки и услуги отива в Русия. Делът на износа на стоки за Русия е особено малък (2,5 % от общия износ на стоки), като Русия се явява по-голям пазар за българския износ на услуги (9 % от общия износ на услуги). Основните категории стоки, изнасяни за Русия, са „химични вещества“ и „машини“, а основните категории услуги са „пътуване“ и „транспорт“.
- **България е с относително висока зависимост от вноса на енергия от Русия, като този внос е съсредоточен в два енергийни източника: суров нефт и газ.** Русия осигурява 100 % от вноса на природен газ и 80 % от вноса на суров нефт. България внася повече суров нефт, отколкото се нуждае за своето собствено вътрешно потребление, тъй като значителна част от него се обработва и реекспортира. Най-голямата петролна рафинерия в Балканския регион се намира в България, собственост е на руско дружество („Лукойл“) и е специализирана в рафинирането на руски суров нефт.

В България внесеното съдържание в добавената стойност на брутния износ е около 35 %, от които руският дял е относително висок — почти 10 процентни пункта. Това се дължи на енергийния сектор (обяснява се с петролната рафинерия) и транспортните услуги, които също са необходими за доставянето на енергия от Русия до България. Обаче дяловете на руското съдържание на добавена стойност на износа на промишлена продукция и услуги с интензивно използване на знания от България са малки.

Графика 1: Делът на внесеното съдържание в добавената стойност на брутния български износ през 2011 г., по сектори

Източник: Световна база данни „Вложени ресурси-продукция“, <http://www.wiod.org>

предвижда се инфлацията да достигне положителни стойности, след като последиците от текущия спад на цените на петрола изчезнат. Инфлацията обаче ще остане ниска в сравнение с предишните си нива, като ще бъде на стойност около 1 %. Като цяло, икономиката на България може да се наложи да функционира в дефлационна среда за продължителен период от време.

Въпреки голямата дефлация на потребителските цени, дефлаторът на БВП, който е по-широка общоикономическа ценова мярка, се очаква да е бил положителен през 2014 г. и да остане положителен през 2015 г. Това отразява главно положителния ефект от по-ниските цени на вноса върху дефлатора на БВП. Методологическите различия при събирането на данни за различните статистически показатели изглежда също са значителни в България. В резултат на това намаляването на потребителските цени има по-малък ефект върху растежа на номиналния БВП и натрупването на дълга, изразено като процент от номиналния БВП.

Таблица 1.1: Компоненти на ХИПЦ с най-голяма разлика между България и ЕС, 2014 г.

Подробна ценова категория	Темп на инфлацията в ЕС	Темп на инфлацията в БГ	Дял в ХИПЦ, разлика в БГ в сравнение със средната стойност за ЕС	Причина за разликата със средната стойност за ЕС
Електроенергия	1,6	-5,0	-0,3	административни цени
Автомобили	0,6	-7,3	-0,2	статистически ефекти
Алкохолни напитки, тютювени изделия	3,4	1,3	-0,1	
Захар, сладкарски и захарни изделия	-0,4	-9,4	-0,1	еднократно
Фармацевтични продукти	1,1	-1,7	-0,1	административни цени
Месо	0,3	-1,7	-0,1	
Масла и мазнини	-1,2	-9,9	-0,1	еднократно
Въздушен пътнически транспорт	0,4	-5,4	-0,1	еднократно
Битова електроенергия	-5,4	-9,9	-0,1	
Шосеен пътнически транспорт	1,9	-0,5	-0,1	
Мебели	0,4	-2,7	-0,1	
Равни стоки и услуги	0,7	-0,6	-0,1	
Топли и енергийна култура	-0,2	-1,7	-0,1	
Ъбилекарски услуги	1,0	-20,2	-0,1	административни цени
Телефонно оборудване и услуги	-2,4	-3,4	-0,1	

Данни за 12 месечната кумулативна средна стойност, като последната получена информация е за ноември 2014 г.

Източник: Европейска комисия

В среда с неочаквано голяма дефлация дружествата имат по-малка способност да обслужват своите дългове и просрочени плащания. Настоящият период на дефлация ограничава ликвидността в икономиката и допринася за неизпълнение на данъчните приходи в бюджета за 2014 г. в сравнение с прогнозите на правителството в началото на годината. Просрочените задължения в нефинансовия корпоративен сектор вече бяха големи (вж. точка 2.2., както и предишните

задълбочени прегледи), а стагниращите ценови нива могат да намалят възможностите на някои от дружествата за поддържане на стабилни парични потоци.

Състоянието на публичните финанси се влошава

Влошаването на състоянието на бюджета през 2014 г., както и изискванията за финансиране за мерки в банковия сектор доведоха до рязко покачване на консолидирания държавен дълг, макар и от сравнително ниско равнище. Дефицитът на консолидирания държавен бюджет нарасна от 1,2 % от БВП през 2013 г. до 3,4 % през 2014 г. и се очаква да бъде около 3 % от БВП през 2015 г. и 2016 г. В допълнение към изискванията за финансиране на дефицита, равнището на дълга бе повишено от допълнителния държавен дълг, емитиран с цел финансиране на мерки в банковия сектор. В резултат на това брутният консолидиран държавен дълг се очаква да нарасне рязко от 18,3 % от БВП през 2013 г. до около 27 % през 2014 г., и се очаква той да надхвърли 30 % от БВП към 2016 г.

Разходите по лихвите за обслужване на държавния дълг нарастват бързо, като се намалява възможността да се предоставят средства за други разходни нужди. Въпреки преобладаващите ниски лихвени проценти, очаква се годишните разходи за лихви почти да се удвоят в номинално изражение между 2014 г. и 2016 г. Това води до увеличаване на разходите с около 0,5 процентни пункта от БВП, като се ограничава възможността за структурни мерки по отношение на разходите. Нарастващата тежест на дълга също предполага по-високи разходи по обслужване на дълга, след като лихвените проценти в ЕС и/или в България започнат да растат.

Допълнителни мерки за подпомагане на финансовия сектор, както и условните задължения на държавните предприятия могат да допринесат за бързото нарастване на държавния дълг. Отсъствието на кредитор от последна инстанция в условията на валутен борд в България предполага, че всички възможни разходи за ликвидност и капиталови провизии за банковия сектор трябва да бъдат за

сметка на правителството. До този момент правителството беше в състояние успешно да емитира допълнителен дълг както на вътрешния, така и на международните пазари, за да покрива неочаквани изисквания за финансиране. Като се има предвид, че вътрешният ресурс на спестяванията е ограничен, нарастването на консолидирания държавен дълг не може изцяло да бъде покрито от вътрешните спестявания, което предполага увеличаване на нуждите от чуждестранно финансиране (вж. точка 2.1 за подробна оценка на рисковете във финансовия сектор, и точка 2.2 за последиците за външната позиция на България). Условните задължения, които са се натрупвали в държавните предприятия в сектори като енергетиката и транспорта, биха могли също така да бъдат източник на риск за държавните финанси. Вж. точка 3 за подробности.

Банковата криза също така доведе до предизвикателства пред управлението на ликвидността при държавните финанси, тъй като изискванията за финансиране, свързани с мерките в банковия сектор, бяха неочаквани и имаха спешен характер. По-голямата част от допълнителните средства, взети на заем за тези мерки, бяха под формата на краткосрочни държавни облигации и съкровищни бонове. Българските власти възнамеряват да рефинансират тези дългови инструменти през 2015 г. с дългосрочни държавни облигации.

Сътресенията във финансовия сектор през 2014 г.

Сътресенията в банковия сектор, наблюдавани през 2014 г., разкриха значителни макроикономически рискове, произтичащи от финансовия сектор. Натискът върху ликвидността в третата и четвъртата най-големи банки в страната ⁽²⁾ през лятото на 2014 г. накара правителството да продължи подкрепата за поддържане на ликвидността на третата по големина банка, а централната банка да постави четвъртата по големина банка под особен надзор. Последващият одит на портфейла от активи на

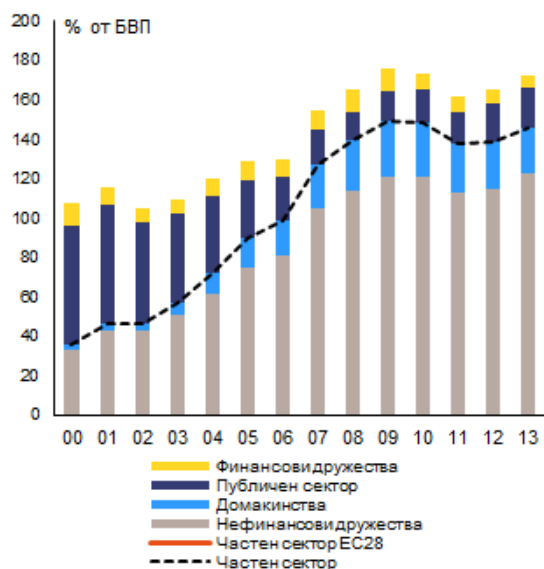
Корпоративна търговска банка разкри редица нередности в банковия практики на тази банка. Тези нередности не са били открити от одиторите или от банковия надзорен орган до онзи момент, което поражда съмнения относно качеството на отчетените данни в сектора като цяло. Тези събития също така породиха съмнения относно това дали други банки в сектора са могли да следват бизнес модели, сходни с тези на КТБ. В точка 2.1 е представен по-подробен преглед на събитията във финансовия сектор.

Задължениостта на частния сектор продължава да е висока

Основните рискове, произтичащи от задължениостта на частния сектор, са свързани с корпоративните задължения. Нефинансовите корпоративни задължения нараснаха бързо през годините преди настъпването на световната криза. Намалването на задължениостта, наблюдавано след това, беше преустановено през 2013 г., като корпоративният дълг се увеличи с около 8 процентни пункта и достигна 122 % от БВП. При липсата на устойчив икономически растеж, този обрат може да е знак за нарастващ натиск за намаляване на задължениостта и би могъл да е признак за трудности при обслужването на дълга в бъдеще. Дългът на домакинствата е сравнително малък като процент от БВП, като възлиза на 23,5 %, и е намалял с над 4 процентни пункта спрямо върховата си стойност през 2009 г. (вж. графика 1.8).

⁽²⁾ Първа инвестиционна банка (ПИБ) и Корпоративна търговска банка (КТБ)

Графика 1.8: Разбивка на дълга по сектори (неконсолидиран)

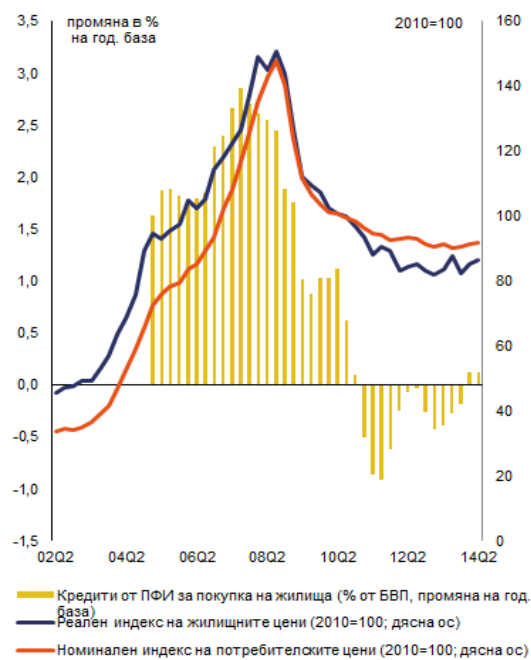

Източник: Европейска комисия

Цените на жилищата изглежда се стабилизират. След спад с около 40 % от пика им през 2008 г., цените на жилищата остават като цяло стабилни от средата на 2013 г. (вж. графика 1.9). Търсенето на жилищни заеми също остана непроменено, което показва тенденция към избягване на рискове от страна на домакинствата. В бъдеще би могло да настъпи увеличение на търсенето на жилища и нарастване на техните цени, в случай че хората

започнат да търсят инвестиционни алтернативи на банковите депозити.

Графика 1.9: Развитие на индекса на цените на жилищата и ипотечните кредити от ПФИ

Източник: Европейска комисия

Карта 1.2: Процесът на икономически надзор

С изготвения от Комисията годишен обзор на растежа, приет през ноември 2014 г., започна дейността по европейския семестър за 2015 г., като се предложи ЕС да следва интегриран подход към икономическата политика, почиващ на три основни елемента: стимулиране на инвестициите, ускоряване на структурните реформи и стремеж към една благоприятстваща растежа фискална консолидация. В годишния обзор на растежа също така бе представен процеса на рационализирането на европейския семестър, за да се увеличи ефективността на координацията на икономическите политики на равнище ЕС чрез по-голяма отчетност и чрез насърчаване на по-голяма ангажираност от страна на всички участници.

В съответствие с усилията за рационализиране настоящият доклад за държавата включва задълбочен преглед — по силата на член 5 от Регламент № 1176/2011 — за да се определи дали все още са налице макроикономически дисбаланси, както е посочено в доклада на Комисията за механизма за предупреждение, публикуван през ноември 2014 г.

Въз основа на задълбочения преглед за България за 2014 г., публикуван през март 2014 г., Комисията заключи, че в България са налице макроикономически дисбаланси, които изискват мониторинг и политически действия. По-специално, продължителната корекция на пазара на труда налага политически действия, докато корекцията на външната позиция и намаляването на корпоративната задлъжнялост напредват добре.

Докладът за държавата включва оценка на напредъка към прилагането на специфичните за страната препоръки за 2014 г., приети от Съвета през юли 2014 г. Специфичните за страната препоръки за България касаеха публичните финанси, пенсионната система, пазара на труда, бизнес средата и енергийния сектор.

Таблица 1.2: Ключови икономически, финансови и социални показатели

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	Прогноза			
							2014 г.	2015 г.	2016 г.	
Реален БВП (изменение на годишна база)	5,8	-5,0	0,7	2,0	0,5	1,1	1,4	0,8	1,0	
Частно потребление (изменение на годишна база)	3,7	-6,4	0,5	1,8	3,9	-2,3	1,4	0,8	1,4	
Публично потребление (изменение на годишна база)	-1,1	-7,6	2,0	1,8	-1,0	2,8	2,1	0,2	1,0	
Бруто образуване на основен капитал (изменение на годишна база)	22,0	-17,4	-18,3	-4,6	2,0	-0,1	2,3	-2,3	-2,8	
Износ на стоки и услуги (изменение на годишна база)	2,5	-11,7	17,2	11,5	0,8	9,2	0,3	3,0	3,7	
Внос на стоки и услуги (изменение на годишна база)	4,9	-21,5	4,1	8,5	4,5	4,9	1,2	2,0	2,9	
Разлика между фактическия и потенциалния БВП	4,4	-2,5	-2,0	-0,3	-0,1	0,3	0,0	-0,9	-1,5	
Принос за растежа на БВП:										
Вътрешно търсене (изменение на годишна база)	8,6	-11,3	-4,6	0,4	2,7	-1,1	1,7	0,1	0,4	
Запаси (изменение на годишна база)	-0,7	-3,3	-0,1	0,2	0,1	-0,5	0,3	0,0	0,0	
Нетен износ (изменение на годишна база)	-2,2	9,6	5,4	1,4	-2,3	2,6	-0,6	0,7	0,6	
Баланс по текущата сметка (% от БВП), платежен баланс	-23.10*	-8.92*	-1.48*	.09*	-.84*	3,0	.	.	.	
Търговски баланс (% от БВП), платежен баланс	-20.57*	-8.23*	-2.48*	.42*	-2.70*	-0,4	.	.	.	
Търговия със стоки и услуги (изменение на годишна база)	1,1	2,3	1,1	3,9	-2,2	-0,5	0,9	0,2	-0,6	
Нетна международна инвестиционна позиция (% от БВП)	-98.4*	-101.8*	-95.4*	-85.9*	-78.7*	-77,9	.	.	.	
Нетен външен дълг (% от БВП)	48.9*	49.6*	43.6*	35.2*	29.4*	25.5*	.	.	.	
Брутен външен дълг (% от БВП)	105.1*	108.3*	102.7*	94.3*	95.0*	93,0	.	.	.	
Резултати при износа в сравнение с напредналите държави (процентно изменение за 5-годишен период)	50.5*	29.2*	25.5*	27.7*	15.7*	13.2*	.	.	.	
Експортен пазарен дял, стоки и услуги (%)	0.2*	0.1*	0.1*	0.2*	0.2*	0,2	.	.	.	
Процент на спестяванията на домакинствата (нетни спестявания като процент от нетния разполагаем доход)	-9,6	-4,4	-5,5	-4,3	-7,0	
Приток на частни кредити, консолидиран (% от БВП)	33,9	4,9	3,9	1,4	3,1	6,4	.	.	.	
Задлъжнялост на частния сектор, консолидирана (% от БВП)	134,2	138,4	137,8	127,9	128,1	134,7	.	.	.	
Индекс на дефлираните цени на жилищата (изменение на годишна база)	.	-21,6	-12,3	-9,7	-6,9	-0,3	.	.	.	
Инвестиции в жилищно строителство (% от БВП)	6.1*	5.3*	2.8*	2.4*	
Общо пасиви на финансовия сектор, неконсолидирани	-1,4	1,1	-8,9	4,6	11,4	3,2	.	.	.	
Съотношение на капитала от първи ред ¹	
Общ коефициент на платежоспособност ²	
Брутни общи съмнителни и необслужвани кредити (% от общите дългови инструменти и общите кредити и авансови суми) ²	
Изменение в заетостта (брой лица, изменение на годишна база)	2,4	-1,7	-3,9	-2,2	-2,5	-0,4	0,0	0,0	0,3	
Безработица	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0	11,7	10,9	10,4	
Дълготрайна безработица (% от активното население)	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8	7,4	.	.	.	
Безработица при младите хора (% от активното население в същата възрастова група)	11,9	15,1	21,8	25,0	28,1	28,4	23,6	.	.	
Степен на активност (15-64 годишна възраст)	67,8	67,2	66,5	65,9	67,1	68,4	.	.	.	
Млади хора, които не работят, не учат и не се обучават (%)	17,4	19,5	21,8	21,8	21,5	21,6	.	.	.	
Брой на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от общото население)	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48,0	.	.	.	
Процент на изложените на риск от бедност (% от общото население)	21,4	21,8	20,7	22,2	21,2	21,0	.	.	.	
Дял на лицата, живеещи при сериозни материални лишения (% от общото население)	41,2	41,9	45,7	43,6	44,1	43,0	33,1	.	.	
Брой на лицата, живеещи в домакинства с много ниска степен на трудова заетост (% от общия брой на населението на възраст под 60 години)	8,1	6,9	8,0	11,0	12,5	13,0	.	.	.	
Дефлатор на БВП (изменение на годишна база)	8,1	4,2	1,2	7,0	1,6	-0,8	0,6	0,3	0,6	
Хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ)	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4	0,4	-1,6	-0,5	1,0	
Номинално възнаграждение на заето лице (изменение на годишна база)	16,8	8,1	9,9	6,8	7,7	8,8	2,3	2,0	2,4	
Производителност на труда (реална, заети лица, изменение на годишна база)	3,3	-3,4	4,7	4,3	3,1	1,5	.	.	.	
Разходи за труд за единица продукция (РТЕП) (цялата икономика, изменение на годишна база)	13,0	11,8	5,0	2,4	4,5	7,2	1,0	1,2	1,7	
Реални разходи за труд за единица продукция (изменение на годишна база)	4,6	7,3	3,7	-4,3	2,9	8,0	0,3	1,0	1,1	
РЕВК3) (РТЕП, изменение на годишна база)	9,5	9,5	2,6	3,8	1,2	8,2	0,6	-1,6	0,3	
РЕВК3) (ХИПЦ, изменение на годишна база)	7,8	3,1	-2,6	1,2	-2,1	0,2	-0,6	-1,5	-1,1	
Салдо по консолидирания държавен бюджет (% от БВП)	1,6	-4,2	-3,2	-2,0	-0,5	-1,2	-3,4	-3,0	-2,9	
Структурно бюджетно салдо (% от БВП)	.	.	-2,5	-1,9	-0,5	-1,3	-3,2	-2,7	-2,5	
Брутен консолидиран държавен дълг (% от БВП)	13,3	14,2	15,9	15,7	18,0	18,3	27,0	27,8	30,3	

1) Национални банкови групи и отделни банки

2) Национални банкови групи и отделни банки, чуждестранни (от държави от ЕС и извън ЕС) контролирани дъщерни дружества и чуждестранни (от държави от ЕС и извън ЕС) контролирани клонове

* указва Ръководството по платежен баланс, пето издание (ВРМ 5) и/или Европейската система от сметки в (ESA 95)

Източник: ЕЦБ, Европейска комисия

Таблица 1.3: Таблица с показатели за ПМД

			Прагове	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	
Външни дисбаланси и конкурентоспособност	Салдо по текущия баланс (% от БВП)	Средна стойност за 3 години	-4%/6%	-22,0	-19,1	-11,2	-3,4	-0,7	0,4	
		р.м.: последна година	-	-23,1	-8,9	-1,5	0,1	-0,8	2,6	
	Нетна международна инвестиционна позиция (НМИП) (% от БВП)			-35%	-98,4	-101,8	-95,4	-85,9	-78,2	-76,2
	Реален ефективен обменен курс (РЕВК) (42 индустриални страни - ХИПЦ дефлатор)	изменение в % (3 години)	±5% & ±11%	18,5	18,3	9,7	1,9	-4,0	-1,0	
		р.м.: последна година	-	8,7	4,0	-2,9	1,0	-2,0	0,1	
	Експортни пазарни дялове	изменение в % (5 години)	-6%	33,1	18,3	14,9	16,6	4,7	5,7	
		р.м.: изменение в % на годишна база	-	5,3	-3,8	-1,2	10,4	-5,2	6,3	
	Номинални разходи за труд за единица продукция (РТЕП)	изменение в % (3 години)	9% & 12%	26,9	37,5	32,7	20,2	12,4p	14,8p	
р.м.: изменение в % на годишна база		-	13,0	11,8	5,0	2,4	4,5p	7,2p		
Вътрешни дисбаланси	Дефлирани цени на жилищата (изменение в % на годишна база)		6%	17,7e	-21,1e	-12,2	-9,6	-5,3	-0,1	
	Поток на кредитите в частния сектор като % от БВП, консолидиран		14%	33,9	4,8	2,6	1,0	2,0	6,7	
	Дъг на частния сектор като % от БВП, консолидиран		133%	134,2	138,4	137,8	127,9	128,1	134,8	
	Дъг на сектор „Държавно управление“ като % от БВП		60%	13,3	14,2	15,9	15,7	18,0	18,3	
	Безработица	средна стойност за 3 години	10%	7,2	6,4	7,6i	9,5i	11,3i	12,2	
		р.м.: последна година	-	5,6	6,8	10,3i	11,3	12,3	13,0	
Общо задължения на финансовия сектор (изменение в % на годишна база)		16.5%	-0,8	1,3	-5,4	5,4	10,2	3,3		

Символи: е: прогнозни, р: предварителни.

Забележка: Числата с удебелен шрифт са тези, които попадат извън прага, установен от доклада на ЕС за механизма за предупреждение. За реалния ефективен валутен курс (РЕВК) и разходите за труд за единица продукция (РТЕП), вторият праг се отнася за държавите членки извън еврозоната. 1) Числата в курсив са в съответствие със старите стандарти (ESA95/BPM5). 2) Данни за експортните пазарни дялове: общият световен износ се основава на 5-то издание на Ръководството по платежния баланс (BPM 5). 3) Показател за цените на жилищата. е = приблизителни оценки на Националния статистически институт.. 4) Равнище на безработицата i = обратно пресмятане на Евростат с цел да се включат резултатите от преброяването на населението през 2011 г.

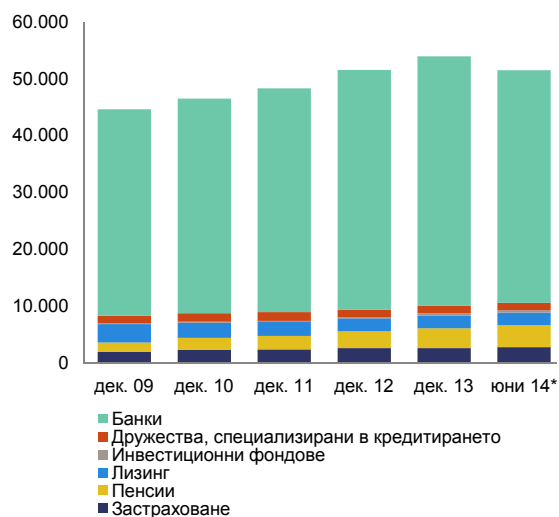
Източник: Европейска комисия

2. ДИСБАЛАНСИ, РИСКОВЕ И КОРЕКЦИИ

2.1. ФИНАНСОВ СЕКТОР

Степента на финансово посредничество в България е относително ниска в сравнение със средната стойност за ЕС, но е сходна с тази на другите нови държави — членки на ЕС. Общите активи на всички сегменти на финансовата система възлизат на около 51,5 млрд. EUR (130 % от БВП), като остават относително стабилни през последните няколко години (вж. графика 2.1.1). Системата е доминирана от банковия сектор, който съставлява около 80 % от общия размер на активите. Тази точка от доклада се съсредоточава основно върху банковия и пенсионния сектор, които вероятно ще бъдат най-бързо растящите сегменти на финансовата система през следващите години. И двата сегмента са доминирани от големи филиали на установени международни институции, но има немаловажна част институции с българска мажоритарна собственост, на които се пада около една четвърт от общия размер на активите.

Графика 2.1.1: Активи на финансовия сектор, млн. EUR

* с изключение на групата КТБ

Източник: БНБ, КФН, годишните отчети на банките

Банкова система

Банковата система следва традиционния бизнес модел и е доминирана от чуждестранни институции, но структурата се промени поради по-бързия растеж на

българските банки през последните години. След банковата криза от 1996—1997 г. и въвеждането на валутен борд в България банковият сектор е доминиран от чуждестранни институции. Банките в България са по-скоро консервативни, с ограничена степен на финансирането на едро (по-малко от 5 % от всички пасиви за повечето банки), малки междубанкови експозиции и активи, които се състоят основно от кредити. Световната финансова криза от 2008 г. и последвалата необходимост дружествата майки да заздравят счетоводните си баланси, включително чрез съкращаване на задлъжнялостта в чужбина, намали склонността към експанзия на българския пазар. Българските банки видяха в това възможност да спечелят пазарен дял чрез бърза кредитна експанзия. Тези нови кредити бяха насочени главно към национални дружества, а финансирането беше осигурено чрез привличане на национални депозити.

Таблица 2.1.1: Показатели на банковата система, септември 2014 г.

	Национални банки	Банкова система
1. Общо активи	12.613	45.302
ръст от декември 2009 г., %	113,3	24,9
2. Нетни кредити и вземания	8.797	34.572
ръст от декември 2009 г., %	102,7	16,8
3. Депозити на домакинства	10.382	38.005
ръст от декември 2009 г., %	101,6	22,2
% от общите активи	82,3	83,9
4. Адекватност на капитала от първи ред (% , в края на 2013г.)	12,5	16,0

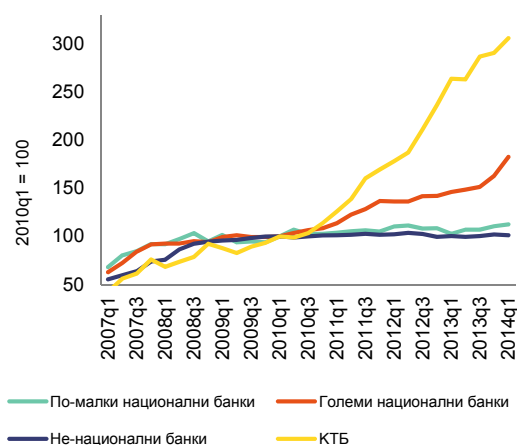
За целите на настоящия документ националните банки включват: Инвестбанк, Общинска банка, Първа инвестиционна банка, Българо-американска кредитна банка, Корпоративна търговска банка, Търговска Банка Д, Интернешънъл Асет Банк, Тексим банк и Централна кооперативна банка.

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Въпреки че като цяло ръстът на кредитирането след икономическия спад от 2009 г. беше слаб, националният сегмент се увеличаваше с много високи темпове. Средният годишен ръст на общия размер на заемите и авансите, предоставени от българската банкова система между първото тримесечие на 2010 г. и първото тримесечие на 2014 г., възлиза на около 3,5 % (вж. графика 2.1.2). Зад този скромнен ръст обаче се крият значителни разлики между отделните групи от банки. Филиалите с гръцка

мажоритарна собственост ⁽³⁾ намалиха своите кредити с 0,9 % през този период, докато други филиали, притежавани от други банки в ЕС ⁽⁴⁾, ги увеличиха с 3,7 %. В този контекст средната годишна експанзия на банките с българска мажоритарна собственост (национални банки) се откроява ясно със 17,6 %. Този агресивен растеж се основаваше на трите най-големи национални банки, чиито кредитни портфейли се увеличиха с 22,5 % (вж. графика 2.1.2). В резултат на това дялът на националните банки в общия размер на заемите и авансите се увеличи от 14,9 % през март 2010 г. на 24,8 % през март 2014 г. (16,8 % в началото на 2008 г.). Като цяло Корпоративна търговска банка (КТБ) показва най-силен растеж в размер на 32,3 % годишно. При четири национални банки годишният темп на растеж беше над 10 %, докато никой от филиалите, които са чуждестранна собственост, не достигна това ниво. Националните банки бяха отговорни за над 90 % от съвкупния кредит от страна на банките от 2010 г. насам.

Графика 2.1.2: **Промяна на заемите и авансите**

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Кредитната експанзия се проведе в контекста на нисък икономически растеж.

⁽³⁾ Обединена българска банка (NBG, пазарен дял от 7,6 % през март 2014 г.), Piraeus Bank (3,8 %) и Eurobank България (6,7 %).

⁽⁴⁾ Това е най-големият сегмент на българския банков сектор и включва Уникредит Булбанк (14,7 %), Райфайзенбанк България (6,9 %), Société Générale Expressbank (4,3 %) и редица по-малки банки. Общият му пазарен дял по отношение на общите активи на банковия сектор беше 32,5 % през март 2014 г.

От 2009 г. насам номиналният БВП нарастваше средно с 3,3 % на година. Това е доста нисък процент за наваквсаща икономика като България, по-специално в сравнение със средната стойност от 15 % преди кризата през 2005—2008 г. Този темп на икономически растеж беше значително изпреварен от ръста на кредитирането в националните банки, което повдига въпроси относно разпределителната ефективност на финансовите посреднически институции, както и относно качеството на инвестициите, които са направили през този период.

Събитията през лятото на 2014 г.

Доверието в банковата система на България беше сериозно уронено през лятото на 2014 г.

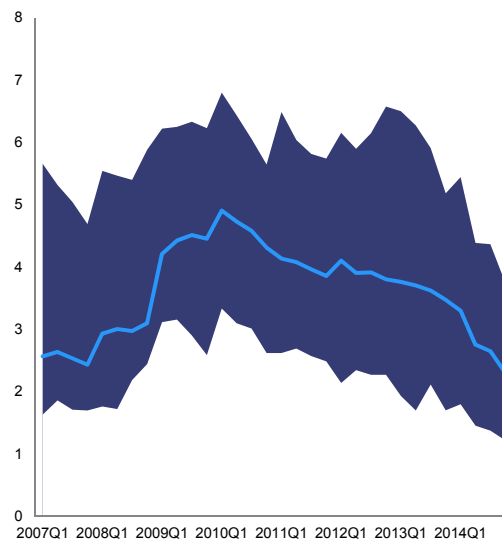
Банковият сектор, и по-специално националните банки, бяха подложени на натиск по отношение на ликвидността в края на юни 2014 г. КТБ, четвъртата по големина банка общо за страната и втората по големина сред националните банки, беше поставена под специален надзор ⁽⁵⁾ заедно със своето наскоро придобито дъщерно дружество Корпоративна банка „Виктория“, след като беше изправена пред масово изтегляне на вложенията и натиск върху ликвидността. Правни и институционални пречки не позволиха задействането на схемата за гарантиране на влоговете в рамките на срока, изискван от законодателството на ЕС, и вложителите нямаха достъп до своите средства за повече от пет месеца, т.е. до 4 декември. Централната банка в крайна сметка оттегли банковия лиценз на КТБ в началото на ноември, след като беше установено, че банката е в положение на сериозен отрицателен собствен капитал (вж. подточка „Одити в КТБ“ за повече подробности), но производството по несъстоятелност все още не е започнало поради правни пречки. Седмица след като КТБ беше поставена под надзор най-голямата банка с национална мажоритарна собственост и трета по големина банка в сектора, Първа инвестиционна банка (ПИБ), беше изправена пред масово изтегляне на вложенията и поиска

⁽⁵⁾ Специален режим по Закона за кредитните институции, който дава на БНБ правомощия за пряка намеса в управлението на институция, която се намира в риск от несъстоятелност, с цел нейното оздравяване.

помощ за осигуряване на ликвидност от страна на властите. Кредитна линия в размер на 1,65 млрд. EUR, одобрена от Комисията съгласно правилата за държавната помощ, беше предоставена на разположение на всички български банки. Националните органи я използваха, за да вложат 0,6 млрд. EUR в ПИБ с първоначална продължителност от пет месеца. На 25 ноември Европейската комисия одобри държавната помощ и плана за реструктуриране на банката, като удължи срока на първоначално предоставената подкрепа за ликвидността с допълнителни 18 месеца. Влоговете на дребно в пет други банки, в допълнение към КТБ и ПИБ, всички от които са национални банки, намаляха с поне пет процента през второто тримесечие на 2014 г. Влоговете като цяло бяха преразпределени в рамките на системата и съвкупните влогове на дребно в системата намаляха с по-малко от 2 % пред този период.

След първоначалната паника положението изглежда се успокои. Ликвидната позиция на банковата система постепенно се подобри, като отливът на депозити престана и в крайна сметка притоците на депозити бяха възобновени. Депозитите на частния сектор нараснаха с около 1 млрд. EUR от юли до септември и в края на септември бяха с 1,2 % по-високи отколкото в края на май. Тези депозити обаче бяха насочени в по-голямата си част към големите филиали на чуждестранни банки, а някои национални банки продължиха да губят средства през третото тримесечие на 2014 г. Ликвидността на системата към момента изглежда подходяща, което личи от намаляването на лихвените проценти по депозитите и ниските проценти на междубанковия пазар. Сегашната стабилна ликвидна позиция допълнително се потвърждава от разпределението на гарантираните депозити в КТБ, преобладаващата част от които останаха в банковата система. В същото време обаче някои кредитни институции — в частност някои национални банки — изглежда все още са под строго наблюдение от страна на пазара, както се вижда от факта, че плащат по-високи от средните лихвени проценти по депозитите (вж. графика 2.1.3).

Графика 2.1.3: Среден разход за депозитите на домакинствата и обхват на стойностите, %

Извадката изключва клоновете на чуждестранни банки
Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Одити на КТБ

КТБ беше предмет на два одита от трета страна през лятото на 2014 г. Одитите бяха поискани от Българската народна банка (БНБ) и бяха проведени от Deloitte Bulgaria, Ernst & Young Audit и българското дружество АФА, за да се установи действителното положение на банката, тъй като се появиха опасения, че съобщените данни могат да бъдат подвеждащи. Провеждането на първия одит отне 10 дни в края на юни и в началото на юли, докато вторият одит беше много по-подробен и бе извършен между 5 август и 20 октомври.

Одитите на КТБ повдигнаха въпроси по отношение на качеството на активите в сектора и надеждността на докладваните данни във финансовия сектор. Резултатите от първия десетдневен одит засилиха съмненията по отношение на банковите и отчетните практики на КТБ, както и относно адекватността на надзора върху банката, тъй като поради липсващи документи не беше възможно да се направи точна оценка на над 80 % от кредитния портфейл. Поради това БНБ изиска цялостен одит (вж. каре 2.1.1), който потвърди, че отчетеното качество на активите и финансовите резултати не отразяват точно истинското качество на кредитния портфейл.

Установените проблеми в управлението на кредитния риск включваха силно централизирано управление на кредитите, ограничен брой на служителите, занимаващи се с анализ на риска, неадекватни системи за контрол предвид сложността на кредитния портфейл на банката, както и липса на специализиран отдел за работа с необслужваните кредити. В много случаи кредитните досиета не включваха подробен анализ на финансовото положение на заемополучателите, което затрудни оценяването на кредитните портфейли през десетдневния преглед. Рисковете, създадени от тези непремерени практики на кредитиране, са започнали да се проявяват около момента на масово изтегляне на вложения. В края на май само 1,6 % от кредитите са класифицирани извън категорията на обслужваните заеми, докато до края на юни 2014 г. този процент е нараснал на 9 %. Освен това до края на юни 2014 г. експозициите към заеми под наблюдение необслужвани заеми и загуби са достигнали 96 % от капиталовата база на банката.

Карта 2.1.1: Преглед на цялостния одит на КТБ

Резултатите от събирането на данни от страна на администраторите допълнително увеличиха съмненията относно практиките на кредитиране на КТБ. Таблицата по-долу обобщава процеса на събиране на данни. За справка, към края на юни 2014 г., капиталът на КТБ възлизаше на 266,4 млн. EUR. Освен това, 157 от общо 166 одитирани клиенти бяха приканени да представят актуални декларации за свързани лица.

Таблица 1: Подбрани констатации от цялостния одит на КТБ

	Брой клиенти		Взета назаем сума (млн. EUR)	
	Брой	Дял	Размер	Дял
Изпратена пълна документация	28	20 %	914	17 %
Изпратена частична документация	80	59 %	3 388	64 %
Не е изпратена документация	29	21 %	984	19 %

Източник: БНБ

Предварителните резултати от прегледа на администраторите на наличните обезпечения предоставят доказателства за неправомерни практики в операциите на КТБ. Въз основа на анализа на 69 кредитополучатели (около 50 % от кредитополучателите, проверени от одиторите) бяха установени следните проблеми: i) непредоставено обезпечение, което обхваща активи, включени в договора за отпускане на заем, но не са били законно предоставени; ii) специални искове, които не са правно обвързващи, и iii) вземания от втори ред, включително 74 вземания от КТБ и 14 ипотечи от втори ред.

Докладът на администраторите от пълния одит потвърди необходимостта от значителни обезценки, което поставя КТБ в състояние на отрицателен собствен капитал. Одиторите завършиха остойностяването на активите на КТБ на 20 октомври 2014 г. Информацията потвърди съмненията, изразени в предишни доклади, като разкри практики на неразумно кредитиране и лошо управление на кредитната документация. Одитът установи също така измамни практики за създаване на погрешна представа за реалното качество на кредитния портфейл, като бе установено, че 42 % от плащанията за обслужване на заемите са били с произход от нови заеми от самата банка, свързани чрез множество сметки, с цел да се прикрие източникът на финансиране. Разкритите в доклада неправомерни действия при управлението на кредитирането в КТБ водят и до съмнението за съществени проблеми в надзора на БНБ над банката и повдигат въпроси относно качеството на банковия надзор, тъй като проблемите, свързани с кредитния портфейл, не са били установени нито по време на проверките на място, нито на други проверки. Последната проверка на място в КТБ се е състояла в средата на 2013 г. БНБ заяви, че е била заблудена от цифрите, докладвани от КТБ, което на свой ред поражда съмнения относно качеството на одитираните данни за останалата част от банковата система.

Нередностите засягат и капиталовата адекватност на КТБ. Цялостният одит установи, че значителна част от увеличението на капитала между октомври 2011 г. и март 2014 г. е било финансирано чрез кредити, получени от самата КТБ. БНБ посочи, че макар националната нормативна уредба, действаща до края на 2013 г., да не забранява тази практика, тя се счита за неразумна. Регламент (ЕС) № 575/2013, в сила от началото на 2014 г., обаче изрично забранява тази практика.

Загубите на КТБ възлизат на около две трети от общите активи. Според заключителния доклад необходимостта от по-нататъшни обезценки възлиза на 2,1 млрд. EUR ⁽⁶⁾ — значителен дял от общите активи на КТБ, които са 3,3 млрд. EUR. Повечето разходи за допълнителна обезценка произтичат от заеми за новосъздадени холдингови дружества. Експозицията към тези дружества не е била правилно документирана или проследена, клиентите са отказали или не са били в състояние да предоставят необходимата финансова информация на одиторите, за да бъдат правилно оценени, някои от тях са били предоговорени/преструктурирани няколко пъти и първоначално докладваното обезпечение е било до голяма степен неосъществимо. Освен това тези експозиции не са били надлежно докладвани от банката в нейните одитирани годишни отчети.

⁽⁶⁾Методиката за оценка се основава на МСФО и на най-добрите практики на ЕЦБ и се различава в известна степен от методиката, определена от БНБ за системата. Прилагането на методиката на БНБ би довело до провизии за кредитен риск в размер на 2,4 млрд. EUR. Данните бяха представени към 30 септември 2014 г. и в тях не се уточнява какви допълнителни обезценки ще се изискват поради влошаването на качеството на активите на банката, след като е била поставена под специален надзор.

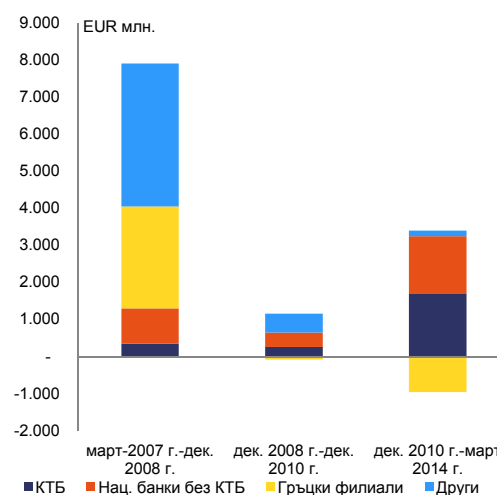
Кредитирането на свързани лица представлява значителен риск.⁽⁷⁾

Цялостният одит установи значителни слабости в надзора при откриването на риск от сделки между свързани лица. В края на юни 2014 г. експозицията на КТБ към свързани лица възлиза на 33,5 % от капиталовата база на банката, което представлява значително увеличение спрямо 3,9 %, отчетени в края на 2013 г.⁽⁸⁾ Това увеличение отразява прекласифицирането от страна на одиторите на значителна експозиция към основния акционер. Освен това десетдневният одит показва, че голяма част от портфейла се образува от експозиции към дружества, свързани с основния акционер. Тези констатации говорят за значителен риск от концентрация в счетоводните книги на банката. Фактът, че националният орган за банков надзор (част от БНБ) не е успял да установи тези нередности, поражда съмнения относно положението в останалата част от банковата система.

Качество на активите и опасения относно надзора

Формирането на цените на кредитите показва по-висока склонност към поемане на риск в националните банки в сравнение с останалата част на системата. Както е показано в графика 2.1.5, националните банки са начислявали средно по-високи лихви върху корпоративните заеми, които са отпусkali. Това показва разлики с останалата част на банковата система в средното кредитно качество на кредитополучателите, стандартите на управление, практиките за сключване на договори за кредит, вида обезпечение и базисния риск на портфейла. През годините на силен икономически растеж преди рецесията от 2009 г. това поведение може да е било оправдано поради много силната конкуренция за по-нискорискови клиенти от страна на чуждестранните банки, които са предоставяли по-голямата част от кредитирането през този период (вж. графика 2.1.4). Въпреки това тази тенденция се е запазила и през периода след 2010 г., когато конкуренцията за клиенти от други сегменти на банковата система е била много по-слаба.

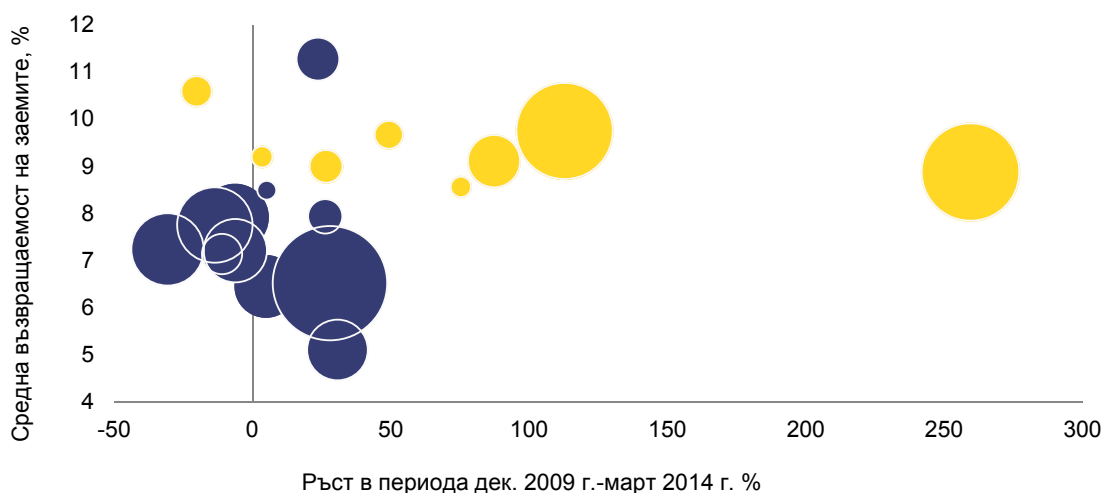
Графика 2.1.4: Разпределение на растежа на корпоративните заеми по банков сегменти

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Въпреки това националните банки отчитат качество на активите, което е по-високо от средното за сектора. Съотношението на необслужваните заеми, отчетено от националните банки, е като цяло по-ниско от средната стойност за сектора (вж. графика 2.1.6). Това се дължи главно на трите най-големи национални банки, които са отчетели относително ниски съотношения на необслужваните заеми. В същото време някои по-малки национални банки отчитат значително по-високо съотношение, в един случай превишаващо 50 %, главно поради отрицателното въздействие от спукването на балона в сектора на недвижимите имоти след 2008 г., както и поради прекомерната експозиция към сектора на недвижимите имоти. На националните банки се дължи цялото увеличение на обслужваните кредити от края на 2010 г. насам (вж. графика 2.1.7). На тях се дължат и около 40 % от увеличението на лошите кредити (категории под наблюдение, необслужвани и загуби) и по-малко от 10 % от увеличението на провизиите за кредитен риск. Тези цифри показват поразителна разлика в докладваните данни за развитието на качеството на активите в двете групи от банки. До известна степен това може да се отдаде на различните подходи на управление: докато чуждестранните банки са се стремили към подобряване на своя рисков профил и са

Графика 2.1.5: Среден кредитен ръст и възвръщаемост на заемите в корпоративния сектор

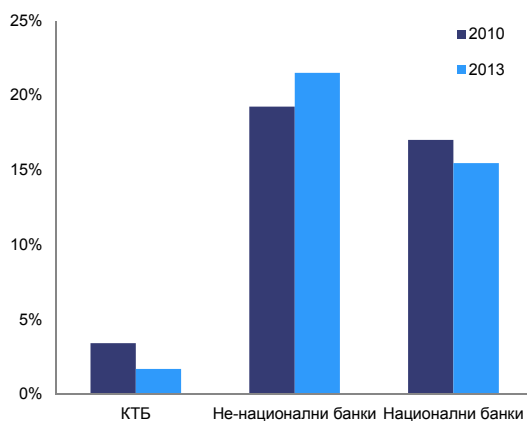

Размерът на кръга представлява относителния размер на кредитните портфейли. Жълтите кръгове представляват националните банки.

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

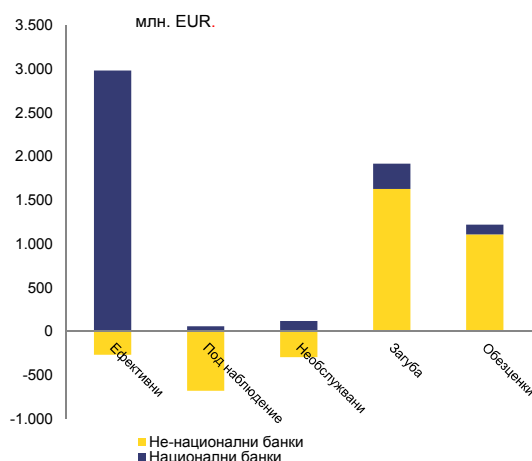
„изчиствали“ счетоводните си баланси от понесените загуби, също в контекста на всеобхватната оценка на Европейската централна банка през 2014 г., на която националните банки не са били подложени, националните банки все още са били във фаза на експанзия. Високият дял на обслужваните кредити в националните банки би могъл също така да отразява относително младата възраст на техните портфейли.

Графика 2.1.6: Съотношение на заемите под наблюдение, необслужваните заеми и кредитните загуби към брутните заеми

Източник: БНБ, годишни отчети на банките, изчисления на Европейската комисия

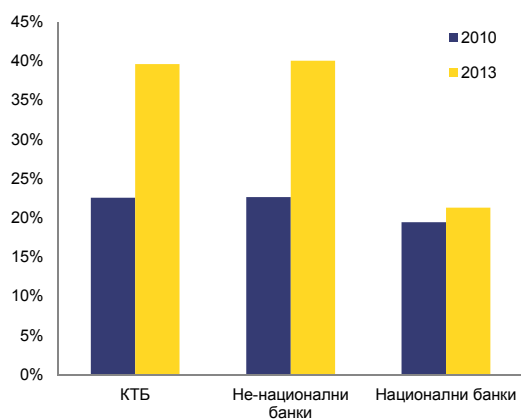
Графика 2.1.7: **Промяна в качествените категории на активите и в обезценките, 2010—2013 г.***

* с изключение на чуждестранните клонове

Източник: БНБ, годишни отчети на банките, изчисления на Европейската комисия

Графика 2.1.8: **Съотношение на общите обезценки към заемите под наблюдение, необслужваните заеми и кредитните загуби**

Източник: БНБ, годишни отчети на банките, изчисления на Европейската комисия

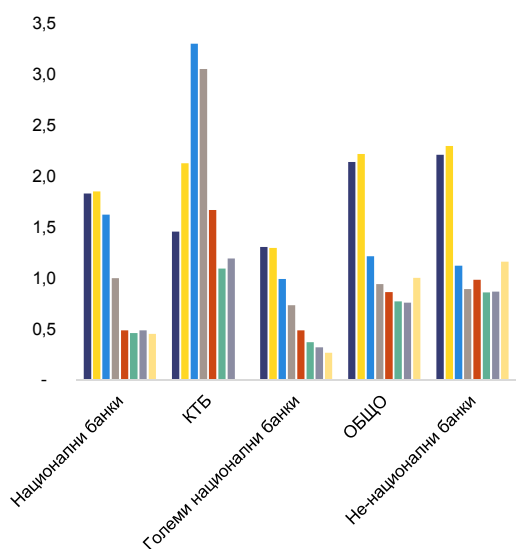
Бизнес моделът на националните банки би могъл да ги направи по-уязвими в по-слаба макроикономическа среда. Практиката на националните банки за предоставяне на заеми при по-високи лихвени проценти от средните за сектора са функция и от по-високите разходи за финансиране на тези банки. Действително, лихвените проценти по депозитите на домакинствата, съхранявани в националните банки, са били средно с повече от 1 процентни

пункта по-високи от средната стойност за сектора като цяло (вж. графика 2.1.11). Разликата е още по-поразителна, когато се разглеждат средните разходи за общите привлечени средства. Това се дължи на липсата на по-евтино вътрешногрупово финансиране в националните банки. Трудната макроикономическа и дефлационна среда в България, както е описана в точка 1, би могла да прави все по-трудно обслужването от клиентите на заеми, договорени при висок лихвен процент. Това от своя страна може да доведе до увеличение на необслужваните заеми и, следователно, до увеличени разходи за обезценка на националните банки.

По-ниската отчетена рентабилност е допълнителен повод за безпокойство.

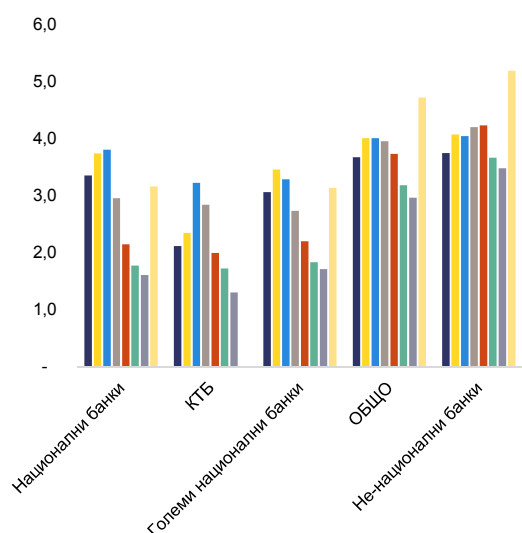
Въпреки че банките, които действат в България, като цяло успяха да останат рентабилни по време на кризата, тяхната рентабилност беше значително намалена (вж. графика 2.1.9). Спадът в рентабилността е по-голям при националните банки главно поради намаляване на лихвения марж (графика 2.1.10). За разлика от чуждестранните филиали, рентабилността на много национални банки намаля въпреки относително ниските разходи за обезценка. Това предполага, че тези банки може да не са в състояние да генерират достатъчни печалби за покриване на загубите, ако има влошаване на качеството на активите. Следователно, дори повишаването на разходите за провизии до средната стойност за сектора би могло да ги направи губещи и да започне да подкопава техния капитал (вж. графика 2.1.12). Провизиите за кредитен риск в националните банки са представлявали 2,2 % от общите активи в края на 2013 г. (2,8 %, ако се изключи КТБ), докато средната стойност за системата е била 5,9 %.

Графика 2.1.9: Печалба преди облагане с данъци, % от общите активи, 2007—2014 г.

Данните за 2014 г. изключват КТБ и отразяват придобиването на МКБ Юнионбанк от ПИБ
Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Графика 2.1.10: Нетни приходи от лихви, % от общите активи

Данните за 2014 г. изключват КТБ и отразяват придобиването на МКБ Юнионбанк от ПИБ
Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

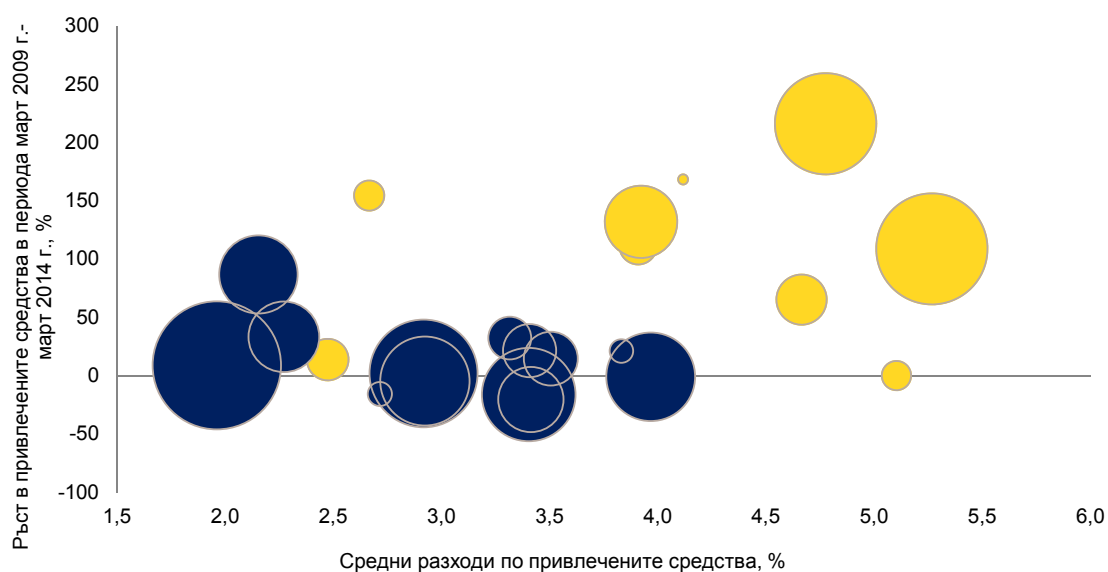
Активите на банките изглеждат добре обезпечени, но качеството и стойността на обезпечението трябва да бъдат повторно проверени. Одитираните годишни доклади на националните банки показват високи равнища на обезпечение, чиято докладвана стойност в някои случаи значително превишава стойността на активите, които това обезпечение гарантира. Следователно отчетените стойности на обезпеченията може да не съответстват на точните и актуални пазарни оценки и принудителното изпълнение на поетите ангажименти в някои случаи е несигурно — одитът на КТБ показва, че приемливото обезпечение възлиза на едва 13 % от общия размер на заемите, докато в одитирания доклад за 2013 г. се посочва стойност на обезпеченията от около 170 % от брутния кредитен портфейл. Обезпечението в националните банки се състои главно от ликвидни активи, недвижими имоти и „други“ обезпечения, което е категория, включваща собствен капитал или бъдещи вземания от дружества. Структурата на обезпеченията се различава в отделните банки, но в много от тях „другите“ обезпечения представляват значителен дял от общия размер на обезпеченията, с които те разполагат. С оглед на това и като се има предвид спукването на балона на недвижимите имоти след 2009 г., оценката на обезпеченията поражда основателна загриженост. Точното остойностяване на обезпеченията е от решаващо значение за адекватното осигуряване на провизии срещу загуби по заеми на банките в случай на неизпълнение.

Рамка за оздравяване и гарантиране на депозитите

България все още трябва да транспонира Директивата за възстановяване и реструктуриране на банките, за да има оздравителна рамка, която е в пълно съответствие с правилата на ЕС относно реструктурирането. Въведени бяха правни разпоредби, които дават възможност за споделяне на тежестта от подчинените кредитори и акционерите на фалирали банки. Последните изменения в Закона за кредитните институции гласят, че мерки за рекапитализация чрез вътрешни източници трябва да се предприемат, преди да бъде взето решение от компетентен орган относно изразходването на държавни средства, в съответствие с правилата за държавните помощи. Първичното законодателство предвижда, че БНБ ще издава наредби относно задължителните капиталови буфери, държани от банките, относно условията и реда за тяхното формиране и актуализиране, както и „условията за задължителното покриване на загуби от страна на акционерите и държателите на инструменти на собствения капитал на банката преди покриването на загуби посредством използването на други източници“. Пълното транспониране на

Директивата за възстановяване и реструктуриране на банките е все още в ход — органите имат срок до края на 2015 г. да въведат разпоредби, които позволяват споделяне на тежестта с първостепенните необезпечени кредитори и незащитените вложители. Това ще осигури допълнителна защита на данъкоплатците, ако възникват случаи на проблемни банки. Други важни аспекти на директивата, като изискването за банките да разработват и редовно да актуализират оздравителни планове в случай на несъстоятелност, вече са транспонирани, а БНБ разполага и с правомощия за ранна намеса.

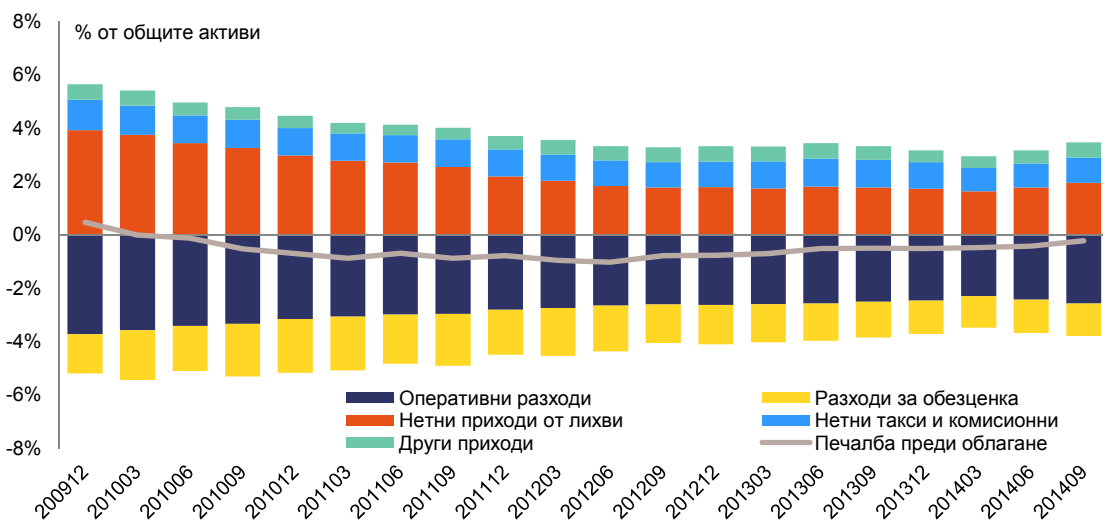
Графика 2.1.11: Разходи за финансиране и растеж на българските банки

Бележка: Размерът на кръга представлява относителния размер на портфейлите. Жълтите кръгове представляват националните банки.

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Графика 2.1.12: Отчет за приходите и разходите, национални банки, сценарий, при който съотношението на обезценките спрямо активите е същото като средното за сектора, при равни други условия, на база плъзгаща се сума за четири тримесечия

Източник: БНБ, изчисления на Европейската комисия

Въпреки тази привидно стабилна рамка за оздравяване, случаят с КТБ показва ясно недостатъците и несъответствията с други национални закони. Случаят с КТБ не беше решен бързо, което повдигна съмнения относно способността на органите да реагират ефикасно в спешни ситуации. Един от установените конкретни недостатъци в правната рамка е, че БНБ има правото да постави дадена банка под специален надзор, с което ефективно да преустанови всички операции и да замрази нейните задължения за плащане, без да оттегля банковия ѝ лиценз, за срок до шест месеца. Въпреки това в българския Закон за гарантиране на влоговете в банките отнемането на банковия лиценз се използва като единствен фактор за задействане на изплащането на гарантираните влогове. Както Европейската комисия⁽⁹⁾, така и Европейският банков орган⁽¹⁰⁾ определиха това като нарушение на правилата на Директивата на ЕС относно схемите за гарантиране на депозити (ДСГД). Това означава, че предоставянето на обезщетение за влоговете в България не е лесен процес, както стана ясно при случая с КТБ. В съчетание с факта, че централната банка не предприе алтернативни действия, позовавайки се на евентуални правни рискове (напр. липсата на правна сигурност относно определените процедури за започване на частично изплащане

на наличните ресурси на банка, намираща се под надзор), това допълнително усложни ситуацията и доведе до блокиране на достъпа до гарантираните депозити за период, значително по-дълъг от 20-дневния срок, предвиден в Директивата относно схемите за гарантиране на депозити. Това доведе до отрицателни икономически последици и до потенциално дестабилизиращ ефект върху целия банков сектор. Органите представиха пред парламента нов Закон за гарантиране на влоговете, който би спомогнал за преодоляване на установените недостатъци.

Действия на БНБ

След кризата от лятото органите обявиха редица мерки за възстановяване на доверието. През първата половина на 2014 г. БНБ започна макропруденциални мерки с цел запазване на капиталовите буфери, натрупани в системата (вж. каре 2.1.2). Събитията през лятото на 2014 г. разкриха слабости в надзора, решаването на които е от ключово значение за бъдещата устойчивост на банковата система. По-специално, бяха забелязани слабости в качеството, обхвата и честотата на проверките на място, особено за институциите със системно значение, надзора на риска от концентрация, кредитирането на свързани лица

и практиките на банките за обезпечение. Органите обявиха намерението си да започнат тясно сътрудничество с Единния надзорен механизъм на Европейската централна банка, като предоставят на Европейската централна банка правомощия над БНБ в редица области.⁽¹¹⁾ Въпреки това още не са предприети официални действия по този въпрос. Освен това БНБ покани Европейския банков орган да извърши партньорска проверка на нейните надзорни практики и поиска преглед от Международния валутен фонд и Световната банка по програмата за оценка на финансовия сектор. Като първа стъпка към тези прегледи БНБ започна процес на самооценка. В допълнение БНБ предприе стъпки за увеличаване на броя на проверките на място и за разширяване на техния обхват. Накрая, очаква се проектът за закон, с който ще се транспонира изцяло Директивата за възстановяване и реструктуриране на банките, да бъде внесен в парламента през второто тримесечие на 2015 г.

БНБ обяви планове за цялостен преглед на качеството на активите с участието на трети страни. Такъв преглед ще е необходимо условие за влизане в тясно сътрудничество с Единния надзорен механизъм. Планира се прегледът на качеството на активите да обхване целия банков сектор, следвайки методиката, прилагана от Европейската централна банка в при нейната цялостна оценка. Прозрачността, тясното

сътрудничество с международните институции по време на целия процес и пълното покритие на сектора, включително чуждестранните клонове на български банки, ще бъдат от основно значение за надеждността на начинанието. Прегледът на качеството на активите е планиран да започне през последното тримесечие на 2015 г. или първото тримесечие на 2016 г.

Каре 2.2.1: Макропруденциални действия

БНБ задейства капиталови буфери през 2014 г. за преодоляване на системните рискове, произтичащи от отслабването на пруденциалните изисквания за българските банки в резултат на прилагането на Директивата за капиталовите изисквания (ДКИ IV). Буфер за системния риск, определен на 3 % от вътрешните рискови експозиции — т.е. за дължниците, установени в България, като чуждестранните дължниците са извън обхвата на мярката — бе въведен през октомври с начална отчетна дата 31 декември 2014 г. Той се прилага за всички кредитни институции, лицензирани в България, на индивидуално, консолидирано или подконсолидирано равнище. В съответствие с член 160, параграф 6 от ДКИ БНБ задейства също предпазен капиталов буфер в размер на 2,5 %, приложим за всички кредитни институции, лицензирани в България, от май 2014 г. Тази дата е по-ранна от изискваната, тъй като задействането на този буфер става задължително едва от 1 януари 2016 г. Анализът, представен от БНБ на Европейския съвет за системен риск, показва, че въвеждането на ДКИ IV и Регламента относно капиталовите изисквания е довело до отслабване на минималните регулаторни изисквания за капитала на българските банки в резултат на по-малко консервативните изисквания в регулаторната рамка на ЕС.⁽¹²⁾ Така макропруденциалните мерки на БНБ са били въведени, за да се предотврати ерозирането на вече натрупания в банките капитал и за да се запази финансовата стабилност при липсата на активна парична политика в рамките на валутен борд, на фона на влошаващото се кредитно качество и слабата рентабилност на много институции.

Въпреки това надзорните органи трябва да останат бдителни, за да се избегне изчерпване на капитала в някои банки предвид текущото калибриране на мерките. Основният риск произтича от покритието на буфера за системния риск, който е насочен само към вътрешните експозиции, докато някои институции притежават значителни чуждестранни експозиции, включително към своите банки майки, разположени извън територията на България. По-голямата част от кредитните портфейли на националните банки са на български дължници (около 97 %), и следователно са в обхвата на буфера за системния риск, но експозициите към чуждестранни кредитни институции възлизат на около 5,23 млрд. EUR или 15,6 % от общия размер на заемите и авансите за системата към края на третото тримесечие на 2014 г. Следователно е възможно някои чуждестранни банкови групи да намалят капитала в българските си дъщерни дружества, като същевременно запазят непроменени вътрешногруповите експозиции (като прекомерната ликвидност често е поставена на депозит в банките майки, също за да бъдат изпълнени пруденциалните изисквания за ликвидност). Въпреки че капиталовите равнища в системата продължават да са високи, слабото вътрешно генериране на капитал и влошаващото се кредитно качество в някои институции могат да доведат до постепенно изчерпване на капитала и ерозия на наличните буфери. Освен това въпреки че като цяло експозициите към чуждестранни кредитни институции не представляват значителен риск, може да се наложи да бъдат включени в обхвата на буфера за системния риск.⁽¹³⁾

⁽¹²⁾ Анализът на БНБ показва, че въвеждането на новата регулаторна рамка на ЕС води до подобрене на средния коефициент на капиталова адекватност на българската банкова система от 16,9 % до 21,7 %, а съотношението на капитала от първи ред нараства от 16 % до над 19 %. Такива високи капиталови съотношения смекчават донякъде рисковете относно качеството на активите и относно обезпеченията, посочени по-горе.

⁽¹³⁾ Всички други държави членки, които са въвели Единния съвет за реструктуриране (Чешка република, Дания, Естония, Хърватия, Нидерландия и Швеция), са го направили с включване на всички експозиции — както местните, така и чуждестранните.

Пенсионноосигурителни схеми

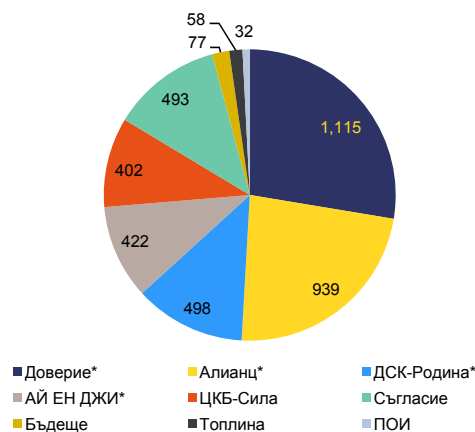
Системата на частните пенсионни фондове постепенно се превърна в най-голямата част от небанковия финансов сектор в България.

Към септември 2014 г. има общо девет пенсионни застрахователни дружества, извършващи дейност в България. От 2009 г. насам годишните темпове на растеж на нетните активи на пенсионните фондове са били 15—17 % за двата пазарни лидера, 22—30 % за четирите средни по размер фонда и около 25 % за малките фондове. Според Комисията за финансов надзор (КФН) темпът на нарастване на активите на пенсионните фондове е вероятно да се увеличи през следващите години и се очаква те да надхвърлят 20 млрд. BGN (т.е. над една четвърт от размера на българската икономика) до началото на следващото десетилетие. Това би означавало съществено засилване на значението на пенсионните схеми за развитието на капиталовите пазари, за финансовото посредничество и за макроикономическата и финансовата стабилност през следващите години. Към октомври 2014 г. най-големият пенсионен фонд е „Доверие“ (дъщерно дружество на австрийското дружество Vienna Insurance Group) с нетни активи над 2 млрд. BGN (27,6 % пазарен дял). Пазарът за пенсионно осигуряване е много по-концентриран отколкото банковия пазар или пазара на общото застраховане и животозастраховането. На двата пазарни лидера „Доверие“ и „Алианц България“ се падат повече от половината от общите активи в сектора (графика 2.1.13).

Частните пенсионни фондове са се превърнали във важен източник на ликвидност за финансовата система на България. Те притежават около 11 % от общия държавен дълг към октомври 2014 г. Въпреки че това прави пенсионните фондове важен източник на финансиране за правителството, делът на средствата, които те предоставят, е все още значително по-малък, отколкото този, предоставян от националната банкова система, която притежава почти 70 % от емитираните държавни дългови инструменти. Освен това пазарната стойност в счетоводните баланси на фондовете на акциите, емитирани от български дружества, представлява около 15 % от

пазарната капитализация на Българската фондова борса.

Графика 2.1.13: Нетни активи на пенсионните фондове, млн. EUR, септември 2014

* обозначава фондове с чуждестранна мажоритарна собственост

Източник: Комисия за финансов надзор

Преките връзки между пенсионните фондове и банковата система могат да бъдат съществени. Пенсионните фондове могат да инвестират в банкови депозити само в банки, които са с кредитен рейтинг, по-висок от „BB“ (съгласно скалата на Fitch и S&P) или „Ba2“ (Moody's), което значително ограничава броя на банките, в които фондовете могат да вложат средства. Нито една от националните банки не отговаря на този критерий. Капиталовите инвестиции в банките също са незначителни. Най-значителната експозиция между пенсионните фондове и банковата система е чрез банките попечители, които всеки пенсионен фонд е задължен да има (списъкът на банките, които могат да бъдат попечители, се изготвя и публикува от БНБ). Банките попечители държат касовите активи на пенсионните фондове, които в миналото са представлявали до 20 % от нетните активи на отделните фондове.

Макар че има строг надзор, съществуват слабости в сектора. Комисията за финансов надзор (КФН) е органът, отговарящ за надзора на пенсионните фондове и за целия небанков финансов сектор. КФН също има някои банкови надзорни отговорности, но единствено по отношение на банките попечители на

пенсионни фондове. КФН се оглавява от петчленен управителен съвет, който се назначава от парламента за срок от шест години и е функционално отделен от БНБ. Надзорът на пенсионните фондове се състои в проверки на място, преглед на дневни, месечни и тримесечни данни за всеки пенсионен фонд и евентуално всяка отделна инвестиция, която фондовете правят, може да бъде проверена. През 2013 г. КФН е извършила 17 проверки на място, включително в сътрудничество с БНБ по две от 20-те банкови проверки на място, извършени през същата година. Кодексът за социално осигуряване ограничава инструментите, в които пенсионните фондове могат да инвестират (вж. таблица 2.1.2), и поставя ограничения за акционерите (един инвеститор може да има дялово участие само в едно дружество за пенсионно осигуряване), които са подробно описани в друг законодателен акт ⁽¹⁴⁾, за да се гарантира конкурентна и прозрачна структура на собственост. Въпреки тази законодателна рамка, структурата на собственост на дружествата за пенсионно осигуряване невинаги е прозрачна, което може да внесе неяснота относно кръга на свързаните страни. Това затруднява установяването на експозицията на свързани страни към икономическия собственик на пенсионните фондове и на свързаните с това експозиции. Съгласно Кодекса за социално осигуряване даден пенсионен фонд не може да инвестира в ценни книжа, емитирани от собственика на дружеството за пенсионно осигуряване, което го управлява, или от дружества, свързани със собственика.

Таблица 2.1.2: **Инвестиционни ограничения за универсалните пенсионни фондове**

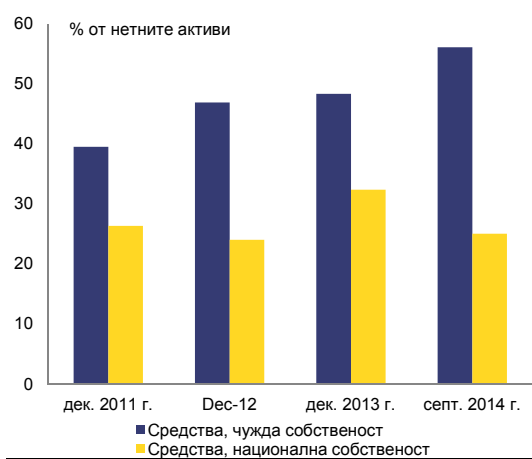
Вид на инструмента	Праг, % от активите
Държавни ценни книжа или държавногарантирани облигации	Няма
Корпоративни облигации	25
Корпоративни облигации за финансиране на проекти	10
Ипотечни облигации	30
Общински облигации	15
Дялови участия извън колективни инвестиционни схеми и дружества със специална инвестиционна цел	20
Дялови участия в дружества със специална инвестиционна цел	5
Дялови участия в колективни инвестиционни схеми	15*
Банкови депозити	25*
Недвижимо имущество	5

* не повече от 5 % в едно образувание

Източник: Кодекс за социално осигуряване

Преразглеждането и, където е необходимо, укрепването на капацитета за надзор на КФН е от ключово значение. Националните фондове са ориентирани в много по-голяма степен към вътрешния пазар отколкото фондовете с чуждестранна мажоритарна собственост (вж. графика 2.1.14). За някои фондове делът на инвестициите в чуждестранни инструменти е по-малък от 5 %. Действащото законодателство, макар и като цяло стабилно, съдържа слабости в областта на свързаните лица и свързаните експозиции, които включват значителен риск за рентабилността на фондовете, бъдещите пенсии на техните клиенти и по-общо за ефективното разпределение на ресурсите в икономиката. Случаят с КТБ показва, че експозициите към свързани лица може да бъдат значителен проблем, като разкриването им може да бъде сложно и да изисква задълбочено разследване. Управлението на кредитния риск би могло до известна степен да бъде засегнато от факта, че настоящото законодателство не предвижда външно оценяване на активите с изключение на недвижимите имоти. Пенсионните фондове остойностяват своите собствени активи съгласно методиките, препоръчани от КФН в Наредба № 9.

Графика 2.1.14: **Инструменти, търгувани на
регулираните чуждестранни пазари**

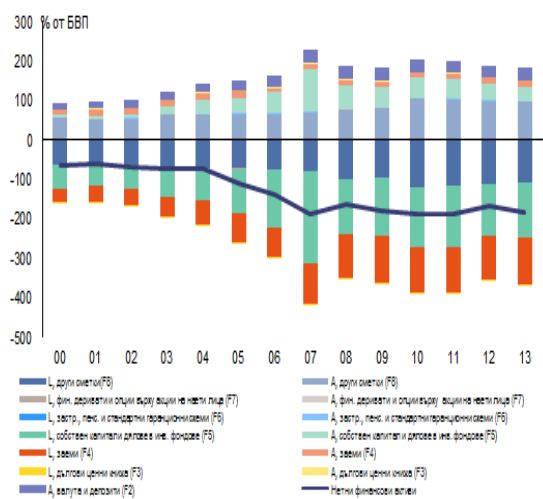
Източник: Комисия за финансов надзор

2.2. ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ И МЕРКИ ЗА НЕЙНОТО НАМАЛЯВАНЕ

Намаляване на задлъжнялостта на частния сектор

Нефинансовите дружества (НФД) са натрупали значителни задължения през годините преди кризата. Нетните финансови задължения на НФД са били около 75 % от БВП през 2004 г., но са се увеличили с над 100 процентни пункта до 2007 г. Въпреки че това разширяване на счетоводния баланс доведе до увеличаване на икономическото производство, то също така остави дружествата със значителен дълг при настъпването на кризата. Заемите са приблизително равномерно разпределени между вътрешнофирмени заеми от чужбина и заеми от местни банки. Делът на дълговите ценни книжа е незначителен. От 2008 г. насам пасивите на дружествата са се стабилизирани. Налице са някои различия между отделните години предимно поради въздействието на оценката на капитала (вж. графика 2.2.1).

Графика 2.2.1: Счетоводен баланс, нефинансови предприятия

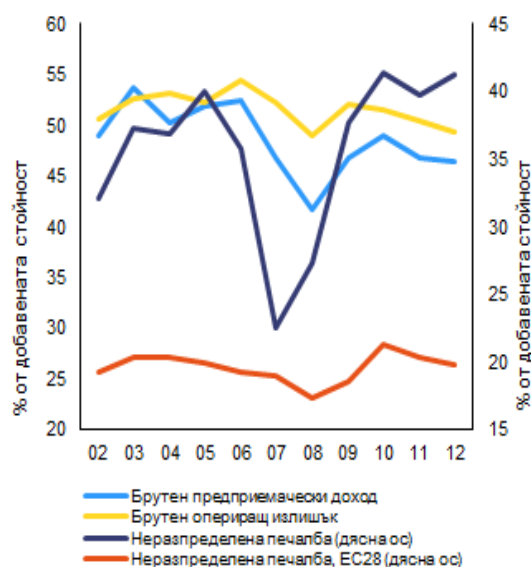
Източник: Европейска комисия

Високото равнище на корпоративна задлъжнялост предполага значителна нужда от намаляване на задлъжнялостта в сектора. Потенциалните нужди от намаляване на задлъжнялостта в частния сектор (включително домакинствата) се оценяват на над 30 % от БВП, повечето от които ще бъдат в нефинансовия корпоративен сектор. Следователно корекциите в счетоводния баланс

биха могли да окажат отрицателно въздействие върху инвестициите и растежа в краткосрочен до средносрочен план. Преструктурирането на корпоративния дълг може също да повлияе на рентабилността на банковия сектор, особено за кредитните институции, които са поели по-висок риск при разширяването на своите кредитни портфейли през последните години. За повече подробности, вж. точка 2.1.

Преобладаващата дефлационна среда допълнително засилва натиска върху корпоративните счетоводни баланси. При липсата на традиционни инструменти на паричната политика в рамките на валутен борд, ефективността на предприятията в България е силно зависима от външни фактори, включително вносните и износните цени и валутните колебания на еврото. Дефлацията, наблюдавана в страната от средата на 2013 г., има отрицателно въздействие върху паричните потоци и рентабилността, която от 2009 г. непрекъснато спада.

Графика 2.2.2: Маржове на печалбата, нефинансови предприятия

Източник: Европейска комисия

Данните на ниво предприятия потвърждават макроикономическите и финансовите рискове, свързани с високия корпоративен дълг. Прегледът на дълговия ливъридж и рентабилността на предприятията

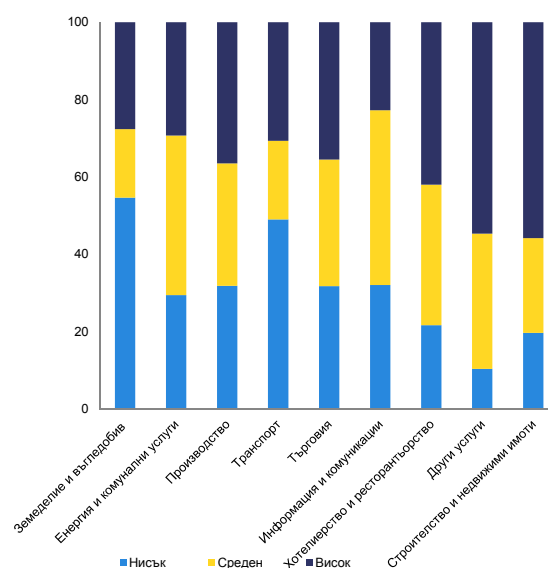
показва, че значителна част от дружествата работят при високо съотношение дълг/капитал и ниска рентабилност, измерена чрез EBITDA (вж. таблица 2.2.1).⁽¹⁵⁾ Това означава, че дълговото финансиране не се използва ползотворно в тези дружества и че значителна част от дълговото финансиране е концентрирано в най-нерентабилните дружества. Такива предприятия са по-податливи на икономически сътресения, което увеличава риска от несъстоятелност. Дружествата в сектора на хотелиерството и ресторантьорството, строителството, недвижимите имоти и други сектори на услугите са изправени пред най-висок риск в това отношение (вж. графика 2.2.3). От своя страна, ако тези рискове се реализират, те биха могли да увеличат кредитните загуби и да се отразят на стабилността на банковия сектор. Както вече бе отбелязано в точка 2.1, загубите на КТБ до голяма степен бяха концентрирани в заеми за дружества с висок ливъридж и ниска или отрицателна рентабилност.

Таблица 2.2.1: Съотношения на корпоративния дълг

Дълг/EBITDA	>12	11.5	5.6	23.9
	6x to 12x	8.0	3.1	6.3
	< 6x	31.1	8.5	1.8
		<0.7	0.7 to 0.9	> 0.9
		Дълг/използван капитал		

Източник: База данни ORBIS, изчисления на Европейската комисия

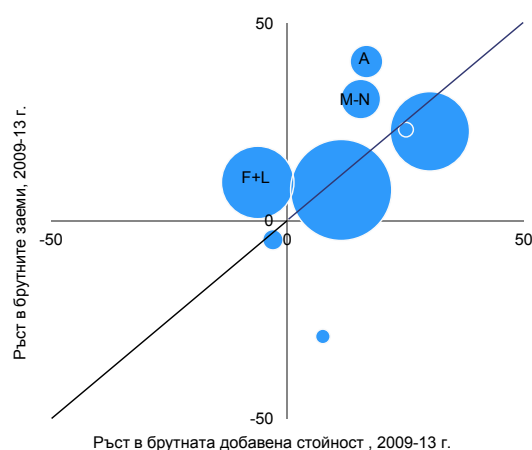
Графика 2.2.3: Рискове за устойчивостта по сектори

Източник: База данни ORBIS, изчисления на Европейската комисия

Натискът за намаляване на задлъжнялостта е по-ясно изразен от страната на търсенето на кредити. Въпреки намаляващите лихвени проценти в периода след кризата има слабо търсене на кредити. Бавното икономическо възстановяване, слабото вътрешно търсене и натрупаните големи дългове допринасят за това положение. Що се отнася до отделните сектори, дълговете в строителството, хотелиерството и ресторантьорството са се понижали спрямо 2009 г., докато експортно ориентираният сектор на аутсорсинга на бизнес процеси), са запазили своето търсене на кредити и са поели още дългове. В някои сектори обаче промените в кредитирането са били значително по-динамични от промяната в бруtnата добавена стойност, включително в някои сектори, които са изправени пред големи рискове за финансовата устойчивост (вж. графика 2.2.4). От страната на предлагането на кредити нарастващият дял на необслужваните заеми и променливата склонност към поемане на рискове в някои части на банковия сектор, както е посочено в точка 2.1., може да са довели до затягане на критериите за отпускане на заеми (вж. графика 2.2.5).

Графика 2.2.4: Секторен растеж на заемите и брутна добавена стойност

Размерът на кръга показва дела на сектора от общия размер заеми.
Кодове по NACE 2:
A — Селско, горско и рибно стопанство.
F+L — Строителна дейност и търговия с недвижими имоти.
M-N — Професионални, научни и технически дейности; административни и спомагателни дейности.
Източник: БНБ, Европейска комисия, изчисления на Европейската комисия

Частните инвестиции са спаднали в периода след кризата. Инвестициите, след приспадане на обезценяването и амортизацията, се свиха рязко след кризата във всички сектори и най-вече в строителството и недвижимите имоти. Със секването на чуждестранните капиталови потоци, брутните инвестиции намаляха и не бяха достатъчни, за да се запази равнището на натрупан капитал от преди кризата. Нуждите от инвестиции в бъдеще вероятно ще се увеличат с икономическото възстановяване, което подчертава важността на подобряването на бизнес средата, както се посочва в точка 3.

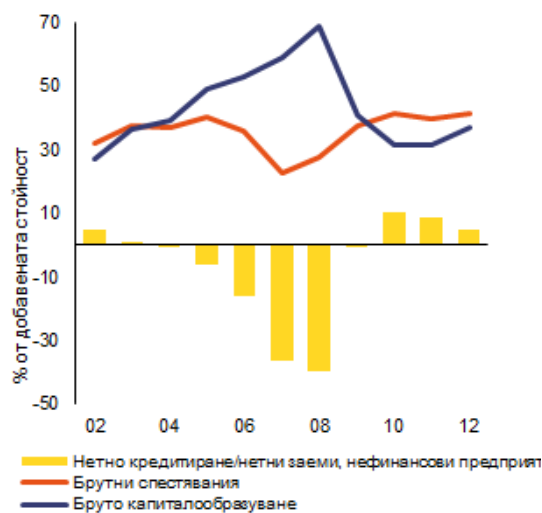
Увеличението в размера на корпоративните спестявания би могло да се тълкува като отговор на натиска за намаляване на задлъжнялостта. Дружествата увеличиха спестяването и допринесоха положително за баланса между спестяванията и инвестициите в цялата икономика от 2010 г. насам (вж. графики 2.2.6 и 2.2.7). Балансът беше подчертано отрицателен през годините преди кризата, когато дефицитът беше финансиран от потоците чуждестранен капитал. Увеличените нужди от финансиране на публичния сектор и нуждите от частни инвестиции биха могли

отново да доведат до несъответствие и да се наложи да бъдат финансирани от чужбина.

Натискът за намаляване на корпоративната задлъжнялост може да се е отразил и върху спада на заетостта. Спадът на заетостта в периода след кризата беше по-висок в България отколкото в други държави със сходен спад в производството и би могъл да се дължи също на продължаващите корекции в баланса. ⁽¹⁶⁾

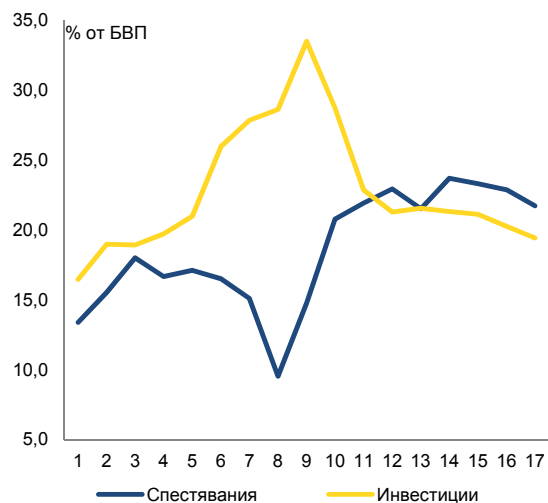
Действия по политиката в тази област изглеждат оправдани, за да се осигури плавен процес на намаляване на задлъжнялостта с минимално въздействие върху икономическия растеж. Възможностите на политиката за решаване на проблема биха могли да включват подобрения в нормативната уредба за обявяване в несъстоятелност (вж. точка 3), координиране на реструктурирането на дълга, когато това е възможно, както и мерки, свързани с банковия сектор, както е изложено в точка 2.1.

Графика 2.2.6: Спестявания и инвестиции, нефинансови предприятия

Източник: Европейска комисия

Графика 2.2.7: **Баланс между спасявания и инвестиции**

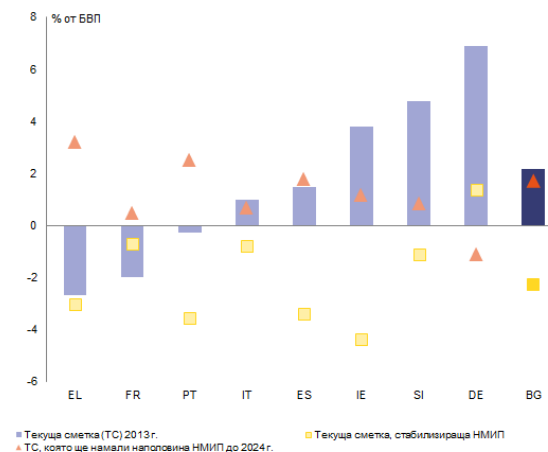

Източник: Европейска комисия

Устойчивост на външната позиция

Нетната международна инвестиционна позиция (НМИП) изглежда устойчива въз основа на последните промени в текущата сметка (ТС) и прогнозите за бъдещето. Външната позиция остава силно отрицателна — НМИП се задържа на около -76 % от БВП през 2014 г. Вътрешният модел, използван за прогнозиране на промените в НМИП ⁽¹⁷⁾, съчетан с прогнозата на Европейската комисия, сочи вероятно постоянно подобряване на външната позиция. Поддържането на една и съща НМИП като дял от БВП през следващото десетилетие позволява среден годишен дефицит по текущата сметка от 2,3 %. В същото време намаляването на НМИП до индикативния праг от -35 % до 2024 г. ще изисква излишък по текущата сметка от 2,0 % годишно. Като се има предвид сегашната структура на текущата сметка, това би изисквало среден първичен излишък по текущата сметка (търговско салдо + текущи трансфери) в размер на 4,5 %. Поради това подобряването на НМИП само се очаква да бъде постепенно в краткосрочен план (вж. 2.2.8).

Графика 2.2.8: **Салда по текущата сметка, водещи до стабилизиране на НМИП, въз основа на дългосрочни прогнози**

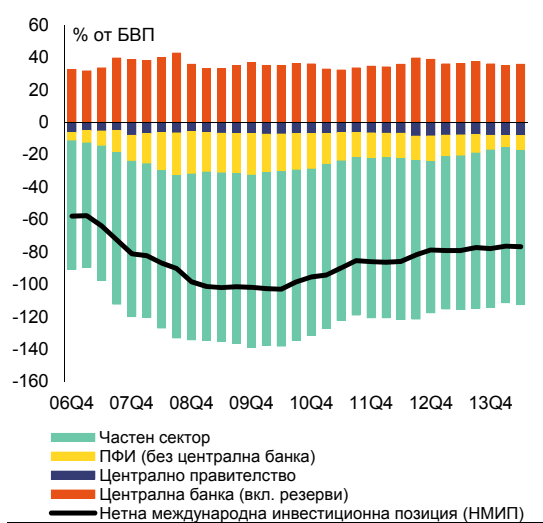
Текуща сметка, докладвана в националните сметки.
Източник: Европейска комисия

Устойчивостта ще зависи също от еволюцията на усещането за риск. Външните задължения са съсредоточени в нефинансовия частен сектор (вж. графика 2.2.9). Повечето от тях представляват трансгранични вътрешнофирмени заеми, както е посочено в разбивката на брутния външен дълг (вж. графика 2.2.10). Този тип финансиране се отличава с относително нисък риск. Същевременно обаче рискът не е равен на нула и може да породи проблеми с финансирането, ако настъпят промени в усещането за риск по отношение на България у чуждите инвеститори. След бързото увеличаване на задълженията финансовият сектор изплати по-голямата част от външния си дълг през последните две години. Външните задължения на държавата бяха ниски, но увеличените дефицити, появили се през 2014 г. и планирани и за идните години, може да увеличат значението на държавните заеми за нетната международна инвестиционна позиция, както се посочва в точка 1.

Матуритетният профил и валутната структура на външния дълг не сочат непосредствени рискове. Краткосрочният дълг намаля до ниво под 30 % от общия размер след рекордното равнище от над 35 % през 2008 г. и в общи линии е разпределен поравно между финансовия и нефинансовия

корпоративен сектор. Външният държавен дълг беше изцяло дългосрочен до края на 2014 г., когато правителството взе краткосрочен заем. След падежа и рефинансирането в евро през януари 2015 г. на облигации, деноминирани в щатски долари, над 90 % от brutния външен дълг на България е деноминиран в евро.

Графика 2.2.9: **Нетна международна инвестиционна позиция по сектори**

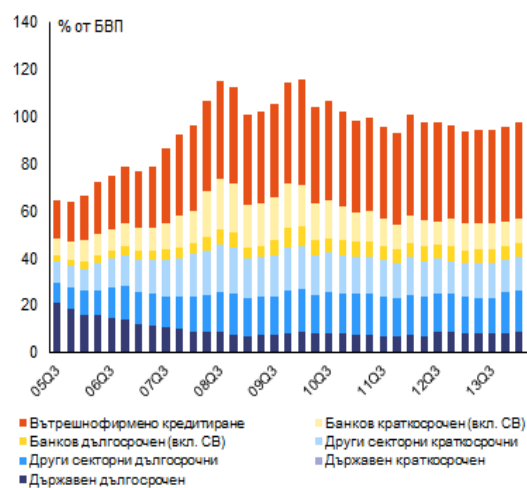
Източник: Европейска комисия

Преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) представляваха значителна част от финансирането на растежа и формирането на нетната международна инвестиционна позиция (НМИП). Вътрешните спестявания не са достатъчни за финансирането на растеж. ПЧИ имат благоприятен ефект за икономиката като цяло, и по-специално за определени сектори като производството, чрез повишаването на производителността и подобряването на износа на страната. Голям дял от ПЧИ в периода преди кризата бяха насочени и към инвестиции в строителството и недвижимата собственост (вж. графика 2.2.11). Макар че се отразиха благоприятно на сектора на туризма, тези инвестиции допринесоха също така за изкуствения бум в сектора на недвижимите имоти и за бързото разрастване на строителния сектор. Вследствие на кризата цените на жилищата спаднаха с близо 40 % и около 1/3 от работниците в строителния сектор загубиха работата си. Това подчертава колко важно е привличането на ПЧИ в

производствените сектори, за да се избегне създаването на дисбаланси в икономиката.

В периода след кризата разпределението на ПЧИ по сектори се промени. Последните притоци от ПЧИ са по-балансираны по отношение на разпределението им по сектори. По-специално секторът на енергетиката, включително възобновяемите енергийни източници, привлече в значителна степен вниманието на инвеститорите (вж. графика 2.2.12). Същевременно обаче неотдавнашните проблеми с ценообразуването на енергията от такива източници сочат потенциални въпросителни във връзка с рентабилността на тези инвестиции. В периода 2010—2013 г. размерът на ПЧИ в енергетиката се е удвоил. Производството е привлякло 21 % от инвестициите, а инвестициите в строителството и недвижимите имоти са спаднали значително.

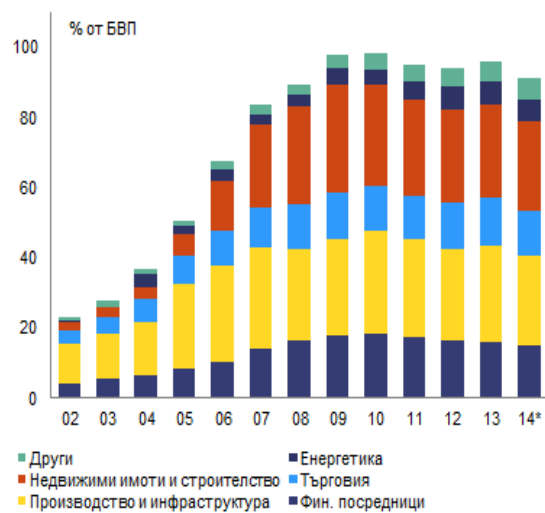
Графика 2.2.10: **Структура на brutния външен дълг**

Източник: Европейска комисия

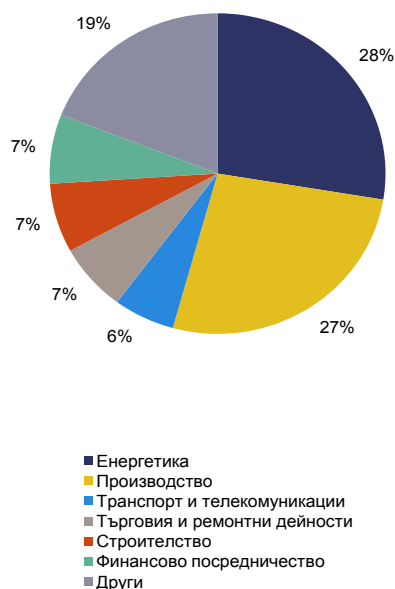
Като цяло след кризата външната задлъжнялост е намаляла, но рисковете продължават да съществуват. Те са свързани предимно с обслужването на дълга на частния сектор в условията на дефлация и с увеличаващите се нужди от финансиране на публичния сектор.

Графика 2.2.11: Размер на входящите ПЧИ по икономически дейности

Източник: Българска народна банка

Графика 2.2.12: Приток на ПЧИ, 2010—2014 г.

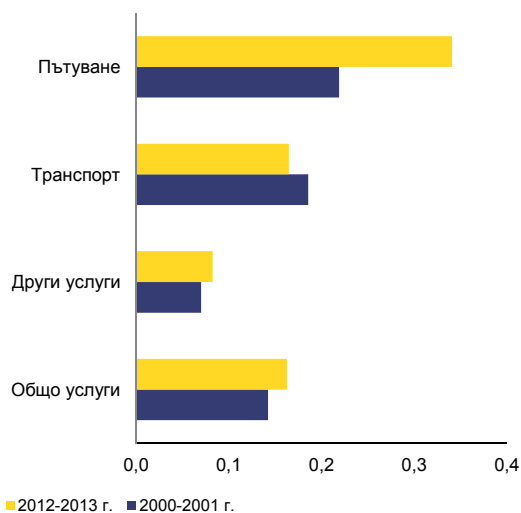

Източник: Българска народна банка

Представяне на външните пазари и конкурентоспособност

Промените във външната задлъжнялост зависят от динамиката по текущата сметка и по този начин са обвързани в значителна степен с износа на страната. В следващата точка се разглеждат представянето на България на външните пазари и нейната конкурентоспособност.

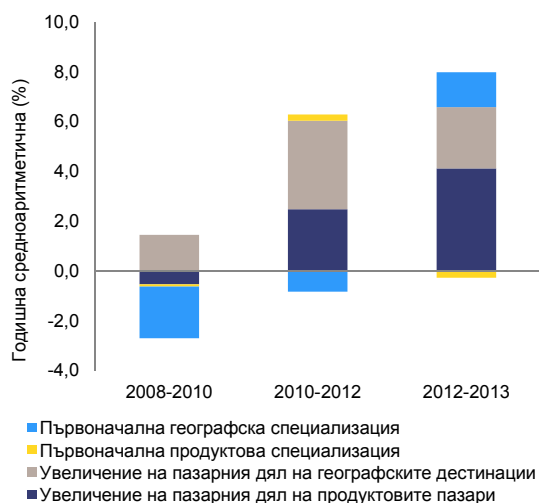
Графика 2.2.13: Дялове на услугите на световния пазар

Източник: СТО, Европейска комисия

България изглежда в добра позиция да увеличи износа си. Внимателното разглеждане на географската и продуктовата специализация на страната показва, че през периода 2008—2013 г. тя е успяла да увеличи както дела си при продуктите, които изнася, така и дела си във вноса на търговските си партньори. Освен това при основните търговски партньори се наблюдава положителна пазарна динамика (пазарите им се разрастват по-бързо в сравнение със средния темп в световен мащаб) и България е в състояние да увеличи дела си на този растящ пазар (вж. графики 2.2.14 и 2.2.15).

Графика 2.2.14: **Географско и секторно разпределение на номиналния процент на промяна (в USD) в стоковия износ**

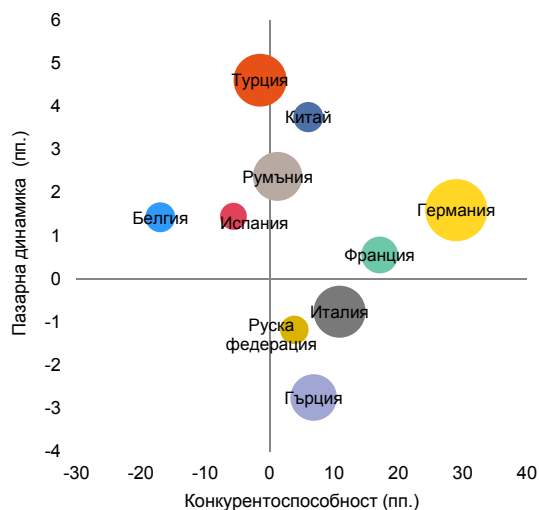

Разбивка на четири компонента на общия (световен) номинален растеж на износа (след отчитане на растежа на световната търговия): i) растеж, дължащ се на растежа на пазарите по местоназначение, ii) растеж, дължащ се на растежа на продуктите пазари, iii) растеж на износа към пазарите по местоназначение, надхвърлящ техния растеж, iv) растеж на износа на продуктите пазари, надхвърлящ техния растеж.

Източник: база данни COMTRADE, изчисление на Европейската комисия

Разходната конкурентоспособност в промишления сектор изглежда солидна, а в секторите на строителството и услугите ръстът на заплатите е по-висок в сравнение с повишаването на производителността. Темпът на увеличение на разходите за труд и на разходите за труд за единица продукция вече е по-слаб и се очаква да остане слаб през идните години. В периода след кризата продължи съкращаването на работни места в промишления сектор, което доведе до повишена производителност. Същевременно увеличението на разходите за труд за единица продукция запази доста по-слаб темп в сравнение с останалата част от икономиката (вж. графика 2.2.16). Освен разходната конкурентоспособност представянето на страната на външните пазари беше благоприятствано и от други фактори, които не са свързани с разходите. ⁽¹⁸⁾

Графика 2.2.15: **Динамика и конкурентоспособност на стоковия износ (2012—2013 г.)**

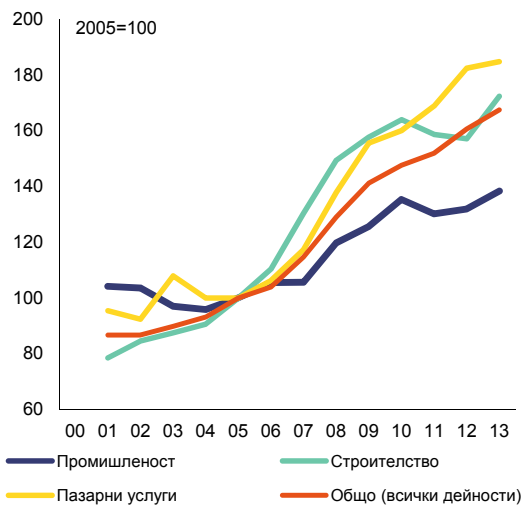

Размерът на кръговете показва значението на съответното местоназначение за общия размер на износа на страната към края на периода. Пазарна динамика означава разликата между годишните темпове на растеж на световния внос по пазари и на глобализирания световен внос. Конкурентоспособност означава разликата между годишните темпове на растеж на износа на съответната държава по пазари и световния внос по пазари.

Източник: база данни ORBIS, изчисление на Европейската комисия

След рекордните дефицити в годините на висок растеж салдото по текущата сметка претърпя предимно нециклична корекция. Комбинацията от световен икономически растеж, развитие на финансовите пазари и положителен ефект на доверие в контекста на подготовката за присъединяване към ЕС доведе до кумулативен дефицит по текущата сметка от над 75 % от БВП през периода 2005—2008 г., т.е. средна годишна стойност от около 19 %. Притокът на ПЧИ финансира тези дефицити, които до голяма степен бяха предизвикани от стоки и услуги, изисквани от чуждестранните инвестиции. Изглежда, че голяма част от корекцията в периода след кризата може да се обясни с нециклични фактори. Разликата между фактическия и потенциалния БВП в периода между 2002 и 2008 г. беше положителна с върхово ниво от 5 % от потенциалния БВП през последната от тези години, след което разликата стана отрицателна.

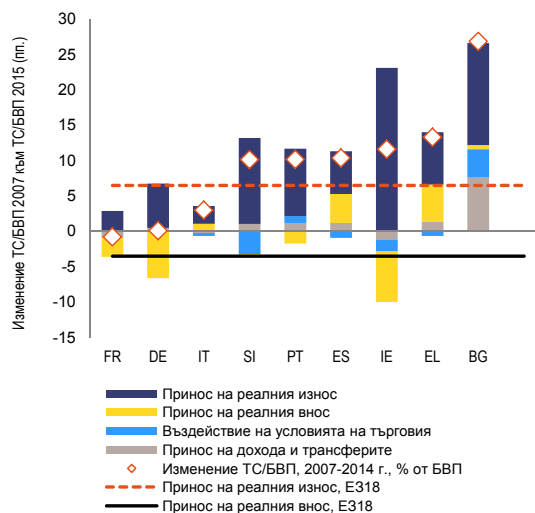
Графика 2.2.16: Разходи за труд за единица продукция по сектори

Източник: Европейска комисия

Макар бързото коригиране на текущата сметка след това да говори за цикличен елемент, излишъците по текущата сметка, наблюдавани от 2011 г. насам, са показател за структурна промяна в текущата сметка. Констатацията относно нецикличната корекция се подкрепя и от модела на Комисията за корекция на текущата сметка, при който се взема предвид разликата между фактическия и потенциалния БВП и реалните ефективни колебания на валутните курсове (вж. графика 2.2.17).

Графика 2.2.17: Компоненти, допринесли за промяната в салдото по текущата сметка през периода 2007—2015 г.

Източник: Европейска комисия

2.3. ПАЗАР НА ТРУДА И СОЦИАЛНА СИТУАЦИЯ

Обобщение

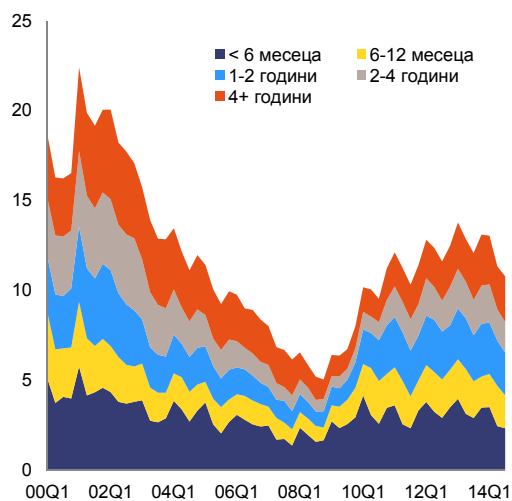
Българският пазар на труда е инертен с ниско ниво на заетостта и висока безработица. Броят на зетите лица през 2014 г. е с около 13 % по-нисък от рекордните нива през 2008 г. Равнището на заетостта, измерено на базата на населението в трудоспособна възраст (лица на възраст 20—65 години), е спаднало от над 70 % през 2008 г. на 63,5 % през 2013 г. Това означава, че България изостава от средната за ЕС стойност от 68,4 %. Самото население в трудоспособна възраст намалява от години насам. След спада до под 6 % през 2008 г., нивото на безработицата се покачи на 13 % през 2013 г. и според изчисленията е спаднало на 11,7 % през 2014 г. Въпреки някои първи признаци за подобряване на ситуацията на пазара на труда през 2014 г., голяма част от населението все още е изправена пред сериозни предизвикателства във връзка с участието на пазара на труда. Това излага тези хора на риск от бедност. През 2013 г. нивото на активност за хората на възраст 15—64 години беше с 3,5 процентни пункта по-ниско от средната за ЕС стойност, а нивото за хората на възраст 15—24 години беше с 12,5 процентни пункта по-ниско от средната за ЕС стойност. Според прогнозите в периода 2015—2016 г. възстановяването на пазара на труда ще остане сравнително слабо.

Някои сектори и категории работници са особено засегнати от кризата. Както се признава и в предишни изследвания,⁽¹⁹⁾ безработицата в България по време на икономическата криза е нараснала предимно сред неквалифицираните и нискоквалифицираните работници, младите хора и ромите. Загубата на работни места беше най-значителна в секторите на строителството и производството. Секторът на строителството понесе неблагоприятните последици от свиването на пазара на недвижими имоти. Загубата на работни места в производството, което представлява ориентиран предимно към износа сектор, показва, че вероятно предприятията са предпочели най-вече да съкратят работни места, за да намалят разходите и да увеличат конкурентоспособността си.

Погледнато от по-широк ъгъл, основните проблеми в структурата на работната сила водят до ниско ниво на заетост и ограничават капацитета за адаптиране на икономиката в краткосрочен план, като същевременно ограничават потенциала за растеж в средносрочен и дългосрочен план. Ниската степен на адаптивност към промените на пазара на труда показва, че системите на образование и обучение (включително предвиждането на нужните умения) биха могли да направят така, че уменията да отговарят в по-голяма степен на нуждите на пазара на труда. Високата степен на несъответствия между търсените и предлаганите умения е още по-осезаема, от една страна, поради рязкото и може би трайно унищожаване на работни места в секторите, които са били силно засегнати от кризата, и, от друга страна, поради големите разминавания между предлагането и търсенето на умения на пазара на труда. Това води до структурно слаби възможности за намиране на работа за определени групи в неравностойно положение. Освен това липсата на умения се утежнява от високите равнища на емиграция. Тези фактори допълват общите проблеми на застаряващото население и предизвикателствата за пазара на труда.

Дългосрочната безработица се е увеличила в периода след кризата и има риск тя да се превърне в структурна. Средната продължителност на периода на безработица се е увеличила между 2009 г. и 2014 г. В частност, в периода между 2008 и 2014 г. делът на лицата без работа в продължение на повече от четири години е нараснал от около 1 % от работната сила до над 2,5 % и понастоящем представлява над 20 % от безработните (вж. графика 2.3.2). Както се посочва в задълбочения преглед за 2014 г., това увеличава риска безработицата да се превърне в структурна, тъй като уменията на безработните вече не са на предишното ниво или вече не съответстват на променящото се търсене на пазара на труда. Високата структурна безработица би снизила капацитета за адаптиране на икономиката.

Графика 2.3.2: **Безработицата според продължителността**

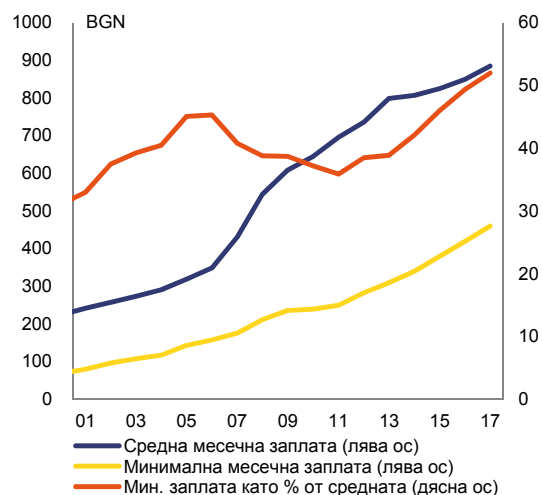

Източник: Европейска комисия

Определяне на минималната работна заплата

България разполага с официална минимална работна заплата, определяна от правителството. Замразяването в периода между 2009 и 2011 г. беше последвано от чувствителни увеличения и ръст, по-висок от средния ръст на заплатите. Въпреки че в номинално изражение българската минимална заплата е най-ниската в ЕС, увеличенията между края на 2011 г. и средата на 2015 г. възлизат кумулативно на над 58 %, включително вече гласуваните двуетапни увеличения за тази година. Плановите на правителството включват допълнителни увеличения от около 18 % в периода 2016—2017 г. В резултат на това съотношението между минималната и средната заплата се е увеличило и би могло да надхвърли 50 % до 2017 г. (вж. графика 2.3.3). В бъдеще тези резки дискреционни промени в политиката на правителството за определяне на заплатите биха могли да имат отрицателно влияние върху пазара на труда.

Графика 2.3.3: **Минимална и средна заплата (BGN)**

Източник: Европейска комисия

Неотдаващите увеличения на минималната заплата увеличиха двойно нейния обхват и доведоха до нарастване на нейното значение за пригодността за заетост на някои работници. Според доклад на Министерството на финансите ⁽²⁰⁾ делът на работниците, които получават минималната работна заплата, е спаднал от 16 % през 2005 г. на 6 % през 2011 г. Увеличенията до 2014 г. имаха за резултат обхват от 12,4 % от заетите лица, ⁽²¹⁾ като същевременно не са правени оценки за гласуваните през 2015 г. и след това увеличения. Според проучване, поръчано от Министерството на труда, ⁽²²⁾ мнозинството от анкетираните работодатели (около 60 %) не считат минималната заплата за значителен фактор при решенията им за назначаване и освобождаване от работа. При все това общият резултат не важи за всички региони, икономически сектори и равнища на уменията на служителите. Например над 50 % от анкетираните работодатели в сектори, в които се разчита на нискоквалифициран труд, като добивната промишленост, хотелиерския и ресторантьорския сектор и сектора на енергетиката, както и работодателите в северозападната част на страната, считат нарастването на минималната заплата като фактор за намаляване на заетостта.

Увеличенията на минималната заплата се решават без да се следва механизъм, основан

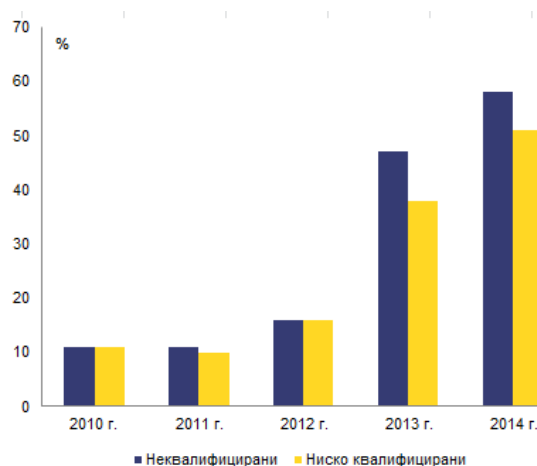
на съответните макро показатели. В България все още няма ясни насоки за определяне на минималната заплата и липсват прозрачност и ефективно консултиране със социалните партньори. Вследствие на това системата създава несигурност относно това дали ще се постигне правилен баланс между целите на подпомагането на заетостта и конкурентоспособността, от една страна, и гарантирането на трудовите доходи, от друга.

Минималните осигурителни прагове

Системата на минимални осигурителни прагове (СОП) и увеличаването им през последните години може да оскъпят прекалено наемането на нискоквалифициран труд и да ограничат възможностите за адаптиране на пазара на труда. Тази система на СОП определя над 700 различни минимални равнища на вноските за социална сигурност за около 85 икономически сектора и 9 професии. Системата е въведена през 2003 г. и е насочена към борба със сивата икономика и подобряване на събираемостта на данъците. Нарастването на СОП като цяло е следвало ръста на средната заплата. ⁽²³⁾

Нарастването на СОП за неквалифицираните и нискоквалифицираните беше ускорено посредством административните увеличения на минималната заплата. Бързите увеличения на минималната работна заплата я превърнаха в СОП за нископлатените работници в повечето сектори на икономиката (вж. графика 2.3.4). Въпреки че праговете са договорени между социалните партньори, административните увеличения на минималната работна заплата са заменили и на практика обезсилили този процес на договаряне за най-ниско платените работници, които бяха най-тежко засегнати от нарастването на безработицата.

Графика 2.3.4: Брой на секторите с минимална работна заплата като СОП

Източник: Министерство на труда, Европейска комисия

Сегашният процес за определяне на праговете предполага елемент на регресивно в социално отношение данъчно облагане. За работниците, чиято реална заплата е под съответните СОП, тежестта на социалноосигурителните вноски е по-висока от законоустановената ставка както за работника, така и за работодателя. Това на практика би могло да доведе до по-голяма данъчна тежест за нископлатения труд. Например минималният осигурителен доход за земеделските производители беше увеличен с 25 %, считано от 1 януари 2015 г., което ще доведе до увеличение на относителните разходи за социалноосигурителни вноски за нископлатения труд в селскостопанския сектор.

Проучване, поръчано от българското Министерство на труда и социалната политика, препоръчва СОП да останат непроменени в икономическите сектори с висока концентрация на нискоквалифицирани работници. Проучването бе проведено през 2014 г. в отговор на специфичната за България препоръка да се направи оценка на влиянието на СОП върху заетостта, по-специално на нискоквалифицираните лица. В него се препоръчва запазването на годишните преговори между социалните партньори относно индексването на СОП за сектори с висока добавена стойност, а СОП в секторите с нископлатен труд да останат непроменени, тъй

като в противен случай заетостта би била неблагоприятно повлияна. В това проучване на органите се посочват някои „сиви“ практики при прилагането на СОП, в това число: преразпределяне на работници от позиции с по-високи СОП на позиции с по-ниски СОП; деклариране на служителите като работещи по договори на непълно работно време; наемане на хора на фиктивни договори (напр. с по-ниска заплата, с недеklarирани надбавки в брой); и недеklarиран труд на работници без трудов договор.

Министерството на финансите приключи едно проучване на СОП и работи по още едно. Предварителните резултати показват, че тези прагове изглежда оказват въздействие върху микропредприятията в два от проучваните сектори — търговията на дребно и хотелиерския и ресторантьорския сектор, а в третия разглеждан сектор — превозите, подобно въздействие не се наблюдава.

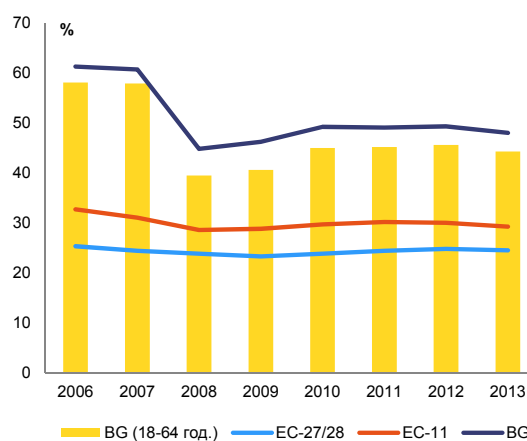
Напредъкът, постигнат в анализа на въздействието на СОП, не е взет предвид в политиката на правителството. През последните две години правителството запази СОП непроменени в случаите, когато социалните партньори не постигнаха споразумение. Тази политика беше коренно променена през 2015 г., тъй като правителството приложи средното увеличение от 4,2 % административно по отношение на всички сектори, за които социалните партньори не съумяха да постигнат споразумение.

Социалните последици от безработицата

Безработицата се посочва като главна причина за бедността в България (вж. също задълбочения преглед за 2014 г.). Делът на населението в трудоспособна възраст в България (хора на възраст между 18—64 години), изложено на риск от бедност, е почти два пъти по-голям от средното за ЕС равнище (вж. графика 2.3.5). Същевременно обаче делът на заетите лица, които са изложени на риск от бедност, е по-нисък от средното за ЕС равнище (вж. графика 2.3.7), което сочи, че заетостта има голямо въздействие за намаляването на относителната бедност в България⁽²⁴⁾. Също така рискът от бедност при безработните е значително по-голям, отколкото при

пенсионерите и другите икономически неактивни лица (вж. графика 2.3.6). Ето защо създаването на качествени работни места е от ключово значение за намаляване на бедността и социалното изключване.

Графика 2.3.5: ИРБИ

ИРБИ — хора, изложени на риск от бедност или социално изключване

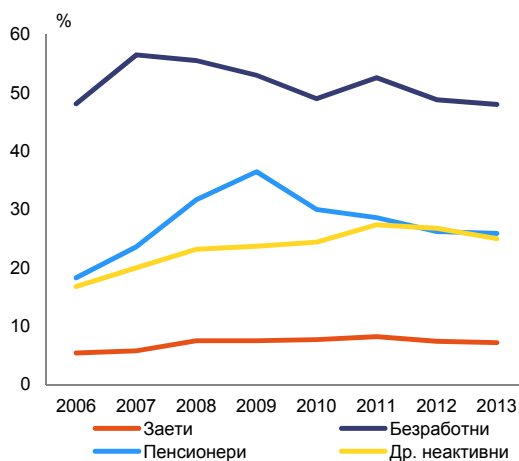
Източник: Европейска комисия

От кризата насам разходите на пазара на труда автоматично се изместили към пасивни мерки, тъй като разходите за обезщетения за безработица се увеличили. Номинално разходите за активни мерки бяха запазени без промяна, въпреки увеличената загуба на работни места и увеличената продължителност на периодите на безработица. През 2011 г. разходите за активни мерки възлизат на по-малко от 0,2 % от БВП. Разходите за обезщетения за безработица са се повишили от 2008 г. насам и това играеше ролята на автоматичен стабилизатор след влошаването на ситуацията на пазара на труда (вж. графика 2.3.8).

Подобряването на пригодността за намиране на работа на младите хора, които не работят, не учат и не се обучават (NEETs), продължава да бъде предизвикателство. През октомври 2014 г. между държавните органи и съответните заинтересовани страни беше подписано споразумение, за да се осигури осъществяването на плана за прилагане на Гаранцията за младежта. Понастоящем органите финансират наемането на млади

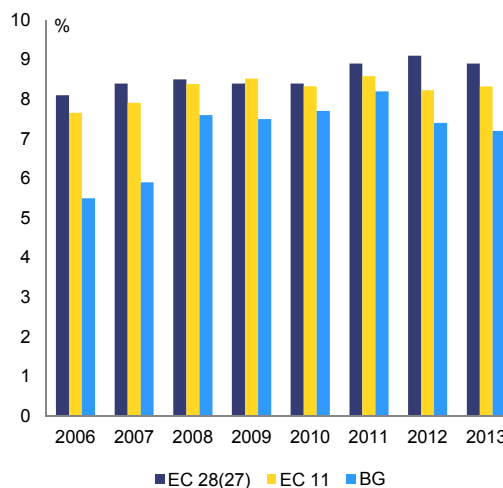
NEETs на общинско ниво с цел да бъдат открити и да се комуникира с нерегистрираните неактивни млади хора, те да бъдат мотивирани и подкрепени при намирането на работа или при участието им в обучение или образование. Неотдавна правителството направи подбор на нестопански организации, които да създадат младежки центрове за предоставяне на информация и насоки. Агенцията по заетостта предприе определени стъпки да достигне до неактивните NEETs — организира трудови борси и осигури предоставянето на услуги с конкретна насоченост за индивидуална подкрепа (напр. психологическа подкрепа). Като част от прилагането на Гаранцията за младежта Агенцията по заетостта публикува подробен списък с професиите и работните места, предлагани от работодателите в отговор на Гаранцията за младежта. Политиките за стимулиране на трудовата активност и другите възможни мерки са разгледани по-подробно в точка 3.2.

Графика 2.3.6: ИРБИ според трудовоправния статут

ИРБИ — хора, изложени на риск от бедност
Източник: Европейска комисия

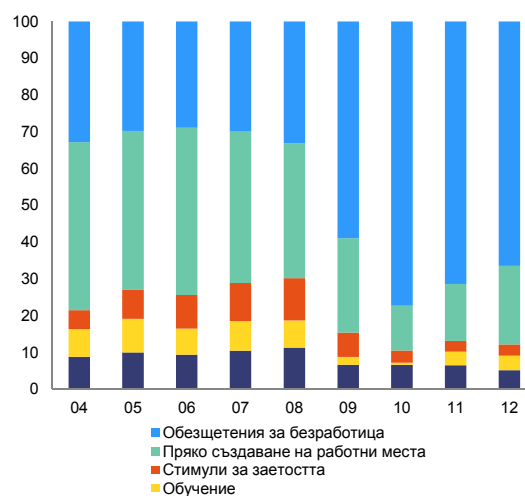
Графика 2.3.7: Работещи ИРБИ

Източник: Европейска комисия

Политиките по отношение на пазара на труда, подкрепяни от Европейския социален фонд, запазиха важната си роля в България. Въпреки че усвояването беше слабо през първите години на нива от едва 11 % през 2011 г., оттогава досега то се е увеличило и в края на 2014 г. надхвърляше 75 %. Политиките по отношение на пазара на труда и свързаните с това въпроси за обучението и образованието са разгледани в повече подробности в точка 3.

Графика 2.3.8: Политики по отношение на пазара на труда (% от общите разходи за ППТ)

Източник: Европейска комисия

Като цяло адаптирането на пазара на труда след кризата се затруднява още повече поради липсата на адекватни системи за определяне на заплатите и социалноосигурителните вноски, като тази липса продължава да ограничава създаването на работни места и справянето с бедността, и поражда рискове за потенциала за растеж на страната.

3. ДРУГИ СТРУКТУРНИ ВЪПРОСИ

3.1. ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ И ФИСКАЛНА РАМКА

На фона на влошаването на публичните финанси през 2014 г. социалният натиск и условните задължения, генерирани от нереструктурираните сектори, представляват заплаха за фискалната устойчивост. Необходими са структурни реформи в ключови сектори, включително пенсионната система и здравеопазването, за да се осигури фискална устойчивост в дългосрочен план. В средносрочен план се забелязва, че няколко големи държавни предприятия в енергийния и транспортния сектор трупат значителни условни задължения за държавата. От своя страна ограниченото изпълнение на данъчните задължения и значителното укриване на данъци засягат данъчните приходи. В специфичните за България препоръки за 2014 г. се посочва необходимостта от мерки за подобряване на събирането на данъци, укрепване на фискалната рамка, гарантиране на икономически ефективно предоставяне на здравни услуги и изпълнение на дългосрочна стратегия за пенсионната система.

Фискална устойчивост

Публичните финанси на България не изглеждат да са изправени пред големи рискове за устойчивостта в средносрочен план. Държавният дълг (18,3 % от БВП през 2013 г., като се очаква той да нарасне до 30,3 % през 2016 г.) е понастоящем значително под посочената в Договора референтна стойност (60 % от БВП) и се очаква да остане под нея, макар и да продължи да расте до 2030 г. При все това, въз основа на действащото законодателство в областта на пенсионното осигуряване и без да се вземат предвид вероятните промени вследствие на ниското ниво на адекватност, въздействието върху бюджета от застаряването на населението може да представлява предизвикателство за дългосрочната фискална устойчивост. Очаква се коефициентът на възрастова зависимост, измерен като дял на хората на възраст над 65 години от населението на възраст 15–64 години, да нарасне от 28,9 % през 2013 г. (за ЕС-28: 27,8 %) на 58,4 % (за ЕС-28: 50,1 %) до 2060 г. ⁽²⁵⁾. Поради това е целесъобразно България да ограничи допълнително растежа на разходите, свързани със застаряването на населението, което би допринесло за устойчивостта на публичните финанси в

дългосрочен план. Разходите, свързани със застаряването на населението, включват дългосрочни прогнози за публичните разходи, свързани със застаряването на населението, за пенсионно осигуряване, здравеопазване, дългосрочни грижи, образование и обезщетения за безработица.

България не е постигнала напредък в областта на пенсионната реформа. През 2015 г. новото правителство удължи замразяването на увеличаването на пенсионната възраст. Все още няма планове за обвързване на законоустановената възраст за пенсиониране с очакваната продължителност на живота в дългосрочен план и за изравняване на пенсионната възраст за мъжете и жените. Постепенното премахване на ранното пенсиониране не е започнало. Също така, не бяха предприети стъпки в посока на затягане на критериите за допустимост и на процедурите за отпускане на пенсии за инвалидност и през първите девет месеца на 2014 г. броят на лицата, получаващи пенсии за инвалидност, се увеличи с 8,4 % в сравнение със същия период през 2013 г. ⁽²⁶⁾

Адекватността и устойчивостта на пенсионната система зависят от реформи, които стимулират и подкрепят по-дълъг и с по-малко прекъсвания трудов живот. През 2013 г. беше констатирано, че пенсиите, предоставяни на 1,2 милиона пенсионери, са под националния праг на бедността. ⁽²⁷⁾ Делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване сред хората на възраст над 65 години, е 57,6 %, т.е. най-високият в ЕС. Равнището на риска от изпадане в бедност допринася в значителна степен за това високо равнище. Главните причини за ниските пенсии са ранното пенсиониране и кратките периоди на внасяне на осигуровки. През 2013 г. средната възраст, на която хората получават пенсия за първи път, е 56,2 години. Увеличаването на броя на годините, прекарани на пазара на труда, би спомогнало за преодоляване на разликата от 33 % в пенсиите на жените и мъжете ⁽²⁸⁾ и за намаляване на високия дял хора, изложени на риск от бедност и социално изключване, сред хората над 65 години. Бързото стареене на българското общество вероятно ще влоши положението в бъдеще.

Системи за здравни грижи

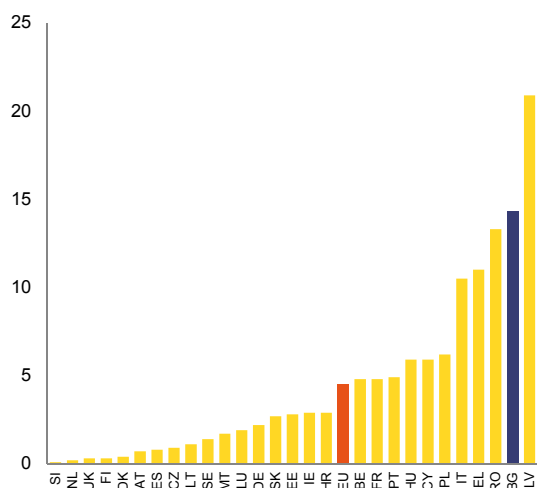
Българската система на здравеопазване е изправена пред няколко важни предизвикателства, включително влошено здраве, слабо финансиране и значителни слабости в ефективността на използване на ресурсите. Очакваната продължителност на живота е значително под средното за ЕС равнище, а очакваната продължителност на живота при раждане е сред най-ниските в ЕС. Ситуацията с влошеното здраве подчертава по-големите нужди от здравеопазване и от дългосрочни грижи в бъдеще. България има най-ниските разходи за публично здравеопазване на глава от населението в ЕС (в паритет на покупателната способност за 2012 г.) и голям дял на частните разходи в общите разходи за здравеопазване (46 %) с непропорционално високи равнища на частните разходи за извънболнични медицински стоки. Все още липсва картографиране на инвестициите в инфраструктура, както и ясен план за прилагане на националната здравна стратегия, а през последната година не е отбелязан напредък в тази насока. Според оценките между 10 и 20 % от населението не е обхванато от националната здравноосигурителна каса, тъй като те не плащат здравноосигурителни вноски.⁽²⁹⁾ Това е свързано също с неучастие на пазара на труда (напр. наред с други, на ромското население) и създава голяма тежест за системата.

В системата на здравеопазването не се обръща внимание на въпросите за справедливия достъп. Размерът на неудовлетворените по финансови причини медицински потребности на една пета от хората, които са с най-ниски доходи сред населението на България, се нарежда на второ място сред държавите — членки на ЕС (вж. графика 3.1.1). Освен това случаите на подкупи и нерегламентирани плащания в България са с честота над средната за ЕС.⁽³⁰⁾ Като се има предвид, че частните разходи за здравеопазване и без това представляват значителна пречка за справедливия достъп, горният факт застрашава особено достъпа на най-необлагодетелстваните групи от населението. Административният капацитет в сектора на здравеопазването трябва да бъде укрепен, за да се направи възможно

разработването на подходящи стратегии, изпълнението на програми и осъществяването на висококачествени проекти, като така се подобри способността на България да постигне резултати от инвестициите си в здравеопазването.

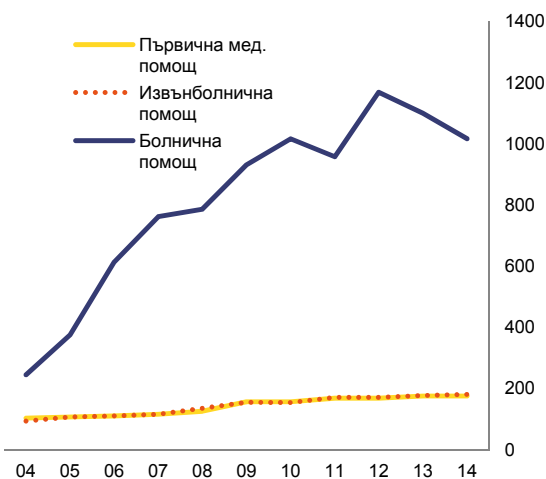
Здравноосигурителната каса трупа дефицити поради неплащане на здравните вноски и административните практики за ценообразуване при здравните услуги. Системата продължава да почива на прекомерно голям болничен сектор. Въпреки че през последните години финансирането на първичната медицинска помощ и извънболничните грижи леко се е повишило в номинално изражение на фона на болничния сектор, то все още е твърде ограничено (вж. графика 3.1.2). Болничният капацитет за активно лечение значително надвишава средното за ЕС равнище (през 2009 г. е имало 5,2 легла за активно лечение на 1000 души от населението в сравнение с 3,7 в ЕС). През юли 2014 г. годишният бюджет на Здравноосигурителната каса беше увеличен със 130 млн. EUR. Подобни ad hoc увеличения са се случвали и през предходните години, което подсказва наличието на системен проблем с нарастващи дефицити в здравноосигурителната каса, като заплашва да се превърне в структурна характеристика. Здравноосигурителната каса е договорно задължена да възстановява на болниците разходите за лечение по предварително определени цени, което създава потенциални стимули за болниците да предоставят неадекватни за конкретния случай или даже ненужни медицински грижи (вж. графика 3.1.3). При първичната медицинска помощ системите за финансиране и препращане може да задълбочат посочените нерегламентирани практики за плащане.

Графика 3.1.1: Неудовлетворените медицински потребности са „прекалено скъпи“ (% от респондентите)

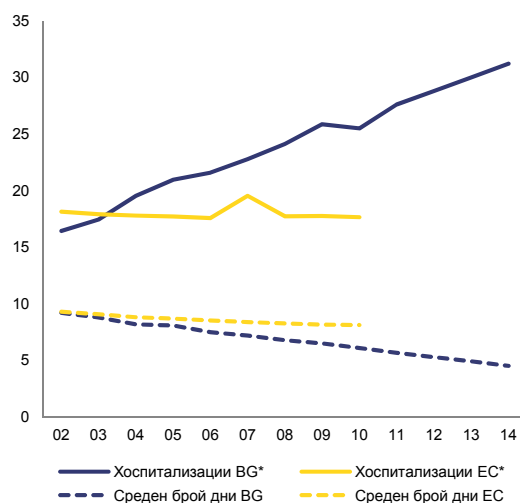
Източник: Европейска комисия

Графика 3.1.2: Промени във финансирането на сектора на здравеопазването в България (млн. лева)

Източник: Министерство на финансите

Графика 3.1.3: Структурни показатели в болничния сектор

* на 100 души от населението

Източник: Европейска комисия

България не разполага с интегрирана система за дългосрочни грижи и е една от държавите — членки на ЕС, с най-ниски разходи за дългосрочни грижи като дял от БВП. Услугите за дългосрочни грижи са разпръснати между системата на здравеопазване и системата за социални грижи, като критериите за достъп се различават. Услугите, свързани с грижи, са недостатъчни, особено що се отнася до услугите за домашни грижи. В резултат на това често се налага грижите да се предоставят от членове на семейството (предимно жени), което потенциално има отрицателно въздействие върху тяхното участие на пазара на труда. През януари 2014 г. правителството прие национална стратегия за дългосрочна грижа с цел разширяването на тези услуги, като се премине от институционални грижи към грижи в общността, като се засили координацията между здравните и социалните грижи и като се подобрят мерките за подкрепа на членовете на семейството, грижещи се за болни.

Данъчно облагане

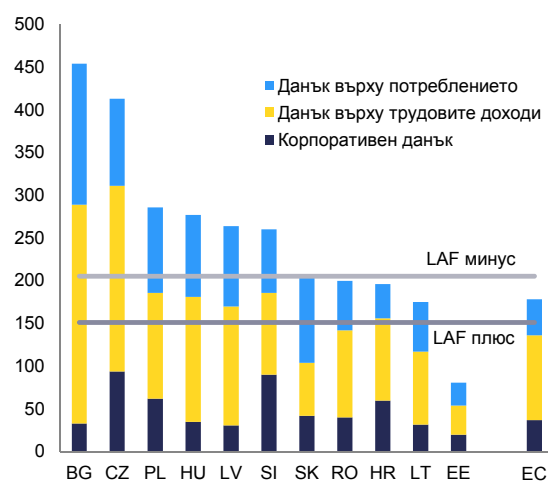
Подобряването на събираемостта на данъците продължава да представлява основно предизвикателство за България. Данъчната система сама по себе си не предизвиква значителни проблеми за

българската икономика. Данъчният микс по икономически функции е доста благоприятен за растежа, тъй като данъчната структура е ориентирана към потреблението, докато постъпленията от труд и особено от капитал са много под средните за ЕС. Приходите от периодичните данъци върху недвижимата собственост⁽³¹⁾ и данъците за околната среда (различни от данъците върху транспортните горива), които са сред най-малко неблагоприятните за растежа данъци, са под средното за ЕС равнище. Общата данъчна тежест също е под средната за ЕС, но съществуват значителни възможности за подобряване на събираемостта на данъците. България е изправена пред предизвикателството да повиши приходите, без това да навреди на перспективите за растеж, чрез подобряване на изпълнението на данъчните задължения на населението и чрез по-нататъшното доусъвършенстване на структурата на данъчните приходи.

Високите разходи, свързани с изпълнението на данъчните задължения, са едно от основните предизвикателства за бизнес средата в България, като от ключово значение е повишаването на ефективността на данъчната администрация. Въпреки относително ниската данъчна тежест, системата за събиране на данъци в България създава една от най-сериозните тежести в ЕС за малките и средните предприятия (МСП) при спазването на данъчното законодателство. Това е една от основните пречки пред динамичното развитие на бизнес средата. Броят на часовете, прекарани годишно за спазване на данъчното законодателство, е много висок в България (454 часа/година спрямо средна стойност за ЕС от около 189 часа, вж. графика 3.1.4), както и броят на данъчните плащания, изисквани от едно предприятие със стандартизирана отчетност за една година.⁽³²⁾ Също така административните разходи спрямо събраните нетни приходи в България са високи, особено в сравнение с други държави — членки на ЕС, които имат система на плосък данък (напр. Естония и Латвия). Използването от данъкоплатците на системи за електронно подаване на данъчни декларации за корпоративния данък и данъка върху доходите на физическите лица продължава да бъде слабо, а услугите за предварително попълване,

предлагани от данъчните органи, са ограничени. През 2015 г. може да се очакват някои подобрения, като улеснен достъп до електронните услуги, предлагани от Националната агенция по приходите.

Графика 3.1.4: **Административна тежест на данъчните системи за средно големите предприятия (2012 г.)***

Източник: PricewaterhouseCoopers, Световната банка и Международната финансова корпорация.
* смята се, че представянето на дадена държава се различава значително от средната стойност за ЕС-28, ако се отклонява от средната стойност в по-голяма степен в сравнение с точката „LAF минус“. Точката „LAF минус“ се определя по метода на средната стойност и на стандартното отклонение, така че да може да отчита дисперсията на разпределението и при хипотезата на нормално разпределение. След това точката „LAF минус“ се определя по такъв начин, че страните под тази точка (или над нея, ако високите стойности на специфична променлива величина са отрицателни) са в последната третина от разпределението, при хипотеза на нормално разпределение. Всички средни стойности са претеглени спрямо БВП, освен ако не е посочено друго.

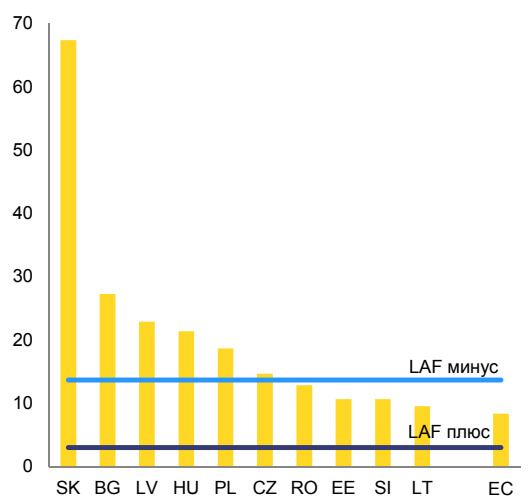
Изпълнението на данъчното законодателство продължава да е важен въпрос в България. Макар да е трудно да се получат надеждни оценки относно укриването на данъци, стойността на сивата икономика в България, която е приблизителна стойност за нивото на неизпълнение на данъчните задължения, изглежда значителна (13,4 % от БВП през 2011 г. според Националния статистически институт, 2011 г.). Несъответствието в приходите от ДДС, като дял от теоретичните задължения по ДДС, наскоро беше изчислено на 20 % (на 11-то

място сред най-значителните нива в ЕС).⁽³³⁾ Разликата между данъчната тежест върху труда (изчислена въз основа на законовото данъчно задължение) и имплицитната данъчна ставка върху труда (изчислена въз основа на действителните данъчни постъпления) също показва висока степен на укрити доходи. Усилията за намаляване на размера на сенчестата икономика може да включват стъпки във връзка с данъчната тежест за лицата с ниски доходи, както се демонстрира от опита на други държави членки.

Събирането на дължимите данъци представлява предизвикателство за администрацията. За да се гарантира, че дължимият данък се събира, от съществено значение е да има ефективна действаща система за събиране на данъчните задължения. Въз основа на анализа на ОИСП (2013 г.) събирането на дължимите данъци, измерено чрез нивото на безспорните дължими данъци като дял от нетните приходи, изглежда е въпрос, който не търпи отлагане в България (вж. графика 3.1.5). Това може да се дължи на факта, че България е с ниско равнище на отписване на дължими данъци — поне за просрочените задължения по ДДС, което сочи, че има риск данъчните органи да разхищават ресурси в преследване на суми, които не могат да бъдат събрани. **Българските разпоредби налягат на властите за спазване на данъчното законодателство.** През 2014 г. България въведе допълнителни изменения в своето законодателство с цел подобряване на спазването на данъчното законодателство. Тя поясни правилата относно събирането на данъци върху акцизните стоки, за да бъдат премахнати съществуващите пропуски в законодателството, намали излишната административна тежест и предприе мерки срещу злоупотребите и данъчните измами, по-конкретно що се отнася до енергийните продукти и тютюневите изделия. Направените до момента опити за подобряване на спазването на данъчното законодателство се изразяват предимно в чести законодателни промени, които много пъти си противоречат или налагат извършването на непредвидени инвестиции от страна на предприятията (напр. инсталиране на допълнителни устройства за контрол), поради което създават несигурност за

бизнеса. На свой ред неподобряването на събираемостта на приходите изглежда сочи към наличието на проблеми при прилагането на данъчното законодателство. Усилията, които се полагат понастоящем, изглеждат разпокъсани и връзките между определянето/декларирането на данъците, събирането на данъците и впоследствие оценката на риска и данъчните одити не са достатъчно задълбочено проучени. Засилването на оценката на риска, одита и капацитета в областта на информационните технологии на данъчната администрация може да спомогне да бъдат запазени подобренията в ефикасността на събирането на данъците. Наличието на цялостна стратегия за спазване на данъчното законодателство предполага координиран подход към управлението на риска и сътрудничество между данъчните, митническите и правоприлагащите органи, включително последващи съдебни мерки.

Графика 3.1.5: Неоспорени данъчни задължения като процент от нетните приходи (2011 г.)

* RO 2009 г.

Източник: ОИСП

Периодичният данък върху недвижимите имоти няма достатъчно важна роля. Приходите от данъци върху недвижимите имоти, които осигуряват стабилен данъчен приход и се считат за изкривяващи слабо растежа, понастоящем възлизат едва на 0,3 % от БВП на България (в сравнение със средно 1,5 % за ЕС). Поради ниските равнища на

периодичните данъци върху недвижимите имоти нарастването на приходите от периодични данъци върху жилищните имоти може да предостави възможност за премахване на облагането с по-изкривяващи данъци.

Екологичните данъци са ниски. Сравнително високите приходи от екологични данъци (2,8 % от БВП в сравнение със средно 2,4 % за ЕС през 2012 г.) се дължат на високата енергоемкост на икономиката и на енергийното данъчно облагане, а не на екологичната насоченост на системата за данъчно облагане (приходите от данъци за замърсяване на околната среда са под средната стойност за ЕС). При все това имплицитната данъчна ставка върху енергията (енергийното облагане се измерва на единица енергия) е ниска в България, което отразява ниска енергийна ефективност спрямо сравнително ниски данъчни ставки за източниците на енергия. Данъчните ставки за някои от основните енергийни продукти, и по-специално за моторните горива, са под средните за ЕС.⁽³⁴⁾ Същевременно слабите показатели за качеството на въздуха и за управлението на отпадъците сочат, че настоящите равнища на данъците вероятно не са подходящ стимул за спиране на замърсяването на въздуха или за намаляване на депонирането и увеличаване на рециклирането. Правилното прилагане на съществуващите екологични данъци на принципа „замърсителят плаща“, включително за замърсяването на въздуха, депонирането на отпадъци и енергийните източници, може да помогне за промяна на поведението на данъкоплатците и за постигане на заложените цели в областта на околната среда. Поне частичното компенсиране на повишението на енергийните данъци с мерки за ресурсна ефективност може да запази ниски общите разходи за потребителите на енергия и да намали високите разходи за енергия за крайните потребители. Фискална рамка

Укрепването на бюджетната рамка на България спря през периода 2013—2014 г. Понастоящем непълната бюджетна рамка не успя да избегне отклоненията от планираните приходи и разходи през 2014 г. Въпреки че както бе предвидено, през януари 2014 г. влезе в сила нов закон за публичните финанси, приемането на някои свързани с него

законодателни актове бе забавено през 2013—2014 г., по-конкретно във връзка с Фискалния съвет и корективния механизъм. Съгласно Закона за публичните финанси правителството трябваше да представи на Парламента предложение за създаване на независим орган (Фискалния съвет) до средата на 2013 г. Мандатът на Фискалния съвет включва мониторинг на спазването на националните числови фискални правила. Законодателният процес бе забавен през 2014 г. поради смяната на правителството и извънредните парламентарни избори. Новото правителство поднови законодателния процес за създаване на Фискалния съвет и определяне на корективния механизъм за структурното правило за балансиран бюджет. Предвидено е Парламентът да проведе дискусии по съответния правен акт през 2015 г., доста след срока за транспониране на Директива 2011/85 на Съвета относно изискванията за бюджетните рамки и Фискалния пакт, който е обвързващ за България. Остава да се види в каква степен новата институция ще се ползва на практика от функционална независимост и ще разполага с необходимите ресурси, за да изпълнява ефективно своите задачи.

Анализът в тази точка сочи, че свързаните с политиката предизвикателства, посочени в миналогодишния работен документ на службите на Комисията, остават в много голяма степен актуални. По-конкретно непълната бюджетна рамка, нереструктурираният сектор на здравеопазването, липсата на подходяща пенсионна система, слабото спазване на данъчното законодателство и значителното избягване на данъчно облагане поражда опасения по отношение на бюджетната устойчивост.

3.2. МЕРКИ ЗА ТРУДОВИЯ ПАЗАР, ОБРАЗОВАНИЕ И СОЦИАЛНА ЗАКРИЛА

Тъй като икономическият растеж продължава да е недостатъчен за значително увеличаване на заетостта в България, пазарът на труда остава област, пораждаща големи опасения. Отрицателните последици от кризата за заетостта не се ограничиха да обичайно уязвимите групи на пазара на труда. По-голямата част от безработицата в страната е дълготрайна, което подчертава, че безработицата в България е в по-голяма степен структурна, отколкото циклична. Тъй като 57 % от безработните са дълготрайно безработни, съществува риск шансовете им за намиране на работа да намалят. Поради това за приспособяването към пазара на труда и за повторното интегриране на този пазар ще са необходими повече ресурси и подкрепа. ⁽³⁵⁾ Преходът от училище към заетост продължава да е бавен. Недостатъчното качество на образователната система и на системата за обучение и тяхното ограничено значение от гледна точка на пазара на труда затруднява предлагането на работна сила с подходящи квалификации в икономиката. Нарасналата емиграция на висококвалифицирани специалисти увеличава предизвикателствата пред пазара на труда в средносрочен и дългосрочен план, особено като се има предвид положението в България в демографски аспект. ⁽³⁶⁾ Интегрирането на ромите на пазара на труда и социалното им приобщаване като цяло остават ограничени. Това се превръща в повод за нарастващи опасения с времето, тъй като според демографските тенденции дялът на ромите от общото население нараства бързо. Поради очакваното нарастване на дела на ромите ⁽³⁷⁾ подобрените политики за интеграция ще добиват все по-голямо значение също и от гледна точка на заетостта и икономическия растеж като цяло.

Активни политики за пазара на труда (АППТ)

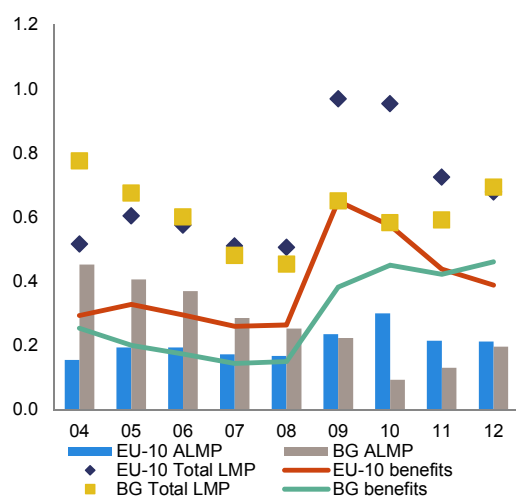
България е изправена пред процент неработещи, неучещи и необучаващи се млади хора, който е много над средния за ЕС: 21,6 % в сравнение със средно 13 % за ЕС през 2013 г. Голяма част от тази група е дълготрайно безработна (43 %). Освен това България има най-голям дял неработещи, неучещи и необучаващи се млади хора, които

не са във връзка със службите по заетостта, поради което не попадат в обхвата на стандартните мерки за активизиране на пазара на труда. Това може поне частично да се отдаде на строгите критерии за допустимост за обезщетения за безработица и социално подпомагане за хората без трудов стаж. Дялът на неактивните неработещи, неучещи и необучаващи се млади хора (14,3 %) е над два пъти по-висок от средния за ЕС-28 (6,1 %). Сред ромите дялът на неработещите, неучещите и необучаващите се млади хора е изключително висок (61 %), което налага да бъдат положени целенасочени усилия по линия на схемата „Гаранция за младежта“. ⁽³⁸⁾ Над 60 % от лицата на възраст под 29 години, които са се регистрирали като безработни, нямат никаква професионална специалност или каквито и да било професионални квалификации. Вследствие на това възможностите им за намиране на работа са ограничени до работа, за която се изисква нискоквалифициран труд, освен ако минат подходящо образование или обучение.

Активните политики за пазара на труда продължават да са недоразвити както по обхват, така и по насоченост към най-нуждаещите се лица, включително ромите. Като дял от БВП разходите по АППТ в България са значително по-ниски от тези през годините преди кризата, докато в сходните държави от ЕС-10 тези разходи са се увеличили (вж. графика 3.2.1). Съществуват проблеми по отношение на връзките между публичната служба по заетостта (ПСЗ) и работодателите. Според наскоро обявените резултати от оценката на нетното отражение на програмите и мерките по линия на АППТ (септември 2014 г.) най-успешните програми и мерки са тези, които са насочени към младите хора със средно или висше образование. Въпреки това задействането на регистрираните безработни лица е едно от най-ниските в ЕС — 6,5 % през 2012 г. Сред факторите от ключово значение са ефективна система за проследяване на изпълнението и по-добро съсредоточаване върху най-уязвимите лица, като нискоквалифицираните работници и работниците в напреднала възраст, лицата с увреждания, дълготрайно безработните и

ромите. Тези фактори представляват важни предизвикателства.

Графика 3.2.1: Политики за пазара на труда

Източник: Европейска комисия

Финансирането продължава да зависи в голяма степен от Европейския социален фонд. Капацитетът за изпълнение на политиките за активизиране бе силно повлиян от големите съкращения на персонала през последните години въпреки значителното увеличение на дълготрайната безработица. Големият и нарастващ обем работа затруднява предоставянето на висококачествена подкрепа на лицата, които търсят работа. Липсва подходяща координация и интеграция на институционално равнище между различните служби по заетостта. Координацията между службите по заетостта и дирекция „Социално подпомагане“ не е насочена към ефикасно и интегрирано прилагане на мерките в полза на най-уязвимите лица. Агенцията по заетостта работи ограничено с първичния пазар на труда, като лицата, които търсят работа, е по-вероятно да бъдат насочени към субсидирана заетост и се предоставя само ограничен достъп до информация за по-устойчиви работни места. Въпреки това Агенцията по заетостта се обърна по своя инициатива към мрежата на ПСЗ за съвети и понастоящем обмисля препоръки за подобряване на работата си чрез проследяване на изпълнението и по-добро насочване на услугите.

Агенциите за интегриране на пазара на труда и службите за обезщетения и за социално подпомагане на безработните и неактивните лица продължават да са разпокъсани. Съществуват поне пет различни агенции, които отговарят за нуждите на уязвимите лица. Тази разпокъсаност представлява голямо предизвикателство за предоставянето на ползи и услуги на безработните и неактивните лица в България. Освен това сътрудничеството между службите по заетостта, дирекциите за социално подпомагане и общините е съсредоточено върху административните функции и прилагането на правилата, а не върху подобряването на приобщаването към пазара на труда и насърчаването на този пазар чрез съсредоточаване върху нуждите на конкретни целеви групи или трудни за разрешаване случаи. Пилотен проект на общинско равнище по линия на Европейския социален фонд има за цел да бъдат прегрупираны трудовите и социалните услуги с цел предоставяне на интегрирана услуга.

Доста строгите критерии за допустимост⁽³⁹⁾ допринасят за малкия обхват на обезщетенията за безработица, като мерките за активизиране достигат също трудно до лицата, които не получават никакво обезщетение. Обхватът на обезщетенията за безработица е сред най-ниските в ЕС, над три пъти по-нисък от средния за ЕС (9,4 % спрямо 30 % според проучване на работната сила), докато нетният коефициент на заместване на дохода е много нисък след 12 месеца (13 % спрямо средна стойност за ЕС от 38 %). В резултат на това процентът на безработните бедни лица, които не получават обезщетения, е трети по големина в ЕС на равнище 49 %. В сравнение с други държави България има сравнително строги условия за право на получаване на обезщетения, въпреки че не е една от най-строгите по отношение на изискванията, свързани с предишна заетост, периодите на осигуряване или санкции за доброволна безработица.⁽⁴⁰⁾ Липсата на достъп до осигуряване срещу безработица се утежнява също от големия неформален сектор.⁽⁴¹⁾

Ниските равнища на обхвата на обезщетенията за безработица могат отчасти да се обяснят с промени в състава на

безработното население. Тъй като системата за обезщетения при безработица е съсредоточена предимно върху периоди на безработица до една година и служители на пълно работно време, които преди това са били осигурявани, някои групи лица, като например младите хора, които никога не са били осигурявани, дълготрайно безработните лица и работниците на непълно работно време или сезонните работници, не отговарят на условията за получаване на обезщетения. На свой ред липсата на адекватно подпомагане на доходите за тези групи излага голяма част от безработните на висок риск от бедност.

Образование и умения

Подобряването на цялостното качество на образователната система остава предизвикателство. Въпреки подобрението на резултатите от проучването на PISA за 2012 г. България отново бе на последно място по четене и математика и бе с третия най-слаб резултат в науката, като особено слаби резултати показват учащите от училищата за непрофилирано общо образование и училищата за професионално образование и обучение (ПОО). Този резултат следва да се разглежда на фона на много ниско равнище на годишните разходи на ученик, което е около 40 % от средната стойност за ЕС, когато се измерва в стандарти за покупателна способност. Лошото качество на учебната среда, по-специално остарялата инфраструктура и ограничената практическа насоченост, води до голям дял на лицата, напускащи преждевременно училищата за ПОО. Предизвикателствата включват възможност за гъвкави начини за преминаване между ПОО и общото образование и осигуряване на ефективни механизми за координация при изпълнението на проекти.

Продължаващите несъответствия между търсените и предлаганите умения на пазара на труда са свързани с неотговарящите на нуждите системи за образование и обучение. Въпреки че в България завършването на висше образование се е повишило до 29,4 % през 2013 г., висшето образование продължава да е изправено пред предизвикателството да отговаря по-добре на нуждите на пазара на труда. Извършеният през 2014 г. от ОИСР и Европейската комисия съвместен преглед на

насърчаването на иновациите и предприемачеството във висшето образование посочва институционалните реформи в управлението на университетите като ключов елемент за по-иновационно висше образование в България. Заетостта сред младите висшисти бе едва 67,3 % през 2013 г., а данни от българската система за класиране на университетите разкриват, че приблизително половината от студентите, следващи висше образование, са съсредоточени в 6 от 52 професионални области,⁽⁴²⁾ като е налице недостиг на специалисти в сектори от ключово значение. Например проучване от 2013 г., проведено от Търговската камара, разкри, че докато почти 2/3 от работодателите търсят инженерни специалисти, действителният брой на сертифицираните инженери от висшите учебни заведения води до несъответствие между търсенето и предлагането на такива специалисти. Аналогично, според доклада за 2014 г. „Електронни умения 2020 за Европа“, търсенето на софтуерни специалисти е три пъти по-високо от предлагането от образователните институции.⁽⁴³⁾ Въпреки нарастването на значението на цифровите умения на работната сила и на обществото като цяло цифровите умения сред общото население са особено ниски. В България 66 % от населението имат ниски или нямат никакви умения в областта на цифровите технологии. Сред работната сила положението е малко по-добро, но при равнище от 61 % този процент все още е значително по-висок от средната стойност за ЕС. България се представя слабо, що се отнася до човешкия капитал, поради липсата на умения в областта на цифровите технологии на всички равнища — от основните потребители до специалистите по ИКТ (графика 3.2.2). Несъответствията между търсените и предлаганите умения в крайна сметка означават, че завършилите лица приемат работа, в която образователните им квалификации и умения не се използват пълноценно. Случаите на прекомерно образование в България са се увеличили от 7,1 % през 2008 г. на 12,9 % през 2012 г. През същия период случаите на недостатъчно образование са намалели от 23,4 % на 15,3 %.⁽⁴⁴⁾

Графика 3.2.2: **Индекс на цифровата икономика и обществото**

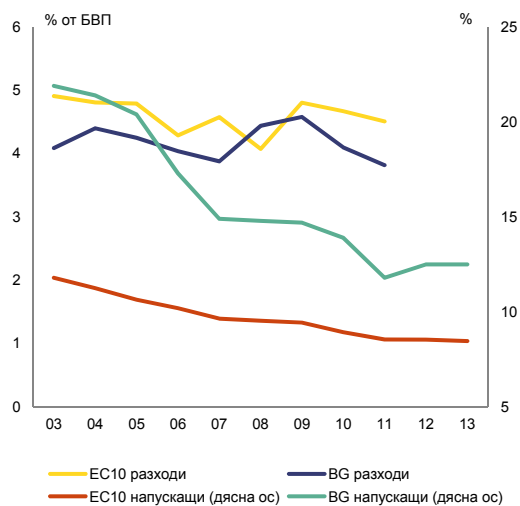
Източник: Европейска комисия

Участието на възрастните в ученето през целия живот (УЦЖ) в България е най-ниското в ЕС (1,7 % в сравнение със средно 10,5 % за ЕС през 2013 г.). Увеличаването на предлаганите схеми за стаж и чиракуване, по-специално за нововъзникващите бизнес сектори, определени съвместно с търговските партньори, също е от жизненоважно значение. Това партньорство с предприятията ще помогне за задоволяване на непосредствените нужди от специалисти на пазара на труда в определени сектори с по-ниско ниво на професионалните квалификации. След приемането на стратегията за учене през целия живот през 2014 г. органите разработват план за действие и база данни със статистически данни за ученето от възрастни, система за координация на заинтересованите страни в областта на ученето през целия живот на национално, регионално и общинско равнище и система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности.

Налице са важни предизвикателства, що се отнася до приобщаващото образование в ранна детска възраст и приобщаващото училищно образование за децата в неравностойно положение, и особено децата от ромски произход. Процентът на децата на възраст от 3 до 6 години, които са записани в детски градини, е нараснал от 73 % през 2007 г. на 84 % през 2014 г., но участието в предучилищното образование все още е под средното за ЕС и е особено ниско сред групите

в неравностойно социално положение. Данните от проучване и от преброяването на населението сочат, че едва около 42 % от децата от ромски произход на възраст между 4 и 7 години следват предучилищна подготовка или са записани в детска градина, а 23,2 % от децата от ромски произход на възраст между 7 и 15 години не участват в образователната система. Делът на преждевременно напусналите училище през 2013 г. беше 12,5 %, което е малко над средната стойност за ЕС-10 (вж. графика 3.2.3), като е постигнат малък напредък към изпълнението на националната цел от 11 %, и 85 % от учениците от ромски произход напускат училище преждевременно. Според доклада на Агенцията на Европейския съюз за основните права относно образованието⁽⁴⁵⁾ делът на децата от ромски произход на възраст за започване на задължително училищно образование, които не посещават училище, бе 12 % през 2010/2011 г. и 9 % от ромите на възраст 16 и повече години никога не са посещавали училище (срещу незначителни равнища и в двата случая за останалата част от населението). В доклада се посочва също, че много от ромите са в *de facto* сегрегирани училищни класове (над 25 % в България). Според органите месечната семейна надбавка за деца е свързана с редовното посещаване на училище (включително на задължителна предучилищна подготовка).⁽⁴⁶⁾ Все още не е ясно обаче дали мярката има значително отражение върху училищната посещаемост на уязвимите деца. През 2013/2014 г. бе отбелязан спад в броя на записаните ученици в началното и прогимназиалното образование (данни на Националния статистически институт).

Графика 3.2.3: **Разходи за образование и преждевременно напускащи училище**

Източник: Европейска комисия

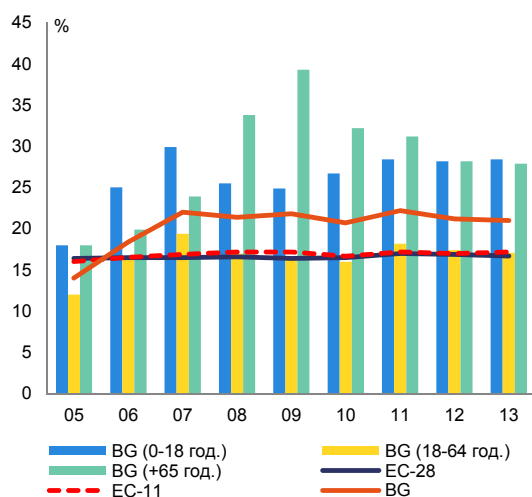
Понастоящем се предприемат известни мерки за подобряване на съответствието на образованието с пазара на труда и качеството на образованието. През юли 2014 г. бяха внесени изменения в законодателството за професионалното образование и обучение (ПОО), а през октомври 2014 г. бяха внесени изменения в стратегията за ПОО. Тяхната цел е да се обезпечи качеството на ПОО, да се потвърдят неформалното и самостоятелното учене и да се подобрят формите на учене в процеса на работа. Внесени бяха промени в законодателството относно осигуряването на стажове и продължава да се работи за адаптиране на учебните планове, за да се отговори по-добре на нуждите на пазара на труда. Наскоро приета стратегия за висшето образование (октомври 2014 г.) съдържа мерки за създаване на агенция, която да прогнозира нуждите на пазара на труда, процес на акредитация в съответствие с рейтинга на европейските университети и подобрена система за държавно финансиране на университетите. През 2014 г. бяха приети стратегии за професионално развитие на учителите и училищните ръководители и за повишаване на грамотността. България обаче все още не е приела Закона за училищното образование след години забавяне, а изпълнението на стратегията във връзка с

преждевременното напускане на училище, и по-конкретно създаването на механизъм за ранно предупреждение, все още е на ранен етап.

Социална закрила, бедност и социална изолация

Бедността и социалната изолация продължават да бъдат особено безпокойство за България, както и високите равнища на неравенство на доходите. Българските граждани продължават да са изложени на най-голям риск от бедност или социална изолация в ЕС (48 % през 2013 г., което е почти два пъти над средното за ЕС от 24,5 %).⁽⁴⁷⁾ Особена тревога будят високите дялове на изложените на риск от бедност ромите (87 %)⁽⁴⁸⁾ и високите равнища на бедност и социална изолация при децата (51,5 % през 2013 г.) и лицата на възраст над 65 години (57,6 % през 2013 г.). В допълнение към високите равнища на бедност големите материални лишения са фактор от съществено значение в България — 39,9 % през 2013 г. (средно за ЕС: 10 %, вж. графика 3.2.4). Последните данни показват също нарастване на неравенството в доходите (измерено чрез показателя S80/S20) с 0,5 процентни пункта между 2012 и 2013 г. Тъй като делът на доходите на най-горните 20 % е над шест пъти по-висок от този на най-долните 20 %, България е сред държавите — членки на ЕС, с най-висок резултат по този показател. Енергийната бедност представлява особен проблем, като 67 % от населението ограничават отоплението през зимата поради липсата на финансови средства (средната стойност за ЕС е 8 %; данни на статистиката на ЕС за доходите и условията на живот (EU-SILC)). Едва 13 % от домакинствата под прага на бедността са получавали обаче помощ⁽⁴⁹⁾ през зимата на 2012/2013 г. поради строгите критерии за допустимост.

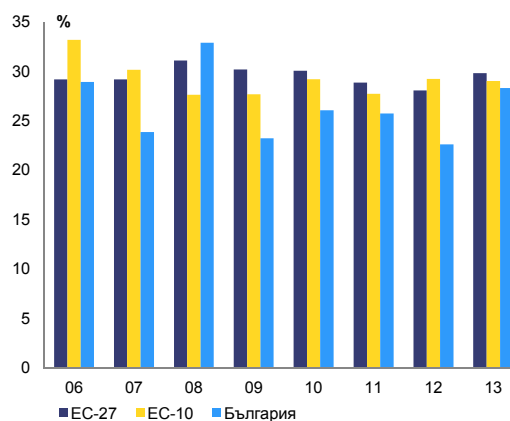
Графика 3.2.4: Големи материални лишения

Източник: Европейска комисия

Важна причина за високия риск от бедност е ниската ефективност на системата за социална закрила (вж. графика 3.2.5). Общият размер на разходите за социална закрила възлиза на 17,4 % от БВП през 2012 г. (средна стойност за ЕС-28: 29,0 %). Равнището на обхвата и адекватността на социалните трансфери⁽⁵⁰⁾ и на качеството на социалните услуги и достъпа до тях е ниско. По-конкретно голяма част от безработните не попадат в обхвата на стандартните предпазни механизми (обезщетения за безработица и социално подпомагане) и разчитат по-скоро на помощ от семейството или на нерегламентирана заетост. Ето защо създаването на работни места е от ключово значение за намаляване на бедността и социалната изолация, но за безработните лица са също необходими адекватно подпомагане на доходите и достъп до мерките по линия на АППТ.

Графика 3.2.5: Намаляване на риска от бедност след социални трансфери

Източник: Европейска комисия

Схемите за социално подпомагане продължават да са неефективни, що се отнася до подпомагането на приобщаването на лицата, които са най-отдалечени от пазара на труда. Обвързаните с имущественото състояние обезщетения не са нараснали забележимо след кризата, за разлика от обезщетенията, които не са обвързани с имущественото състояние. По-конкретно обхватът на общия минимален доход (ОМД) е малък.⁽⁵¹⁾ Вследствие на това нараства броят на безработните и неактивни лица, които нямат право на обезщетения за безработица или на ОМД, поради което тези лица нямат стимул да се регистрират в службите по заетостта, вследствие на което много от тях се сблъскват с бедност и със социална изолация. Възможни обяснения за това са строгите прагове за допустимост и липсата на правила за индексирането на тези прагове. В допълнение към това, за да отговаря на условията за получаване на ОМД, дадено лице трябва да е било регистрирано в службата по заетостта в продължение на поне 6 месеца. Въпреки че този период на изчакване е намален от предходните 9 месеца, това противоречи на принципа, че социалното подпомагане следва да бъде предпазен механизъм, до който се прибегва в краен случай. Освен това всички получатели на ОМД трябва да участват в общественополезна работа на непълно работно време. Това условие беше затегнато през 2010 г. чрез увеличение на изискваното работно време.

България не е приела (или предвидила) каквито и да са мерки или ново законодателство за увеличаване на реалния обхват на социалното подпомагане или за увеличаване на връзките на социалното подпомагане с мерките за активизиране. За ефикасното предоставяне на подходящи социални обезщетения е необходимо също да бъдат изградени достатъчен административен капацитет за тяхното управление, включително планиране и координиране на участващите институции, и системи за наблюдение на ефективността и ефикасността.

Децата продължават да са изложени на висок риск от бедност и социална изолация (51,5 % през 2013 г.), като 46,3 % от населението на възраст от 0 до 17 години живеят в големи материални лишения. Ниската степен на трудова заетост изглежда е основният фактор, влияещ на бедността при домакинствата с деца. ⁽⁵²⁾ Липсата на достъп до услуги, свързани с образованието в ранна детска възраст, особено сред най-бедните семейства, сравнително високите преки такси, които се заплащат от родителите, и ниските заплати действат демотивиращо за намиране на работа за самотните родители и за втория работещ член на семейството, който има ниска квалификация. Пенсионните плащания допринасят съществено към доходите на домакинствата с деца, като се има предвид, че другите социални трансфери са доста неефективни, що се отнася до изваждането на семействата от бедността. Въпреки че процесът на деинституционализация на децата в домове за настаняване продължи, особено предизвикателство остава обезпечаването на финансовата устойчивост на наскоро създадените услуги, когато приключи отпускането на помощ по линия на европейските структурни фондове. Остава още много работа за предотвратяване на изоставянето на деца и насърчаване на висококачествените услуги за алтернативни семейства и основани на общността услуги.

Предизвикателството, свързано с интегрирането на ромите, също продължава да съществува. Ромите са изправени пред изключително висок риск от бедност и социална изолация (87 %), който е свързан само отчасти с безработицата, като три

четвърти от работещите роми страдат от бедност сред работещите. Бедността сред ромите се утежнява от липсата на основни жилищни условия. ⁽⁵³⁾ Кампаниите за борба с дискриминацията, комуникационните дейности във връзка с интегрирането на ромите и мониторингът и борбата срещу дискриминацията на пазара на труда продължават да са недоразвити. Положени са известни усилия за активизиране на местните участници в интегрирането на ромите. При все това за изпълнението на стратегията за интегриране на ромите са необходими по-систематични мерки в областта на жилищното настаняване, здравеопазването, образованието, заетостта и политиките за борба с дискриминацията на национално и местно равнище. Въпреки че са предприети действия за създаване на национална система за наблюдение, с помощта на която да се оценява въздействието на мерките върху ромите, факт е, че са изпълнени много малко мерки конкретно за по-нататъшно интегриране на ромското население в обществото. Остава да се види дали националната точка за контакт по въпросите на ромите ще получи подходящи за своята роля мандат и ресурси, за да може ефективно да координира междусекторното изпълнение и последващите действия по националната стратегия за интегриране на ромите.

Анализът в тази точка сочи, че свързаните с политиката предизвикателства, посочени в миналогодишния работен документ на службите на Комисията, остават актуални. По-специално недостатъчното насочване на практиките за образование и обучение, ограничените активни политики за пазара на труда и слабото активизиране на нерегистрираните млади хора, както и неинтегрирането на ромите на пазара на труда имат отрицателно отражение върху участието в пазара на труда, шансовете за намиране на работа и равнищата на бедността.

3.3. БИЗНЕС СРЕДА, ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ И СЪДЕБНА СИСТЕМА

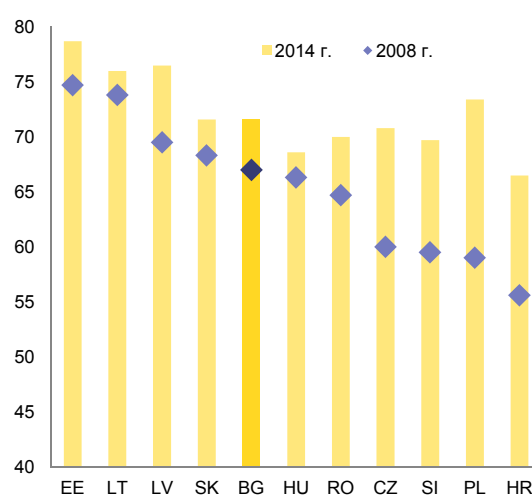
Широкообхватните икономически реформи за стимулиране на конкурентоспособността и на производителността могат да помогнат на България да разгърне своя потенциал за растеж. Моделът за растеж на България разчита в голяма степен на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ). Потоците на ПЧИ обаче са намалели значително след кризата. Това може да има отрицателни дългосрочни последици за растежа, особено поради това че инвестициите в научни изследвания и развойна дейност (НИРД) са ниски и предприятията разчитат в голяма степен на вносни технологии. Създаването на бизнес среда, която благоприятства инвестициите, научните изследвания и иновациите, повишената енергийна и ресурсна ефективност и подобренията на безопасната и ефикасна транспортна инфраструктура ще допринесат значително към потенциала за растеж. Добре функциониращата съдебна система също е жизненоважен елемент на една здравословна, благоприятна и конкурентоспособна бизнес среда. В специфичните за България препоръки за 2014 г. беше обърнато внимание на необходимостта от структурни мерки за стимулиране на растежа и конкурентоспособността, особено в областта на бизнес средата, администрацията на публичния сектор, правосъдието и енергетиката.

Бизнес среда

България е изправена пред значителни предизвикателства при създаването на бизнес среда, която благоприятства растежа. Според доклада от 2015 г. на Световната банка, озаглавен „Правене на бизнес“, България е на 38-о място в световната класация за лекота на правене на бизнес и се намира на средна позиция в ЕС-10 (графика 3.3.1). Въпреки постигнатия напредък по намаляването на разходите за започване на стопанска дейност, продължават да съществуват значителни предизвикателства, що се отнася до получаването на достъп до електроенергия и разрешителни за строеж, времето, необходимо за регистриране на предприятие, и плащането на данъци. Разпокъсаната институционална структура и бързо променящите се правила за управление по отношение на бизнес средата представляват големи препятствия, на които се

дължат липсата на непрекъснатост и неефикасността при изпълнението на благоприятстващи бизнеса политики. Освен това сложната регулаторна среда и значителната бюрокрация в администрацията на публичния сектор имат отрицателен ефект върху бизнес климата. Регулаторните ограничения върху подсекторите на далекосъобщителните и професионалните услуги са сравнително големи в България, дори в сравнение със сходните държави от региона. ⁽⁵⁴⁾ Осигуряването на възможност за по-голяма конкуренция в секторите, които служат за суровини за средно- до високотехнологичните отрасли, ще бъде от съществено значение за способността на България да увеличи дела си на износ с по-висока добавена стойност.

Графика 3.3.1: Правене на бизнес за ЕС-10

Източник: Правене на бизнес, МВФ

Рамката за несъстоятелност изглежда неефективна, което увеличава несигурността сред участниците на пазара и намалява цялостната привлекателност на държавата сред инвеститорите. Според показателите, използвани в доклада „Правене на бизнес“, производствата по несъстоятелност са по-продължителни — над три години, отколкото в съседните държави, и събираемостта на вземанията е под една трета от дължимата сума (значително под средната стойност за ОИСР). През последните години броят на случаите на несъстоятелност в България е нараснал значително, но в

абсолютно изражение е значително по-малък от броя на случаите на несъстоятелност, отчетени в съседните държави. Възможно обяснение за сравнително малкия брой на случаите на несъстоятелност може да бъде неефективността на производствата по несъстоятелност, вследствие на която нараства вероятността кредиторите и длъжниците да започнат неофициални преговори. ⁽⁵⁵⁾ Липсата на прозрачност на тези договорености води до несигурни резултати, що се отнася до реалното оздравяване на предприятията. Необходимостта от ефикасна рамка за разглеждане на случаите на несъстоятелност следва да се разглежда също в светлината на голямата задлъжнялост на нефинансовите предприятия в България, както се изтъква в точка 2.2 по-горе. Бързото разрешаване на случаите на несъстоятелност може да се отрази положително на икономиката, например чрез внасяне на яснота по отношение на правата на длъжниците, която може да послужи за полагане на основите за бъдещи инвестиции.

Предприятията в България изостават в интегрирането на цифровите технологии в своите процеси и канали за продажби. През 2014 г. услугите за изчисления „в облак“ са били използвани от едва 8 % от българските предприятия в сравнение със средно 19 % за ЕС и едва 7 % от предприятията са използвали социалните медии за вътрешно сътрудничество и за достигане до клиентите (в сравнение със средно 14 % за ЕС). През 2014 г. едва 8 % от големите предприятия са продавали продукти и услуги онлайн, което е значително под средното равнище от 35 % за ЕС. МСП са били още по-малко активни онлайн — продажби онлайн са извършвали 6 % от МСП (в сравнение със средно 15 % за ЕС).

Мрежови индустрии

Постигнат е ограничен напредък в насърчаването на конкуренцията и ефикасността на енергийните пазари. Необходими са спешни реформи за основни проблемни области, като например структурния свръхкапацитет, модела с един купувач, регулираните цени, натрупването на тарифни дефицити, финансовата стабилност на държавните предприятия, зависимостта от един маршрут и един доставчик на природен газ и

независимостта и административния капацитет на националния регулатор. По отношение на електроенергията България направи опити да реструктурира своя балансиращ пазар и правила за търгуване, като обяви създаването на борса за електроенергия. Пазарът за електроенергия „ден напред“ все още не функционира. Българският пазар на електроенергия продължава да е неконкурентоспособен, тъй като не са взети мерки по отношение на системата за квоти за електроцентралите и регулираните цени на електроенергията. Осъществяването на проекти за критична инфраструктура, благодарение на което ще бъде модернизирана газовата мрежа в България и ще бъдат подобрени газовите връзки със съседните държави, се бави главно поради регулаторни и финансови трудности. България е уязвима, що се отнася до прекъсването на доставките на газ, тъй като зависи почти изцяло от вноса на газ от един чуждестранен източник.

Трябва да бъдат предприети мерки за преодоляване на положението, в което се намира Националната електрическа компания (НЕК), за да се избегнат бъдещи отрицателни последици за държавния бюджет. Българската икономиката е силно енергоемка и държавният вертикално интегриран Български енергиен холдинг (БЕХ) държи почти половината от капацитета за генериране на електроенергия в България. НЕК, която е голямо дъщерно дружество на БЕХ, е изправена пред финансови затруднения поради договорни задължения за високи изкупни цени и ниски продажни цени. Освен това през последните пет години нараснаха разходите за енергийната система поради неотдавнашното разширяване на възобновяемите енергийни източници, стимулирано от щедри субсидии за слънчевата енергия и комбинираното производство на електроенергия, дългосрочни споразумения за закупуване на електроенергия и забавяне на либерализацията на пазара. ⁽⁵⁶⁾ Приходите от регулирани схеми за тарифи за крайните потребители не са достатъчни за покриване на съответните разходи, поети от дружествата за електроснабдяване. Наличието на този тарифен дефицит не се признава от органите като отговорност на публичния сектор и

разпределителното дружество не може да си възстанови съответните суми. ⁽⁵⁷⁾

Лошото финансово състояние, в което се намират някои сегменти на енергийния сектор, може да породи значителни фискални рискове, ако към него не бъде подхотено по подходящ начин. В енергийната система е натрупан дефицит, особено в чуждестранните разпределителни дружества (които също събират приходи от потребителите на енергия) и в действащия държавен доставчик на електроенергия НЕК. Финансовото състояние на НЕК продължава да се влошава. В края на 2013 г. дългът на НЕК бе на стойност 1,2 млрд. EUR (3 % от БВП) и една трета от тази сума се състои от задължения към производители на енергия. Чуждестранните енергоразпределителни дружества обявиха намерението си да заведат дело срещу България заради неполучени обезщетения за задължения за закупуване на електроенергия, произведена от възобновяеми източници на енергия. Те твърдят, че са понесли значителни загуби в резултат на тези задължения. НЕК и разпределителните дружества са също така в спор за размера на субсидиите за енергия от възобновяеми източници, които се събират от разпределителните дружества и би следвало да се изплащат на НЕК.

Държавният железопътен оператор също е изправен пред трудности по отношение на финансирането и реструктурирането. Трафикът е намалял с около 70 % от средата на 90-те години, а годишните субсидии възлизат на 0,5 % от БВП. Плановите за приватизиране на товарния отдел на железопътния оператор бяха изоставени през 2013 г., въпреки че процедурата беше вече в ход. Държавният железопътен оператор спря да изпълнява задълженията си през 2010 г. Кредиторите и доставчиците на дружеството са предприели действия за събиране на дължимите им суми и преговорите по реструктурирането на заемите продължават. Конкуренцията при товарните превози расте и делът на тези превози от общия сухопътен транспорт е над средния за ЕС. Пътническите железопътни услуги трябва да бъдат съобразени в по-голяма степен с търсенето, а таксите за ползване на инфраструктурата следва да се определят и заплащат на недискриминационен принцип.

Реформите въз основа на препоръките от Световната банка и приватизацията на железопътната товарна компания за момента са спрени.

Разработването на ширококоловата мрежа изостава, и по-специално в селските райони. Въпреки че с високоскоростен ширококолов достъп разполагат 68 % от домакинствата в България, в селските райони на практика няма високоскоростно покритие, което води до цифрово разделение между градските и селските райони. Безжичният ширококолов достъп има потенциала да преодолее тази липса, но въвеждането на безжични мрежи от типа Long-Term Evolution се осъществява бавно. Едно от основните препятствия е, че по-голямата част от честотите 800 MHz все още се използват от Министерството на отбраната. Освен това България има най-нисък дял на домакинствата с абонамент за ширококолов достъп в ЕС (57 % през 2014 г. в сравнение със средно 78 % за ЕС). Това се дължи както на липсата на умения в областта на цифровите технологии сред населението, така и на недостатъчната наличност на ширококолова инфраструктура извън основните градове. През 2014 г. България прие план за „ширококолови мрежи от следващо поколение“, но той не изпълнява всички критерии по европейските структурни и инвестиционни фондове.

България продължава да среща сериозни трудности в посрещането на нуждите, свързани с водоснабдяването и канализацията. Загубите на вода са над 60 % от доставките, докато настоящото покритие на събирането на отпадъчните води (66 %) и връзките с градските пречиствателни станции (50 %) не съответстват на нормативните изисквания. За да бъдат постигнати желаните промени в областта на водоснабдяването и канализацията, водният сектор се нуждае от подходящо финансиране и подобрения в управлението на сектора (напр. регионализация на водоснабдителните услуги), както и от институционални и регулаторни рамки, предвидени в реформата на водния сектор, която започна през 2009 г., но все още не е проведена изцяло.

Замърсяването на въздуха представлява сериозна заплаха за здравето на човека, като

същевременно има преки икономически разходи. 97,3 % от българското градско население е изложено на замърсяване на въздуха, което е основна причина за вредите, които се причиняват на околната среда и здравето на човека, като същевременно това замърсяване има последици и за икономиката на държавата, тъй като България е на първо място от държавите — членки на ЕС, с над два пъти по-големи вреди вследствие на промишленото замърсяване в сравнение с втората държава в списъка. Поради това България е държавата в ЕС с най-висок дял на външните разходи, свързани със замърсяването на въздуха, които се оценяват на приблизително 5—16 % от БВП. Основните източници на замърсяване на въздуха остават използването на твърдо гориво в енергийния отрасъл и вътрешното изгаряне на твърди горива.

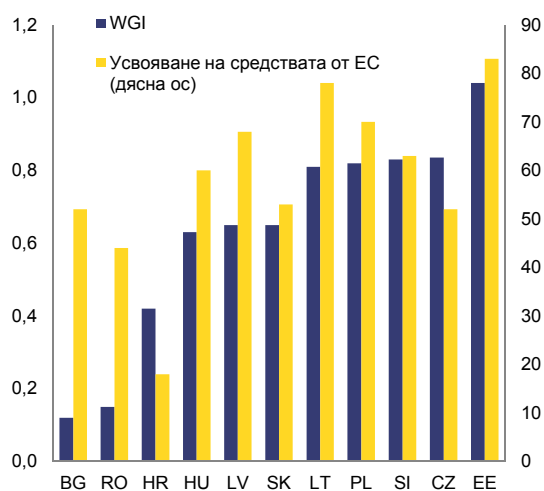
Публична администрация и съдебна система

Въпреки реформите за модернизиране на администрацията на публичния сектор ефективността на правителствените институции остава ниска поради разпокъсаността на усилията и липсата на насочване на политиката. ⁽⁵⁸⁾ Продължават да съществуват слабости в институционален аспект и в административния капацитет, които засягат ключови сектори на икономиката и водят до забавяне на структурните реформи и слабо усвояване на средствата на ЕС (вж. графика 3.3.2). ⁽⁵⁹⁾

Корупцията продължава да представлява траен проблем в България, като потенциално възпира инвестициите и вреди на качеството на правителствените услуги. ⁽⁶⁰⁾ Свързаните с политиката предизвикателства, пред които е изправена България в тази област, се съдържат в изготвения наскоро доклад по Механизма за сътрудничество и проверка (МСП). ⁽⁶¹⁾ Те включват липса на цялостна стратегия и координация, институционални слабости и слаби резултати, що се отнася до постигането на окончателни присъди в съда, особено в случаите на корупция по високите етажи на властта. В доклада се посочва необходимостта от подобряване на компетенциите и

независимостта на административните органи, които отговарят за предотвратяването и разкриването на корупцията в администрацията на публичния сектор, и от допълнително подобряване на ефективността на прокуратурата и на разследващите органи. В случаите на конфликт на интереси все още не се извършват последователни проверки и не се налагат възпиращи санкции.

Графика 3.3.2: Световен индекс на управлението (WGI) и усвояване на средствата по линия на политиката на сближаване на ЕС

Източник: Световна банка, Европейска комисия

През март 2014 г. бяха приети стратегии за развитие на администрацията на публичния сектор и електронното управление. Стратегията за електронно управление се основава на пътна карта с конкретни мерки и финансов план. Въпреки че стратегическата рамка е създадена, все още няма достатъчно забележителни резултати в полза на гражданите и предприятията. Не е постигнат напредък по укрепването на ролята на администрацията и подобряването на ефективността на местно равнище. Що се отнася до прилагането на трите скорошни пакета за намаляване на административната и регулаторната тежест, изцяло изпълнени са 50 мерки (от общо 138 приети). ⁽⁶²⁾ Не са предприети действия за подобряване на професионализма и израстването в кариерата въз основа на заслугите в публичната служба.

Недостатъчното развитие на електронното управление ограничава усилията за повишаване на прозрачността и намаляване на административната тежест. По-специално от съществено значение остава по-нататъшното развитие на процедурите за портала за електронно управление и за единичното звено за контакт с цел рационализиране на електронните административни услуги. През 2014 г. едва 21 % от гражданите са общували с публичните органи по интернет, което е доста под средната стойност за ЕС от 47 %, и едва 7 % от гражданите са изпращали попълнени формуляри по интернет в сравнение със средно 26 % за ЕС. Липсата на умения в областта на цифровите технологии сред населението и малкият брой домакинства с интернет връзка обясняват само отчасти защо електронното управление не се ползва активно. България е една от последните държави от ЕС, които направиха правителствените си услуги достъпни по интернет по начин, който е както лесен за ползване, така и прозрачен. През периода 2013–2014 г. показателят „ориентирано към потребителя електронно управление“⁽⁶³⁾ за България бе 61, т.е. един от най-ниските в ЕС (за който средната стойност е 73), докато показателят „прозрачно електронно управление“⁽⁶⁴⁾ бе 32 – отново много под средната за ЕС стойност от 51.

Публичните политики в областта на научните изследвания и иновациите са засегнати от неефективни управленски структури, слаба дългосрочна финансова ангажираност и липса на акцент в политиката.⁽⁶⁵⁾ Средствата на ЕС предоставят огромни възможности за подпомагане на научноизследователската и развойната дейност (НИРД), но за изграждането на функционираща национална система за НИРД е необходима промяна в управлението на публичните и публично финансираните научни изследвания. Качеството на правителствените инвестиции в НИРД страда от липсата на институционално финансиране, основано на изпълнението, имащо за цел стимулирането на по-качествени научни изследвания, и от ограниченото сътрудничество между научните кръгове и предприятията. Ефективността и въздействието на правителствените програми в подкрепа на научните изследвания и иновациите не се оценяват с помощта на международни

стандарты за партньорска проверка, което води до липса на прозрачност, на отчетност и на предвидимост на финансирането. Слабият административен капацитет за изпълнение на стратегия за интелигентна специализация ограничава въздействието на правителственото финансиране върху бизнес инвестициите. Разработването на ефективни стратегии и оперативни програми за използване на средствата на ЕС остава предизвикателство за България и все още липсва ефективен отговор чрез политиката за преодоляване на трудностите в тази област.

Обществените поръчки са засегнати от често променящата се правна рамка и от недостатъчния административен капацитет. Българското законодателство в областта на обществените поръчки и неговото прилагане продължават да будят тревога. Сложната правна среда и нейните многобройни изменения породиха липса на правна сигурност. С промяната на Закона за обществените поръчки през май 2014 г. положението допълнително се влоши, като са определени различни дати на влизане в сила за специфичните му части и същевременно редица слабости в правната рамка продължават да са налице. За прилагането на този закон са необходими стандартизирани насоки, които следва да се прилагат в цялата държава. Предварителната проверка на процедурите за възлагане на обществени поръчки често се извършва формално. Органите обясняват ограничените и неизчерпателни предварителни проверки като последица от недостатъчния административен капацитет на Агенцията по обществени поръчки, която отговаря за извършването на тези проверки. В същото време обаче по много от процедурите за възлагане на обществени поръчки се извършват препокриващи се последващи проверки, които понякога водят до различни констатации. Липсата на прозрачност на тръжната процедура също се дължи на все още непълния процес на инсталиране на пълния набор от платформи за електронни обществени поръчки.⁽⁶⁶⁾ Тези трудности доведоха до нередности, които са съществени причини за забавянето на изпълнението на проектите по структурните фондове за периода 2007–2013 г.

Ефективното прилагане на правилата за възлагане на обществени поръчки вече представлява общо предварително условие, което се прилага за всички средства на ЕС в рамките на периода на програмиране 2014–2020 г. В националната стратегия за обществените поръчки, която бе приета през юли 2014 г., се предвиждат редица мерки за преодоляване на слабостите на системата за обществените поръчки, включително: i) въвеждане на опростена и кодифицирана правна рамка, съпътствана от централизирани насоки за нейното прилагане; ii) увеличаване на административния капацитет и професионализма в областта на обществените поръчки; iii) създаване и привеждане в действие на система за електронни обществени поръчки; и iv) въвеждане на по-ефикасна система за обжалване, която да осигури възможност за ефективни проверки на процедурите за възлагане на обществени поръчки, като същевременно се избягват злоупотребите със системата от средства за правна защита. Комисията отбелязва обаче забавяне на изпълнението на първите стъпки от стратегията, което се дължи на продължителната политическа нестабилност.

Качеството и независимостта на съдебната система остават предизвикателство. Според информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2015 г. усещането за независимост на правосъдието в България продължи да намалява, като България вече споделя с една друга държава членка най-ниското място в ЕС по този показател. В Доклада за глобалната конкурентоспособност за периода 2014–2015 г. България се нарежда на 126-то място от общо 144 държави по независимост на съдебната власт, на 124-то място по ефективност на нормативната уредба за уреждане на спорове и за оспорване на нормативни разпоредби и на 110-то място по защита на правата на собственост. През декември 2014 г. правителството прие нова стратегия за съдебната система, за да гарантира независимостта и професионализма на съдилищата и други съдебни органи. Освен това България подготвя конкретни предложения за изменение на Закона за съдебната власт, включително за въвеждане на мерки за електронно правосъдие. Въпреки че информационното табло на ЕС в областта на

правосъдието за 2015 г. показва, че България разпределя делата на случаен принцип, бе получена информация, че съществуват начини за лесно манипулиране на софтуера, който прави разпределението. ⁽⁶⁷⁾ Що се отнася до подобряването на качеството на правосъдието, използването на електронни средства за комуникация между съдилищата и страните се е увеличило в сравнение с предходната година.

Оценяването на дейността на съдилищата е ограничено, тъй като не съществува система за редовна оценка на място, нито стандарти за качество или специализирани служители на съдилищата, които отговарят за политиките и системите за обезпечаване на качеството. България не провежда проучвания сред ползвателите на услугите на съдилищата или юристите. Използването на системи в областта на ИКТ за администриране и управление на делата не се е увеличило в сравнение с предходната година. Система за електронна комуникация и обмен на информация между съдилищата и техните заинтересовани страни се използва само в някои области. Електронната обработка на искове с малък материален интерес и събирането на безспорни вземания, които са обичайна практика в други държави членки, не са възможни в България. Що се отнася до делата по гражданското, търговското и трудовото законодателство, публичният сектор не насърчава използването на алтернативни способи за разрешаване на спорове, които могат да представляват важно средство за намаляване на натоварването на съдилищата. За съдиите е задължително само първоначалното обучение.

Както се вижда от информационното табло на ЕС в областта на правосъдието за 2015 г. и аналитична работа на място, **що се отнася до ефикасността на съдебната система, положението се подобрява от гледна точка на времето, необходимо за решаване на отделните дела, капацитета на съдилищата да управляват работното си натоварване и изоставането в съдопроизводството.** При все това България не предостави отделни данни за спорните граждански и търговски дела, които са особено важни от икономическа гледна точка. Освен това, както бе споменато по-горе, решаването на дела, свързани с

несъстоятелност, продължава да отнема много време в България.

Анализът в тази точка сочи, че свързаните с политиката предизвикателства, посочени в миналогодишния работен документ на службите на Комисията, остават в много голяма степен актуални. По-конкретно сложните нормативни уредби, слабият административен капацитет, високите разходи за спазване на изискванията за предприятията, високата енергоемкост и ниската енергийна ефективност на икономиката, лошото качество на транспортната инфраструктура и неефективността на съдебната система имат отрицателни последици за инвестициите и производителността.

ПРИЛОЖЕНИЕ А

Обзорна таблица

Поети ангажименти за 2014 г.	Обобщена оценка ⁽⁶⁸⁾
Специфични за държавата препоръки (СДП)	
<p>СДП 1: Да засили бюджетните мерки за 2014 г. с оглед на възникващото отклонение от изискванията съгласно предпазната част на Пакта за стабилност и растеж. Да укрепи бюджетната стратегия през 2015 г., за да гарантира постигането на средносрочната цел и нейното последващо поддържане. Да осигури на новия Фискален съвет необходимия капацитет, за да може той да изпълни своя мандат. Да изпълни цялостна данъчна стратегия за подобряване на събираемостта на данъците, борба със сенчестата икономика и намаляване на разходите за спазване на изискванията.</p>	<p>България не постигнала никакъв напредък по отношение на СДП 1 (настоящата обща оценка на СДП 1 не включва оценка на спазването на Пакта за стабилност и растеж):</p> <p>Не беше отбелязан напредък по отношение на създаването на Фискален съвет. Законодателният процес, свързан със създаването на Фискалния съвет и определянето на „корекционен механизъм“, беше отложен за 2015 г.</p> <p>Беше постигнат ограничен напредък по отношение на законодателството за подобряване на събираемостта на данъците и намаляване на разходите за спазване на данъчното законодателство. Предприетите мерки за борба с данъчните измами не обхващат проблема изцяло. Няма цялостна стратегия по отношение на събираемостта на данъците, тъй като проектите все още са на етап обсъждане.</p>
<p>СДП 2: Да приеме дългосрочна стратегия за пенсионната система, като продължи с планираното годишно увеличение на законоустановената пенсионна възраст и установи механизъм за обвързване на законоустановената пенсионна възраст с очакваната продължителност на живота в дългосрочен план, като същевременно премахне постепенно възможностите за ранно пенсиониране и въведе еднаква законоустановена пенсионна възраст за мъжете и за жените. Да въведе по-строги критерии за допустимост и процедури при отпускането на пенсии за инвалидност, например чрез по-добро отчитане на остатъчната работоспособност на подалите заявление за получаване на пенсия за инвалидност. Да осигури рентабилно предоставяне на здравно обслужване, включително като подобри ценообразуването за услугите в областта на здравеопазването при обвързване на финансирането на болничните заведения с постигнатите</p>	<p>България не е постигнала никакъв напредък по изпълнението на СДП 2:</p> <p>Някои мерки подкопават проведената досега реформа, включително замразяването на годишното повишаване на пенсионната възраст и повторното въвеждане на възможности за ранно пенсиониране.</p> <p>Не беше постигнат напредък по отношение на обвързването на пенсионната възраст с очакваната продължителност на живот и изравняването на пенсионната възраст на мъжете и жените.</p> <p>Липсват ефективни промени в критериите за допустимост и проверките при отпускането на пенсии за инвалидност.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на осигуряването на рентабилно предоставяне на здравно обслужване и подобряване на ценообразуването на здравните услуги. Приета бе Националната здравна стратегия 2014—2020 г., която обаче не съдържа ясен срок за прилагане.</p>

<p>резултати, ускоряване на оптимизирането на болничната мрежа и развиване на възможностите за извънболнично лечение.</p>	<p>Работата по подобряване на прозрачността по отношение на финансирането на болничните заведения започна чак в края на 2014 г.</p>
<p>СДП 3: Да подобри ефективността на Агенцията по заетостта чрез разработване на система за мониторинг на изпълнението и по-добро насочване на усилията към най-уязвимите лица, като например нискоквалифицираните и възрастните работници, дълготрайно безработните лица и ромите. Да разшири обхвата и ефективността на активните политики за пазара на труда с цел повишаване на способността им да откриват работници с подходящ профил и да достигат до нерегистрираните млади хора, които нито работят, нито учат или се обучават, в съответствие с целите на Гаранцията за младежта. Да повиши ефективния обхват на обезщетенията за безработица и социалното подпомагане и техните връзки с мерките за активизиране. Да извърши широкообхватния преглед на минималните осигурителни прагове, за да гарантира, че системата не оскъпява прекалено наемането на нискоквалифицирани лица. Да изготви след консултации със социалните партньори прозрачни насоки за изменение на законоустановения размер на минималната работна заплата, като отчете въздействието върху трудовата заетост и конкурентоспособността. С цел намаляване на бедността, да подобри допълнително достъпността и ефективността на социалните услуги и трансфери за децата и възрастните хора.</p>	<p>България е постигнала ограничен напредък по изпълнението на СДП 3:</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на подобряването на ефективността на Агенцията по заетостта и по-доброто насочване на усилията към най-уязвимите лица. Разработва се система за мониторинг на изпълнението.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на разширяването на обхвата и подобряването на ефективността на активните политики за пазара на труда с цел повишаване на способността им да откриват работници с подходящ профил поради все още недобрата насоченост на политиките.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на мерките, насочени към нерегистрираните млади хора, които нито работят, нито учат или се обучават. Механизмите за мониторинг и оценка на Гаранцията за младежта остават слаби.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на подобряването на ефективния обхват на обезщетенията за безработица и социалното подпомагане и техните връзки с мерките за активизиране. Планира се проект за разработването на интегрирани услуги, но все още не са предприети конкретни стъпки в това отношение.</p> <p>Предприети са някои действия за анализ на последиците от повишаването на минималните прагове, но без ясни заключения и последващи мерки в областта на политиката.</p> <p>Не беше постигнат напредък по отношение на изготвянето на прозрачни насоки за определянето на минимална заплата.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат при подобряването на достъпността и ефективността на социалните трансфери и услуги за децата и възрастните хора.</p>
<p>СДП 4: Да приеме Закона за училищното</p>	<p>България е постигнала ограничен напредък по</p>

<p>образование и да продължи реформите в областта на професионалното и висшето образование, за да увеличи нивото и адекватността на уменията, придобити на всички равнища, като същевременно насърчава партньорствата между образователните институции и деловите среди с оглед на това резултатите да отговарят по-добре на потребностите на пазара на труда. Да повиши качеството на институциите за професионално образование и обучение и да подобри достъпа до учене през целия живот. Да засили усилията за подобряване на достъпа до качествено приобщаващо предучилищно и училищно образование за децата в неравностойно положение, в частност ромите, и да прилага стриктно правилата, които обвързват плащането на детски надбавки с участие в образованието.</p>	<p>изпълнението на СДП 4:</p> <p>Не е постигнат напредък по отношение на Закона за училищното образование, чието приемане отново бе отложено.</p> <p>Известен напредък беше постигнат в реформата на висшето образование. Разработена беше стратегия в тази област, която в момента се обсъжда в Народното събрание. Предприети бяха мерки за подобряване на прогнозите относно нуждите на пазара на труда и за по-добро обвързване на акредитирането и финансирането на университетите с постигнатите резултати.</p> <p>Известен напредък беше постигнат в реформата на професионалното образование и обучение (ПОО) с приемането на стратегия, с усилия за адаптирането на ПОО към нуждите на пазара на труда, в сътрудничество с работодателите и с преглед на законодателството в областта на трудовите стажове.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на подобряването на достъпа до учене през целия живот.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат по отношение на подобряването на достъпа до приобщаващо образование за децата в неравностойно положение, по-специално за ромското население, и за ефективно прилагане на правилата, които обвързват плащането на детски надбавки с посещаването на училище.</p>
<p>СДП 5: Да продължи подобряването на бизнес средата, най-вече за малките и средните предприятия, като намали бюрокрацията, насърчава електронното управление, рационализира производството по обявяване в несъстоятелност и прилага законодателството за просрочените плащания. Да подобри системата за възлагане на обществени поръчки чрез укрепване на административния капацитет и повишаване на предварителните проверки, извършвани от Агенцията по обществени поръчки, както и чрез предприемане на конкретни действия за въвеждане на електронни</p>	<p>България е постигнала ограничен напредък по изпълнението на СДП 5:</p> <p>Известен напредък беше постигнат при намаляването на административната тежест с изпълнението на известен брой мерки, като голям брой мерки са в процес на изготвяне. Известни подобрения се наблюдават в областта на външноотъгровските процедури и улесненията при плащане на данъци.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат при въвеждането на електронното управление. През март 2014 г. беше приета актуализирана стратегия за електронно управление за периода 2014—2020 г. България стартира проект за разгръщане на</p>

<p>обществени поръчки. Да подобри качеството и независимостта на съдебната система и да засили борбата срещу корупцията.</p>	<p>широколентови мрежи, който има за цел да предостави на правителствените институции инфраструктурата, от която се нуждаят.</p> <p>Няма напредък по отношение на реформата на производствата по обявяване в несъстоятелност.</p> <p>Известен напредък беше постигнат по отношение на Директивата относно просрочените плащания, която беше транспонирана в националното законодателство. Все още предстои да се види нейното въздействие върху икономическата дейност.</p> <p>Беше отбелязан ограничен напредък по отношение на подобряването на качеството и независимостта на съдебната система, което беше потвърдено в доклада по МСП за 2015 г. Стратегията за реформиране на съдебната система беше актуализирана, но все още не е изпълнена.</p> <p>Няма напредък в борбата с корупцията. Някои ограничени мерки бяха предприети по отношение на съдебното преследване, но продължават да съществуват сериозни предизвикателства и няма напредък по отношение на предотвратяването.</p> <p>Беше приета всеобхватна национална стратегия беше приета с цел да се реформира секторът на обществените поръчки. Предвидените в нея мерките, целящи справяне със слабостите в системата, са в процес на изпълнение.</p>
<p>СДП 6: Да разшири реформата на енергийния сектор с оглед на повишаване на конкуренцията, пазарната ефективност и прозрачност и енергийната ефективност, по-конкретно чрез премахване на пречките за навлизане на пазара, намаляване на дела на регулирания сегмент, увеличаване на усилията за създаване на прозрачен пазар на едро за електроенергия и газ, постепенно премахване на квотите и укрепване на независимостта и административния капацитет на енергийния регулатор. Да ускори проектите за междусистемни връзки със съседните държави членки и страни кандидатки, по-специално за газта, както и да повиши капацитета за справяне с</p>	<p>България е постигнала ограничен напредък по изпълнението на СДП 6:</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат при създаването на прозрачни пазари на едро и при създаването на условия за конкуренция на равнище търговия на дребно. България е транспонира липсващите части на „третия пакет“ от директиви за електроенергията и газта и е отделила системния оператор в енергийния сектор. Ограничен напредък беше постигнат по отношение на създаването на енергийна борса. Ограничен напредък беше отбелязан при укрепването на независимостта и ефективността на регулирането. Наблюдава се недостиг на административен капацитет и голямо текучество на персонала.</p> <p>Ограничен напредък беше постигнат при</p>

прекъсванията на доставките.	ускоряването на проектите за междусистемни връзки за електроенергия и газ.
Стратегия „Европа 2020“ (национални цели и напредък)	
Цел в областта на политиката	Постигнат напредък
Цел по отношение на преждевременно напусналите училище: 11 %	Процентът на преждевременно напусналите училище е бил 13,9 % през 2010 г., 11,8 % през 2011 г. и 12,5 % през 2012 г. и 2013 г. Не е постигнат никакъв напредък по отношение на постигането на целта. В ход е изпълнението на стратегия във връзка с преждевременното напускане на училище.
Цел по отношение на висшето образование: 36 %	Процентът на завършилите висше образование е бил 27,7 % през 2010 г., 27,3 % през 2011 г., 26,9 % през 2012 г. и 29,4 % през 2013 г. Беше отбелязан известен напредък към постигане на целта. Беше изготвена стратегия за висшето образование, която в момента се обсъжда в Народното събрание.
Цел по отношение на заетостта (в %): 76 %	През 2013 г. заетостта слабо нарасна и достигна 63,5 % (62,9 % през 2011 г. и 63 % през 2012 г.)
Цел по отношение на намаляване на броя на населението, изложено на риск от бедност в брой лица: намаление с 260 000 (базово равнище 2008 г.): 1 632 000.	Брой лица, изложени на риск от бедност (2012 г.): 1 559 000. Беше постигнат известен напредък към постигане на целта.
Цел по отношение на НИРД: 1,5 % от БВП	Интензитетът на инвестициите в НИРД леко се повишил от 0,62 % от БВП през 2012 г. на 0,65 % през 2013 г. Интензитетът на публичните инвестиции в НИРД (най-ниският в ЕС) е спаднал рязко от 0,35 % през 2009 г. на 0,24 % през 2012 г. и само слабо е нараснал през 2013 г. до 0,25 %. Интензитетът на частните инвестиции в НИРД е нараснал от 0,15 % през 2009 г. на 0,34 % през 2012 г. и 0,4 % през 2013 г.

<p>Цел по отношение на енергийната ефективност: 25 % икономии на първична енергия и 50 % намаление на енергийната интензивност до 2020 г.</p> <p>До 2020 г.: равнище на първично потребление на енергия — 15,8 Mtoe, равнище на крайно потребление на енергия — 9,16 Mtoe</p>	<p>През периода 2000—2009 г. първичната и крайната енергийна интензивност са намалели средногодишно с около 5 %. През 2010 г. и 2011 г. първичната енергийна интензивност е нараснала с 1,6 % и 5,4 %, а крайната — със съответно 2,1 % и 2,5 % ⁽⁶⁹⁾.</p> <p>България няма да спази националната си цел по отношение на първичното потребление на енергия.</p>
<p>Цел по отношение на дела на енергията от възобновяеми енергийни източници до 2020 г.: 16 %</p>	<p>Тъй като делът на енергията от възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) през 2012 г. е бил 16,3 %, България вече е постигнала целта си по отношение на ВЕИ до 2020 г.</p> <p>Въпреки това рамката в областта на политиката се влоши. България въведе тарифи за достъп до електроразпределителната мрежа, които се прилага единствено за ВЕИ (2012 г.), и данък върху приходите на производителите на вятърна и фотоволтаична енергия (2013 г.) Двете мерки бяха оспорени в съда и обявени за дискриминационни. (Цените за достъп до електроразпределителната мрежа бяха отменени от Върховния административен съд, а законът за данъка върху приходите беше обявен за противоконституционен от Конституционния съд на Република България).</p> <p>Заинтересованите страни в сектора на ВЕИ не участват в процеса на вземане на решения, което е свързано с неприлагането на правилата на вътрешния енергиен пазар.</p> <p>През 2012 г. делът на енергията от възобновяеми източници, използвана при всички видове транспорт, е бил 0,27 %; ако тези проценти се запазят, България може да не успее да постигне своята цел за 2020 г.</p>
<p>Цел по отношение на емисиите на парникови газове: +20 % (в сравнение с равнищата от 2005 г. емисиите по схемата за търговия с емисии не са обхванати от тази национална цел)</p>	<p>Промяна в емисиите на парникови газове извън схемата за търговия с емисии между 2005 г. и 2013 г.: +5 %. Според последните национални прогнози, предоставени на Комисията, и като се вземат предвид съществуващите мерки, се очаква целта да не бъде постигната: +23 % (3 процентни пункта по-малко според прогнозите) през 2020 г. в сравнение с 2005 г.</p>

ПРИЛОЖЕНИЕ Б

Стандартни таблици

Таблица Б.1. **Макроикономически показатели**

	1996-2000 г.	2001-2005 г.	2006-2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Основни показатели									
Растеж на БВП	0,9	5,2	3,0	2,0	0,5	1,1	1,4	0,8	1,0
Разлика между реалния и потенциалния БВП ¹	1,6	0,5	1,0	-0,3	-0,1	0,3	0,0	-0,9	-1,5
ХИПЦ (хармонизиран индекс на потребителските цени) (годишно изменение в %)	няма данни	5,5	6,5	3,4	2,4	0,4	-1,6	-0,5	1,0
Вътрешно търсене (годишно изменение в %) ²	2,1	7,7	2,3	0,6	2,8	-1,5	2,0	0,1	0,4
Безработица (% от работната сила) ³	14,2	14,7	7,7	11,3	12,3	13,0	11,7	10,9	10,4
Бруто образуване на основен капитал (% от БВП)	12,5	20,9	28,3	21,3	21,5	21,3	21,1	20,3	19,4
Бруто национално спестяване (% от БВП)	17,1	16,8	16,4	22,9	21,5	23,7	23,3	22,9	21,7
Консолидиран държавен бюджет (% от БВП)									
Нето предоставени (+) или нето получени заеми (-)	-1,8	0,5	-0,6	-2,0	-0,5	-1,2	-3,4	-3,0	-2,9
Брутен държавен дълг	няма данни	44,4	16,3	15,7	18,0	18,3	27,0	27,8	30,3
Нетни финансови активи	няма данни	5,2	6,6	1,2	0,4	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Общи приходи	35,8	39,0	37,1	32,6	34,7	37,1	37,1	37,4	37,2
Общи разходи	37,5	38,6	37,6	34,7	35,2	38,3	40,5	40,4	40,1
от които: Лихви	7,4	2,4	1,0	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Предприятия (% от БВП)									
Нето предоставени (+) или нето получени заеми (-)	5,6	1,6	-5,7	6,6	5,4	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Нетни финансови активи; нефинансови предприятия	няма данни	-75,6	-169,1	-179,5	-157,0	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Нетни финансови активи; финансови предприятия	няма данни	-2,6	-14,0	10,5	-0,2	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Брутни инвестиции	9,5	17,7	23,9	16,0	18,3	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Брутен опериращ излишък	23,7	27,1	28,3	30,1	29,4	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Домакинства и НСИОД (организации с нестопанска цел, обслужващи домакинствата) (% от БВП)									
Нето предоставени (+) или нето получени заеми (-)	-7,5	-7,6	-7,8	-3,4	-4,8	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Нетни финансови активи	няма данни	49,3	63,5	71,7	77,5	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Брутни трудови възнаграждения/	24,6	30,4	30,9	31,8	31,4	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Нетен доход от собственост	3,8	0,4	0,4	-0,1	0,1	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Получени текущи трансфери	12,0	15,3	13,3	14,8	15,0	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Брутно спестяване	-6,3	-7,0	-5,8	-1,8	-3,4	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Останалия свят (% от БВП)									
Нето предоставени (+) или нето получени заеми (-)	4,2	-5,9	-14,6	2,3	0,5	3,5	3,1	3,4	3,1
Нетни финансови активи	0,0	0,0	0,0	101,8	85,1	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Нетен износ на стоки и услуги	4,7	-10,7	-13,6	1,0	-2,8	-0,6	-0,6	0,3	0,4
Нетни първични доходи от останалия свят	-2,5	1,1	-3,6	-3,3	-1,7	-1,9	-2,2	-2,3	-2,5
Нетни капиталови трансакции	0,2	0,4	0,3	1,2	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2
Търгуем сектор	50,7	50,6	46,2	47,5	47,3	47,9	няма данни	няма данни	няма данни
Нетъргуем сектор	38,8	36,4	38,8	39,6	38,7	38,2	няма данни	няма данни	няма данни
от които: Строителство	3,7	4,4	6,8	5,4	5,1	4,1	няма данни	няма данни	няма данни

Бележки:

¹ Разликата между реалния и потенциалния брутен вътрешен продукт по пазарни цени от 2010 г.

² Показателят за вътрешното търсене включва запасите.

³ Безработни са лицата, които не са наети, но активно са търсили работа и са готови да постъпят на работа незабавно или в срок от две седмици. Работната сила е общият брой на заетите и безработните. Безработицата обхваща възрастовата група от 15 до 74 години.

Източник: Европейска комисия, зимна прогноза за 2015 г., изчисления на Европейската комисия

Таблица Б.2.: Показатели за финансовите пазари

	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Общо активи на банковия сектор (% от БВП) ¹⁾	108,6	111,2	109,5	113,7	118,7	110,0
Дял на активите на петте най-големи банки (% от общо активи)	58,3	55,2	52,6	50,4	49,9	n.a.
Чуждестранна собственост в банковата система (% от общо активи)	83,7	80,5	75,0	73,0	69,6	n.a.
Показатели за финансова стабилност:						
- необслужвани кредити (% от всички кредити)	6,4	11,9	15,0	16,6	16,9	n.a.
- коефициент на капиталова адекватност (%)	17,0	17,4	17,6	16,6	17,0	n.a.
- възвращаемост на собствения капитал (%)	9,8	7,8	5,7	6,3	5,7	n.a.
Банкови кредити за частния сектор (% изменение спрямо предходната година) ¹⁾	4,1	1,6	3,8	3,5	1,1	2,8
Жилищни кредити (% изменение спрямо предходната година) ¹⁾	8,6	3,7	1,3	1,0	-0,8	-0,8
Съотношение на кредитите спрямо депозитите ¹⁾	126,4	117,4	107,6	102,4	94,1	92,6
Ликвидност на ЦБ като % от пасивите ²⁾	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Частен дълг (% от БВП)	138,4	137,8	127,9	128,1	134,7	n.a.
Брутен външен дълг (% от БВП) ³⁾						
- Публичен	8,1	7,9	7,2	8,7	8,5	8,4
- Частен	76,6	75,4	71,0	69,5	70,3	67,6
Разлика между дългосрочните лихвени проценти и доходността на германските държавни облигации (базисни пунктове)*	399,3	326,2	274,8	300,3	190,3	218,4
Средове на суаповете за кредитно неизпълнение за държавни ценни книжа (5-годишни)*	351,5	254,2	248,6	227,7	102,1	119,4

1) Последни данни (ноември 2014 г.)

2) Последни данни (септември 2014 г.)

3) Последни данни (юни 2014 г.) Не са включени монетарните органи и монетарните и финансовите институции.

* Измерено в базисни пунктове.

Източник: МВФ (показатели за финансова стабилност); Европейската комисия (дългосрочни лихвени проценти); Световната банка (брутен външен дълг); ЕЦБ (всички други показатели).

Таблица Б.3. Показатели за данъчното облагане

	2002 г.	2006 г.	2008 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Общо данъчни приходи (включително действителните задължителни социалноосигурителни вноски, % от БВП)	28,5	30,7	32,3	27,5	27,3	27,9
Разбивка по икономически функции (% от БВП) ¹						
Поребление	11,9	16,6	17,2	14,4	14,2	14,9
от което:						
- ДДС	7,3	10,7	10,9	9,2	8,7	9,4
- акциз върху тютюна и алкохола	1,6	2,2	2,8	2,5	2,6	2,6
- енергия	2,1	2,5	3,0	2,6	2,6	2,5
- други (остатъчни)	0,9	1,1	0,4	0,2	0,3	0,3
Наета работна ръка	11,9	10,0	9,7	9,0	9,2	9,1
Ненаета работна ръка	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Приходи от капитал и стопанска дейност	4,2	3,2	4,3	3,2	3,1	3,1
Капиталови запаси/благосъстояние	0,5	0,8	1,0	0,8	0,8	0,8
<i>р.т.</i> Екологични данъци ²	2,3	2,9	3,4	2,9	2,9	2,8
Ефективност на ДДС ³						
Действителни приходи от ДДС като % от теоретичните приходи по стандартна ставка	45,1	71,6	75,6	65,5	62,9	65,1

¹ Разбивката на данъчните приходи е по икономически функции, т.е. в зависимост от това дали данъците са наложени на потреблението, труда или капитала. За по-подробно обяснение вж. Европейска комисия (2014 г.), „Тенденции в данъчното облагане в Европейския съюз“ (Taxation trends in the European Union).

² Тази категория обхваща данъците върху енергията, транспорта, замърсяването и ресурсите, включени в данъците върху потреблението и върху капитала.

³ Ефективността на ДДС се измерва чрез дела на приходите от ДДС. Тя се определя като съотношението между действително събраните приходи от ДДС и приходите, които биха се получили, ако ДДС се приложи по стандартна ставка за целите разходи за крайно (вътрешно) потребление, което е неперфектна мярка на теоретичната база за ДДС. Ниското съотношение може да означава, че данъчната основа е намалена поради мащабни освобождавания от данъци или прилагане на намалени ставки за широк набор от стоки и услуги (пропуски в политиката) или че не са събрани всички данъци, например поради измами (пропуски в събираемостта). Следва да се отбележи, че относителният мащаб на трансграничните покупки (в това число търговията с финансови услуги) в сравнение с вътрешното потребление също влияе на стойността на съотношението, особено за по-малките икономики. За повече информация вж. Европейска комисия (2012 г.), „Данъчни реформи в държавите — членки на ЕС“ (Tax Reforms in EU Member States) и ОИСП (2014 г.), „Тенденции в развитието на данъка върху потреблението“ (Consumption tax trends).

Източник: Европейска комисия

Таблица Б.4. Показатели за пазара на труда и социални показатели

	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Равнище на заетостта (%) (% от населението на възраст между 20 и 64 години)	70,7	68,8	65,4	62,9	63,0	63,5	65,0
Растеж на заетостта (% изменение спрямо предходната година)	2,4	-1,7	-3,9	-2,2	-2,5	-0,4	0,3
Заетост на жените (% от жените на възраст между 20 и 64 години)	65,4	64,0	61,7	59,8	60,2	60,7	61,8
Заетост на мъжете (% от мъжете на възраст между 20 и 64 години)	76,1	73,8	69,1	66,0	65,8	66,4	68,1
Заетост на възрастните работещи (% от населението на възраст между 55 и 64 години)	46,0	46,1	43,5	44,6	45,7	47,4	49,5
Заетост на непълно работно време (% от общата заетост, 15 години и повече)	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,7	2,7
Заетост на непълно работно време сред жените (% от заетостта на жените, 15 години и повече)	2,7	2,7	2,6	2,6	2,7	3,2	3,0
Заетост на непълно работно време сред мъжете (% от заетостта на мъжете, 15 години и повече)	2,0	2,0	2,2	2,1	2,2	2,2	2,4
Срочна заетост (% процент на служителите, наети на срочен трудов договор, 15 години и повече)	5,0	4,7	4,5	4,1	4,5	5,7	5,6
Преход от временна към постоянна заетост	49,7	46,7	36,7	38,6	40,9	няма данни	няма данни
Безработица ¹ (% от работната сила, възрастова група 15-74 години)	5,6	6,8	10,3	11,3	12,3	13,0	11,6
Дълготрайна безработица ² (% от работната сила)	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8	7,4	6,9
Младежка безработица (% от работната сила на възраст между 15 и 24 години)	11,9	15,1	21,8	25,0	28,1	28,4	23,6
Дял на неработещите, неучещи и необучаващи се млади хора (% от населението на възраст между 15 и 24 години)	17,4	19,5	21,8	21,8	21,5	21,6	няма данни
Напуснали преждевременно системата на образование и обучение (% от населението на възраст между 18 и 24 години със завършен най-много долния курс на средното образование, което не е продължило своето образование или обучение)	14,8	14,7	13,9	11,8	12,5	12,5	няма данни
Висшисти (% от населението между 30 и 34 години, завършило успешно висше образование)	27,1	27,9	27,7	27,3	26,9	29,4	няма данни
Официални грижи за деца (от 1 до 29 часа или повече; % от населението под 3 г. възраст)	2,0	1,0	1,0	0,0	0,0	няма данни	няма данни
Официални грижи за деца (30 часа или повече; % от населението под 3 г. възраст)	9,0	7,0	6,0	7,0	8,0	няма данни	:
Производителност на труда на заето лице (годишна промяна в %)	3,3	-3,4	4,7	4,3	3,1	1,5	1,4
Отработени часове на заето лице (годишна промяна в %)	2,4	-2,8	-0,1	-0,1	0,1	0,0	0,0
Производителност на труда на отработен час (годишна промяна в %, постоянни цени)	0,9	-0,6	4,8	4,4	3,0	1,5	1,3
Индивидуално трудово възнаграждение (годишна промяна в %, постоянни цени)	8,0	3,7	8,6	-0,2	6,1	9,7	1,7
Номинален растеж на разходите за труд на единица продукция (годишна промяна в %)	12,6	12,4	5,2	2,5	4,4	5,2	няма данни
Реален растеж на разходите за труд на единица продукция (годишна промяна в %)	3,8	7,7	2,4	-2,2	1,3	6,1	няма данни

¹ Безработни са всички лица, които не са наети, но активно са търсили работа и са готови да постъпят на работа незабавно или в срок от две седмици. Работната сила е общият брой на заетите и безработните.

² Дълготрайно безработни са лицата, които са били безработни в продължение на най-малко 12 месеца.

Източник: Европейска комисия (Проучване на работната сила в ЕС и Европейската система от национални сметки)

Таблица Б.4. Показатели за пазара на труда и социални показатели (продължение)

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Болест/здравеопазване	3,7	4,4	3,9	4,2	4,5	4,4
Инвалидност	1,1	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4
Старост и преживели лица	7,0	7,4	8,6	9,0	8,6	8,5
Семейни/детски	1,2	1,3	2,0	2,0	1,9	1,8
Безработица	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,6
Жилишна политика и социално изключване, неклаифицирано другаде	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Общо	13,7	15,0	16,7	17,6	17,2	16,9
От които: на база имуществено състояние	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,7
Показатели за социално приобщаване	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Риск от бедност или социално изключване ¹ (% от общото население)	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48,0
Риск от бедност или социално изключване при децата (% от населението на възраст между 0 и 17 години)	44,2	47,3	49,8	51,8	52,3	51,5
Риск от бедност или социално изключване при възрастните (% от населението над 65-годишна възраст)	65,5	66,0	63,9	61,1	59,1	57,6
Риск от бедност ² (% от общото население)	21,4	21,8	20,7	22,2	21,2	21,0
Сериозни материални лишения ³ (% от общото население)	41,2	41,9	45,7	43,6	44,1	43,0
Дял на хората, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност ⁴ (% от хората на възраст между 0 и 59 години)	8,1	6,9	8,0	11,0	12,5	13,0
Риск от бедност сред работещите (% от заетите лица)	7,5	7,4	7,7	8,2	7,4	7,2
Въздействие на социалните трансфери (без пенсиите) върху намаляването на бедността	21,0	17,4	23,6	19,0	18,1	21,3
Прагове на бедност, изразени в национална парична единица по постоянни цени ⁵	2368,7	2755,3	2868,6	2689,8	2552,9	2549,2
Брутен располагаем доход (домакинства)	41859,0	41174,0	41802,0	44879,0	46416,0	n.a.
Относително средно отстояние от риска от бедност (60 % от средния приравнен доход, възраст: всички)	27,0	27,4	29,6	29,4	31,4	30,9
Неравенства при разпределението на доходите (S80/S20 квинтилно съотношение на доходите)	6,5	5,9	5,9	6,5	6,1	6,6

¹ Хора, изложени на риск от бедност или от социално изключване (ИРБИ): лица, изложени на риск от бедност и/или понасящи сериозни материални лишения, и/или живеещи в домакинства с нулев или много нисък интензитет на икономическа активност.

² Процент на изложените на риск от бедност: дял на хората с приравнен располагаем доход под 60 % от националния приравнен среден доход.

³ Дял на хората, които са подложени на най-малко четири от следните форми на лишения: неспособност i) да плащат своя жилищен наем или своите сметки за битови нужди, ii) да поддържат адекватно отопление в дома, iii) да посрещнат неочаквани разходи, iv) да консумират месо, риба или еквивалентни белтъчини всеки втори ден, v) да си позволят едноседмична почивка извън дома веднъж годишно, vi) да си позволят кола, vii) да си позволят перална машина, viii) да си позволят цветен телевизор или ix) да си позволят телефон.

⁴ Хора, живеещи в домакинства с много нисък интензитет на икономическа активност: дял на хората на възраст между 0 и 59 години, живеещи в домакинства, в които пълнолетните лица (без децата на издръжка) са работили по-малко от 20 % от своето потенциално работно време през предходните 12 месеца.

⁵ За ЕЕ, СУ, МТ, СИ и СК праговете са в номинална стойност в евро; хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ) = 100 през 2006 г. (в изследването за 2007 г. са взети предвид доходите от 2006 г.)

⁶ Данните за 2014 г. се отнасят до средната стойност за първите три тримесечия.

Източник: ESSPROS за разходите за обезщетения за социална закрила; EU-SILC за социалното приобщаване.

Таблица Б.5. Показатели за резултатите и за политиката на продуктите пазари

	2004-2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Производителност на труда ¹ общо за икономиката (годишен растеж в %)	3,0	-1,1	4,9	4,6	2,1	1,6	няма данни
Производителност на труда ¹ в производството (годишен растеж в %)	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Производителност на труда ¹ в сектора на електроенергията и газа (годишен растеж в %)	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Производителност на труда ¹ в строителството (годишен растеж в %)	-4,1	7,0	1,0	10,9	4,6	3,0	няма данни
Производителност на труда ¹ в сектора на търговията на едро и търговията на дребно (годишен растеж с %)	п.а.	п.а.	п.а.	п.а.	п.а.	п.а.	няма данни
Производителност на труда ¹ в сектора на информацията и комуникациите (годишен растеж с %)	15,1	-5,7	-5,3	0,6	-2,9	-0,4	няма данни
Патентна интензивност в производството ² (брой патенти на Европейското патентно ведомство, разделен на брутната добавена стойност на сектора)	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Показатели за политиката	2004-2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Изпълнение на договори ³ (дни)	564	564	564	564	564	564	564
Време, необходимо за започване на бизнес ³ (дни)	35,4	18	18	18	18	18	18
Разходи за НИРД (% от БВП)	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	п.а.
Общо публични разходи за образование (% от БВП)	4,2	4,6	4,1	3,8	п.а.	п.а.	п.а.
(Индекс: 0=нерегулирано; 6=най-силно регулирано)	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Регулиране на продуктите пазари ⁴ , всички пазари	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	1,57	няма данни
Регулиране на продуктите пазари ⁴ , пазари на дребно	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	0,20	няма данни
Регулиране на продуктите пазари ⁴ , професионални услуги	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни
Регулиране на продуктите пазари ⁴ , мрежови индустрии ⁵	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	2,45	няма данни

¹Производителността на труда се определя като брутната добавена стойност (по постоянни цени), разделена на броя на заетите лица.

² Данните се отнасят до заявки за патент до Европейското патентно ведомство (ЕПВ). Те се изчисляват в зависимост от годината, през която са били подадени в ЕПВ. Те са разпределени според местопребиваването на изобретателя, като при няколко изобретателя или класове по Международната патентна класификация се прилага на базата на части, за да се избегне дублиране.

³ Методиките, включително хипотезите, за този показател са представени подробно на уебсайта: <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

⁴ Индекс: 0 = не е регулиран; 6 = най-силно регулиран. Методиките на показателите за регулирането на продуктите пазари са представени подробно на уебсайта ["http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm"](http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm)

⁵ Агрегирани показатели на ОИСР за регулирането в енергетиката, транспорта и комуникациите.

Източник: Европейска комисия; Световната банка, „Правене на бизнес“ (Doing Business) (за изпълнението на договорите и за времето, необходимо за започване на бизнес); ОИСР (за показателите за регулирането на продуктите пазари)

Таблица Б.6: „Екосъобразен“ растеж

Резултати в областта на екосъобразния растеж		2003-2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Макроекономически							
Енергоемкост	kgoe / €	0,85	0,71	0,66	0,67	0,71	0,67
Въглероден интензитет	kg / €	2,80	2,39	2,18	2,27	2,44	2,24
Ресурсоемкост (обратното на производителността на ресурсите)	kg / €	5,52	5,49	4,64	4,56	4,96	n.a.
Интензитет на генерирането на отпадъци	kg / €	n.a.	5,99	n.a.	6,30	n.a.	5,92
Интензитет на генерирането на отпадъци	% от БВП	-0,7	-8,4	-5,3	-6,1	-6,7	-7,2
Дял на енергията в ХИПЦ (хармонизиран индекс на потребителските цени)	%	14,8	14,2	13,2	14,1	11,9	13,7
Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията	%	1,8	-1,3	3,2	-3,7	-0,4	6,5
Екологични данъци спрямо облагането на труда	съотношение	27,1%	35,6%	31,0%	32,1%	31,3%	30,7%
Екологични данъци спрямо общо данъци	съотношение	9,7%	10,7%	10,5%	10,6%	10,5%	10,2%
Секторни							
Енергоемкост на промишлеността	kgoe / €	0,88	0,66	0,48	0,51	0,50	0,46
Дял на енергоемките отрасли в икономиката	% от БВП	13,7	13,3	12,6	12,3	13,1	12,4
Цени на електроенергията за средноголеми промишлени потребители**	€ / kWh	няма данни	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07
Цени на газа за средноголеми промишлени потребители***	€ / kWh	няма данни	0,02	0,03	0,03	0,03	0,04
Публична НИРД в областта на енергетиката	% от БВП	няма данни	0,03	0,01	0,00	0,00	0,00
Публична НИРД в областта на околната среда	% от БВП	няма данни	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
Степен на рециклиране на битовите отпадъци	съотношение	18,3%	19,4%	19,9%	24,5%	26,2%	25,0%
Дял на емисиите на парникови газове, включени в схемата за търговия с емисии*	%	n.a.	57,3	55,5	55,6	60,6	57,4
Енергоемкост на транспорта	kgoe / €	1,87	2,28	2,40	2,25	2,65	2,41
Въглероден интензитет на транспорта	kg / €	5,13	6,28	6,74	6,23	7,36	6,59
Сигурност на енергийните доставки							
Зависимост от внос на енергия	%	47,5	51,7	45,1	39,6	36,0	36,1
Диверсификация на източниците за внос на нефт	НИИ	0,48	0,40	0,39	0,60	0,62	0,65
Диверсификация на енергийния микс	НИИ	няма данни	0,27	0,26	0,27	0,29	0,27
Дял на възобновяемата енергия в енергийния микс	%	5,2	5,3	6,3	8,2	7,1	8,9

Бележки, специфични за всяка държава:

Поради липса на данни 2013 г. не е включена в таблицата.

Общи обяснения за позициите в таблицата:

Всички макропоказатели за интензитет са изразени като съотношение между физическа величина и БВП (по цени от 2000 г.)

Енергоемкост: съотношение между брутно вътрешно енергопотребление (в kgoe) и БВП (в EUR)

Въглероден интензитет: съотношение между емисиите на парникови газове (в кг еквивалент на CO₂) и БВП (в EUR)

Ресурсоемкост: съотношение между вътрешното потребление на материали (в кг) и БВП (в EUR)

Интензитет на генерирането на отпадъци: съотношение между отпадъците (в кг) и БВП (в EUR)

Енергиен търговски баланс: балансът на износа и вноса на енергия, изразен като % от БВП

Дял на енергията в ХИПЦ: дялът на „енергийните“ продукти в потребителската кошница, използвана в състава на ХИПЦ

Разлика между промяната в цената на енергията и инфлацията: енергийния компонент в ХИПЦ и общата инфлация в ХИПЦ (годишна промяна в %)

Екологични данъци спрямо облагането на труда или спрямо общата сума данъци: от базата данни на ГА „Данъчно облагане и митнически съюз“, озаглавена „Данъчни тенденции в Европейския съюз“ (Taxation trends in the European Union).

Енергоемкост на промишлеността: съотношение между крайното потребление на енергия в промишлеността (в kgoe) и брунтата добавена стойност на промишлеността (в EUR по цени от 2005 г.)

Дял на енергоемките отрасли в икономиката: дял на брунтата добавена стойност на енергоемките отрасли от БВП. Цени за електроенергията и газа за средните промишлени потребители: потребителски диапазон 500-2 000 MWh и 100000-100000 GJ; стойности без ДДС.

Степен на рециклиране на общинските отпадъци: съотношението между рециклираните общински отпадъци и общите битови отпадъци

Публични инвестиции в НИРД в областта на енергията или околната среда: публични разходи за НИРД за тези категории като % от БВП

Дял на емисиите на парникови газове, включени в схемата за търговия с емисии: въз основа на емисиите на парникови газове (с изключение на ЗПЗГС), за които държавите членки са докладвали на Европейска агенция за околната среда

Енергоемкост на транспорта: крайното потребление на енергия на транспортната дейност (kgoe), разделено на брунтата добавена стойност от транспортния сектор (в EUR, по цени от 2005 г.)

Въглероден интензитет на транспорта: съотношение между емисиите на парникови газове в транспорта и брунтата добавена стойност на транспортния сектор

Зависимост от внос на енергия: съотношение между нетния внос на енергия, и брутно вътрешно енергопотребление, в това число на международни котелни горива

Диверсификация на източниците за внос на нефт: индексът на Херфиндал (НИИ), изчислен като сума от квадратите на пазарните дялове на страните на произход

Диверсификация на енергийния микс: индексът на Херфиндал спрямо природния газ, общо нефтените продукти, ядрената топлинна енергия, енергия от възобновяеми източници и твърдите горива

Дял на енергията от възобновяеми източници в енергийния микс: процентният дял в брутно вътрешно потребление на енергия, изразено в тонове нефтен еквивалент

*Европейската комисия и Европейската агенция за околната среда

**За 2007 г. средна стойност от S1 и S2 за DE, HR, LU, NL, FI, SE & UK.. За другите държави само S2.

***За 2007 г. средна стойност от S1 и S2 за HR, IT, NL, FI, SE & UK. За другите държави само S2.

Източник: Европейска комисия

